

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Mahkeme İç Tüzüğü

15 Eylül 2025

Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü

Strazburg

Yazı İşleri Müdürlüğünün Notu

Mahkeme İç Tüzüğü'nün bu baskısı, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 3bis maddesi ve 9. maddesinin 4. fıkrası ile ilgili olarak, Mahkeme Genel Kurulu tarafından kabul edilen değişiklikleri içermektedir.

Bu baskı, 15 Eylül 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İç Tüzüğe ilişkin bütün ek metinler ve güncellemeler, Mahkemenin İnternet sitesinde yayımlanacaktır (www.echr.coe.int).

© Bu tercüme, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sorumluluğu altındadır.

İÇİNDEKİLER

Madde 1 – Tanımlar	1
Başlık I – Mahkeme Teşkilâtı ve İşleyişi	3
Bölüm I – Hâkimler	3
Madde 2 – Görev Süresinin Hesaplanması	3
Madde 3 – Yemin Etme veya Resmi Beyanda Bulunma	3
Madde 3bis - Yargı Etiği	3
Madde 4 – Bağdaşmazlıklar	3
Madde 5 – Kıdem	4
Madde 6 – İstifa	4
Madde 7 – Görevden Alma	4
Madde 7A - Dokunulmazlığın Kaldırılması	5
Bölüm II – Mahkeme Başkanlığı ve Başkanlık Bürosunun Görevi	6
Madde 8 – Mahkeme Başkanı ve Başkan Yardımcıları ile Bölüm Başkanları ve Bölüm Başkan Yardımcılarının Seçilmesi	6
Madde 9 – Mahkeme Başkanının Görevleri	7
Madde 9A – Başkanlık Bürosunun Görevi	7
Madde 10 – Mahkeme Başkan Yardımcılarının Görevleri	8
Madde 11 – Mahkeme Başkanına ve Başkan Yardımcılarına Vekâlet Etme	8
Madde 12 – Bölüm ve Daire Başkanlıkları	8
Madde 13 – Başkanlık Görevini Yerine Getirememesi	8
Madde 14 – Cinsiyetlerin Dengeli Temsili	8
Bölüm III – Yazı İşleri Müdürlüğü	9
Madde 15 – Yazı İşleri Müdürünün Seçilmesi	9
Madde 16 – Yazı İşleri Müdür Yardımcılarının Seçilmesi	9
Madde 17 – Yazı İşleri Müdürünün Görevleri	10
Madde 18 – Yazı İşleri Müdürlüğü Teşkilâtı	10
Madde 18A – Hâkim Olmayan Raportörler	10
Madde 18B – Hukuk Müşaviri	11
Bölüm IV – Mahkemenin İşleyişi	12
Madde 19 – Mahkemenin Merkezi	12
Madde 20 – Mahkeme Genel Kurul Oturumları	12
Madde 21 – Mahkemenin Diğer Oturumları	12
Madde 22 – Müzakereler	12
Madde 23 – Oylamalar	13
Madde 23A – Zimni Anlaşmayla Karar Verilmesi	13
Bölüm V – Mahkemenin Oluşumu	14
Madde 24 – Büyük Dairenin Oluşumu	14
Madde 25 – Bölümlerin Oluşumu	16
Madde 26 – Dairelerin Oluşumu	16
Madde 27 – Komiteler	17
Madde 27A – Tek Hâkimli Oluşum	17
Madde 28 – Hâkimin Davaya Bakamaması ve Hâkimin Reddi	18
Madde 29 – <i>Ad hoc</i> (Vekil) Hâkimler	19
Madde 30 – Menfaat Ortaklığı	20

Başlık II – Usul	21
Bölüm I – Genel Kurallar	21
Madde 31 – İç Tüzük Hükümlerinin Askıya Alınma Olasılığı	21
Madde 32 – Uygulama Yönergeleri	21
Madde 33 – Belgelerin Aleniliği.....	21
Madde 34– Dillerin Kullanımı	21
Madde 35 – Sözleşmeciler Tarafından Temsil Edilmesi	23
Madde 36 – Başvuruların Temsil Edilmesi	23
Madde 37– Bildirim, Tebligat ve Celpler	24
Madde 38 – Yazılı Görüşmeler	25
Madde 38A – Usul Sorunlarının İncelenmesi.....	25
Madde 39 – İhtiyati Tedbirler.....	25
Madde 40 – Bir Başvurunun Acil Bildirimi	26
Madde 41 – Başvuruların İncelenme Sırası	26
Madde 42 (Eski Madde 43) – Başvuruların Birleştirilmesi ve Eş Zamanlı Olarak İncelenmesi	26
Madde 43 (Eski Madde 44) – Davanın Kayıttan Düşürülmesi ve Yeniden Kayda Alınması	26
Madde 44 – Üçüncü Tarafın Müdahalesi.....	27
Madde 44A – Mahkeme ile İşbirliği Yapma Yükümlülüğü	29
Madde 44B – Mahkemenin Bir Kararına Uymama	29
Madde 44C – Etkin Bir Şekilde Katılmama.....	29
Madde 44D – Mahkeme huzurunda temsil edilmekten veya yardım edilmekten men edilme	29
Madde 44E – Başvuruyu Takip Etmeme	30
Madde 44F – Önemli Derecede Hassas Belgelerin İşlenmesi	30
Bölüm II – Davanın Açılması	33
Madde 45 – İmzalar.....	33
Madde 46 – Devletlerarası Başvuruların İçeriği.....	33
Madde 47 – Bireysel Başvurunun İçeriği	33
Bölüm III – Raportör Hâkimler	36
Madde 48 – Devletlerarası Başvurular	36
Madde 49 – Bireysel Başvurular.....	36
Madde 50 – Büyük Daire Önündeki Usul	36
Bölüm IV – Kabul Edilebilirlikle İlgili İnceleme Usulü	38
Devletlerarası Başvurular	38
Madde 51 – Başvuruların Tahsis Edilmesi ve Sonrasında İzlenecek Usul.....	38
Bireysel Başvurular	39
Madde 52 – Başvurunun Bir Bölüme Tahsisi	39
Madde 52A – Tek Hâkim Önündeki Usul	39
Madde 53 – Komite Önündeki Usul	39
Madde 54 – Daire Önündeki Usul	40
Madde 54A – Kabul Edilebilirlik ve Esas Hakkında Birlikte İnceleme Yapılması.....	41
Devletlerarası ve Bireysel Başvurular	42
Madde 55 – Kabul Edilemezlik İtirazları	42
Madde 56 – Daire Kararı	42
Madde 57 – Kararın Dili.....	42

Bölüm V - Kabul Edilebilirlik Hakkında Karar Verilmesinin Ardından İzlenen Usul	43
Madde 58 – Devletlerarası Başvurular	43
Madde 59 – Bireysel Başvurular.....	43
Madde 60 – Adil Tazmin Talebi	43
Madde 61 – Pilot Karar Usulü.....	44
Madde 62 – Dostane Çözüm	45
Madde 62A – Tek Taraflı Deklarasyon.....	46
Bölüm VI – Duruşmalar	47
Madde 63 – Duruşmaların Aleniliği	47
Madde 64 – Duruşmanın Yürütülmesi.....	47
Madde 65 – Duruşmaya Katılmama	47
Madde 70 – Duruşma Tutanakları.....	47
Bölüm VII – Büyük Daire Önündeki Usul	49
Madde 71 – Usul Hükümlerinin Uygulanabilirliği	49
Madde 72 – Yargılama Yetkisinin Büyük Daireye Bırakılması	49
Madde 73 – Taraflardan Birinin Davanın Büyük Daireye Gönderilmesi Yönündeki Talebi	49
Bölüm VIII – Kararlar	51
Madde 74 – Kararın İçeriği	51
Madde 75 – Adil Tazmin Hususunda Karar Verilmesi.....	51
Madde 76 – Kararın Dili.....	52
Madde 77 – Kararın İmzalanması, Açıklanması ve Bildirilmesi	52
Madde 79 – Kararın Yorumlanması Talebi	52
Madde 80 – Kararın Gözden Geçirilmesi Talebi	53
Madde 81 – Karar ve Hükümlerde Hataların Düzeltilmesi	53
Bölüm IX – Sözleşme’nin 47, 48 ve 49. Maddeleri Bağlamında İstisari Görüşler	55
Madde 82.....	55
Madde 83.....	55
Madde 84.....	55
Madde 85.....	55
Madde 86.....	55
Madde 87.....	56
Madde 88.....	56
Madde 89.....	56
Madde 90.....	56
Bölüm X – Sözleşme’ye Ek 16 No.lu Protokol Bağlamında İstisari Görüşler.....	57
Madde 91 - Genel.....	57
Madde 92 – İstisari Görüş Talebinin Sunulması.....	57
Madde 93 – Talebin Kurul Tarafından İncelenmesi	57
Madde 94 – İstisari Görüş Talebinin Kurul Tarafından Kabul Edilmesinden Sonraki Süreç	58
Madde 95 – İstisari Görüş Sunulması Sürecine İlişkin Masraf ve Giderler ile Adli Yardım	59
Bölüm XI – Sözleşme’nin 46. Maddesinin 3, 4 ve 5. Fıkraları Bağlamında Yapılan İşlemler	60
Madde 96.....	60
Madde 97.....	60

Madde 98.....	60
Madde 99.....	61
Madde 100.....	61
Madde 101.....	61
Madde 102.....	61
Madde 103.....	61
Madde 104.....	62
Bölüm XIA – Kararlar, Hükümler ve İstisari Görüşlerin Yayınlanması.....	63
Madde 104A – Mahkemenin İçtihat Veri Tabanı Üzerinden Yayınlanması.....	63
Madde 104B – Önemli Davalar	63
Bölüm XII – Adli Yardım.....	64
Madde 105.....	64
Madde 106.....	64
Madde 107.....	64
Madde 108.....	65
Madde 109.....	65
Madde 110.....	65
Başlık III – Geçici Maddeler	66
Madde 111 – Mahkeme ve Komisyon Arasındaki İlişkiler	66
Madde 112 – Daire ve Büyük Daire Yargılamaları	66
Madde 113 – Adli Yardım Verilmesi	67
Madde 114 – Kararın Düzeltilmesi Yönündeki Talep.....	67
Başlık IV – Son Hükümler	68
Madde 115 – Bir Maddenin Askıya Alınması	68
Madde 116 - Bir Maddenin Değiştirilmesi.....	68
Madde 117 – İç Tüzüğün Yürürlüğe Girmesi	69
İç Tüzük Eki (Soruşturmalarla ilgili olarak).....	70
Madde A1 – Soruşturma Tedbirleri	70
Madde A2 – Tarafların Soruşturma Tedbirlerine İlişkin Yükümlülükleri	70
Madde A3 – Heyet Karşısına Çıkmama.....	71
Madde A4 – Yargılamanın Heyet Önünde Yürütülmesi	71
Madde A5 – Tanık, Bilirkişi ve Diğer Kişilerin Heyet Önüne Çağırılmaları.....	71
Madde A6 – Heyetin Dinleyeceği Tanıkların veya Bilirkişilerin Yeminleri ya da Resmi Beyanları	72
Madde A7 – Heyetin Tanık, Bilirkişi veya Diğer Kişileri Dinlemesi	72
Madde A8 –Heyet Önünde Gerçekleştirilen Duruşmaların Tutanağı.....	73
Uygulama Yönergeleri	74
İhtiyati Tedbir Talepleri.....	74
Başvurunun Yapılması.....	83
Yazılı Görüşler	87
Adil Tazmin Talepleri	91
Hükümetler Tarafından Belgelerin Elektronik Yoldan Güvenli Şekilde Gönderimi	97
Gizlilik Talepleri	99
Başvuranlar Tarafından Belgelerin Elektronik Yoldan Gönderimi	101
Mahkemeye Kitleli Başvuru Akını Yaşanması Durumunda Başvuruların İncelenmesi	

.....	103
Sözleşme'nin 43. maddesi açısından sunulan talepler	105
Sözleşme'nin 36. Maddesinin 2. Fıkrası veya 16 No.lu Protokol'ün 3. Maddesinin 2. Cümlesi Açısından Üçüncü Tarafların Davaya Müdahil Olması	107
Hâkimin Reddi	119

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi,

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ve Protokollerini dikkate alarak,

İşbu İç Tüzüğü düzenlemiştir:

Madde 1¹ – Tanımlar

İşbu İç Tüzük uyarınca ve içeriğinden aksi anlaşılmadığı sürece:

- a) “Sözleşme” terimi, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’yi ve Protokollerini,
- b) “Mahkeme Genel Kurulu” ifadesi, genel kurul halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini,
- c) “Büyük Daire” ifadesi, Sözleşme’nin 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca oluşturulan on yedi hâkimli Büyük Daireyi,
- d) “Bölüm” terimi, Sözleşme’nin 25. maddesinin (b) fıkrası uyarınca belirli bir dönem için Mahkeme Genel Kurulu tarafından oluşturulan bir Daireyi ve “Bölüm Başkanı” ifadesi de, Sözleşme’nin 25. maddesinin (c) fıkrası uyarınca Mahkeme Genel Kurulu tarafından söz konusu Bölümün Başkanı olarak seçilen hâkimi,
- e) “Daire” terimi, Sözleşme’nin 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca oluşturulan yedi hâkimli bir Daireyi ve “Daire Başkanı” ifadesi de, bu türden bir “Daireye” başkanlık eden hâkimi,
- f) “Komite” terimi, Sözleşme’nin 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca oluşturulan üç hâkimli bir Komiteyi ve “Komite Başkanı” ifadesi de bu tür bir Komiteye başkanlık eden hâkimi,
- g) “Tek hâkimli oluşum” ifadesi, Sözleşme’nin 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca kurulan bir oluşumu,
- h) “Mahkeme” terimi, herhangi bir fark gözetmeksizin Mahkeme Genel Kurulunu, Büyük Daireyi, bir Bölümü, bir Daireyi, bir Komiteyi, Sözleşme’nin 43. maddesinin 2. fıkrası ve Sözleşme’ye Ek 16 No.lu Protokol’ün 2. maddesinde belirtilen tek hâkimden veya beş hâkimden oluşan Kurulu,
- i) “Ad hoc hâkim” ifadesi, Sözleşme’nin 26. maddesinin 4. fıkrası ve işbu İç Tüzüğün 29. maddesi uyarınca Büyük Daire veya bir Daire üyesi olarak seçilen herhangi bir kişiyi,

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003, 13 Kasım 2006 ve 19 Eylül 2016 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

- j) “Hâkim” ve “hâkimler” terimleri, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından seçilen hâkimleri ve *ad hoc* hâkimleri,
- k) “Raportör hâkim” ifadesi, işbu İç Tüzüğün 48 ve 49. maddelerinde öngörülen görevleri yerine getirmek üzere görevlendirilen bir hâkimi,
- l) “Hâkim olmayan raportör” terimi, Sözleşme’nin 24. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen tek hâkimli oluşumlara yardımcı olmak üzere görevlendirilen, Yazı İşleri Müdürlüğü’nün bir üyesini,
- m) “Delege” terimi, Daire tarafından bir heyette yer almak için görevlendirilen bir hâkimi; “Heyet Başkanı” ifadesi, Daire tarafından heyetine başkanlık etmek üzere görevlendirilen delegeyi,
- n) “Heyet” terimi, delegelerden, Yazı İşleri Müdürlüğü üyelerinden ve Daire tarafından heyete yardımcı olmak üzere görevlendirilen diğer kişilerden oluşan bir organı,
- o) “Yazı İşleri Müdürü” terimi, bağlama göre, Mahkeme Yazı İşleri Müdürünü veya Bölüm Yazı İşleri Müdürünü,
- p) “Taraf” ve “ taraflar” terimleri:
- Başvuran veya davalı Sözleşmeci Tarafları;
 - Sözleşme’nin 34. maddesi uyarınca Mahkemeye başvuruda bulunan başvuruları (gerçek kişi, sivil toplum kuruluşu veya kişi grubu);
- q) “Müdahil taraf” ifadesi, Sözleşme’nin 36. maddesinin 1, 2 ve 3. fıkralarında ve Sözleşme’ye Ek 16 No.lu Protokol’ün 3. maddesinde öngörüldüğü üzere, yazılı görüşlerini sunma ve duruşmaya katılma hakkını kullanan veya bunları yapmaya davet edilen Sözleşmeci Tarafları ya da ilgili kişileri veya Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’ni,
- r) “Duruşma” ve “duruşmalar” terimleri, bir başvurunun kabul edilebilirliği ve/veya esası hakkında ya da gözden geçirme veya istişari görüş talebi, bir taraf ya da Bakanlar Komitesi tarafından yapılan yorumlama talebi veya Sözleşme’nin 46. maddesinin 4. fıkrası uyarınca Mahkeme’ye sevk edilebilecek bir yükümlülüğün yerine getirilip getirilmediği konusıyla ilgili sözlü yargılamaları,
- s) “Bakanlar Komitesi” ifadesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesini,
- t) “Eski Mahkeme” ve “Komisyon” terimleri, sırasıyla Sözleşme’nin eski 19. maddesi uyarınca kurulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunu ifade etmektedir.

Başlık I – Mahkeme Teşkilâtı ve İşleyişi

Bölüm I – Hâkimler

Madde 2¹ – Görev Süresinin Hesaplanması

1. Hâkim seçiminin yapıldığı tarihte hâkim kadrosunun boş olması durumunda ya da seçimin hâkim kadrosunun boşalmasından üç aydan daha az bir süre önce gerçekleşmesi halinde, görev süresi, seçim tarihinin ardından üç aydan fazla bir süreyi aşmamak üzere göreve başlama tarihinden itibaren işlemeye başlamaktadır.
2. Hâkim seçiminin hâkim kadrosunun boşalmasından üç aydan fazla bir süre önce gerçekleşmesi durumunda, görev süresi, söz konusu kadronun boş kaldığı tarihten itibaren işlemeye başlamaktadır.
3. Sözleşme'nin 23. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, seçilen hâkim, halefinin işbu İç Tüzüğün 3. maddesinde öngörüldüğü üzere, yemin ettiği veya beyanda bulunduğu tarihe kadar görevde kalmaktadır.

Madde 3 – Yemin Etme veya Resmi Beyanda Bulunma

1. Seçilen her hâkim göreve başlamadan önce, kendisinin de katıldığı Mahkeme Genel Kurulunun ilk oturumunda veya gerektiği takdirde, Mahkeme Başkanı'nın huzurunda, aşağıdaki şekilde yemin etmeli veya resmi beyanda bulunmalıdır:

“Bir hâkim olarak görevlerimi şerefli, bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getireceğime ve müzakerelerin gizliliğini koruyacağıma” “yemin ederim” - veya “bunu resmi olarak beyan ederim”.

2. Bu beyan, tutanak tutularak kaydedilmektedir.

Madde 3bis² - Yargı Etiği

Yargı etiğinin tüm alanlarında, Mahkemenin yargı etiği ilkelerine ilişkin kararı hâkimlere rehberlik eder.

Madde 4³ – Bağdaşmazlıklar

1. Sözleşme'nin 21. maddesinin 4. fıkrası uyarınca hâkimler, görevleri süresince herhangi bir siyasi veya idari faaliyette veya bağımsızlık ve tarafsızlık yükümlülükleriyle veya tam zamanlı çalışma esasının gerekleriyle bağdaşmayan mesleki bir faaliyette bulunamazlar.

¹ Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006 ve 2 Nisan 2012 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 15 Eylül 2025 tarihinde eklenmiştir.

³ Mahkeme tarafından 29 Mart 2010 ve 1 Haziran 2015 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

Her hâkim, her türlü ek faaliyetini Mahkeme Başkanına bildirmektedir. Mahkeme Başkanı ile ilgili hâkim arasında anlaşmazlık olması halinde, ileri sürülen her türlü sorun, Mahkeme Genel Kurulu tarafından incelenmektedir.

2. Eski bir hâkim, kendisinin görevini bıraktığı tarihten önce yapılan bir başvuruya ilişkin olarak Mahkeme önünde görülen bir davada müdahil tarafı ya da taraflardan birini hangi sıfatla olursa olsun temsil edemez. Eski bir hâkim, kendisinin görevini bıraktığı tarihin ardından yapılan bir başvuruya ilişkin olarak Mahkeme önünde görülen bir davada müdahil tarafı ya da taraflardan birini, bu tarihten itibaren iki yıllık bir süre sona erinceye kadar hangi sıfatla olursa olsun temsil edemez.

Madde 5¹ – Kıdem

1. Seçilen hâkimler, Mahkeme Başkanı ve Başkan Yardımcıları ile Bölüm Başkanlarından sonra, işbu İç Tüzüğün 2. maddesinin 1 ve 2. fıkraları uyarınca göreve başlama tarihlerine göre kıdem almaktadırlar.

2. Aynı gün Mahkeme Başkan Yardımcılığı görevine seçilenler, hâkim olarak görev yaptıkları süreye göre kıdem almaktadırlar. Eşitlik durumunda, hâkimler yaşlarına göre kıdem almaktadırlar. Aynı kural, Bölüm Başkanları için de geçerlidir.

3. Görev süreleri aynı olan hâkimler, yaşlarına göre kıdem almaktadırlar.

4. *Ad hoc* hâkimler, seçilen hâkimlerden sonra, yaşlarına göre kıdem almaktadırlar.

Madde 6 – İstifa

Bir hâkimin istifası, bu istifayı Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine iletecek olan Mahkeme Başkanı'na sunulmaktadır. İşbu İç Tüzüğün 24. maddesinin 4. fıkrasının *son cümlesi (in fine)* ile 26. maddesinin 3. fıkrası uyarınca istifa, kadronun boşalmasına neden olmaktadır.

Madde 7² – Görevden Alma

Bir hâkim yalnızca, Genel Kurul halinde toplanan diğer hâkimler tarafından, görevine devam eden seçilmiş hâkimlerin üçte iki çoğunluğuyla, gerekli şartları bundan böyle taşımadığına karar verilmesi halinde görevinden alınabilmektedir. Her hâkim, görevden alma prosedürünü başlatabilmektedir. Hakkında böyle bir talepte bulunulan hâkim, görevden alınma prosedürü başvurusuna ilişkin belgelere erişim hakkına sahiptir ve Mahkeme Genel Kurulu tarafından dinlenmelidir. İlgili hâkim, Mahkeme Genel Kurulu önünde yürütülen görevden alınma sürecine ilişkin belgelere erişemez ve bu bağlamda yapılan müzakerelere veya görevden alma prosedürü kapsamında yapılan oylamaya katılamaz.

¹ Mahkeme tarafından 14 Mayıs 2007 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 23 Haziran 2023 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

Madde 7A¹ - Dokunulmazlığın Kaldırılması

1. Avrupa Konseyinin Ayrıcalık ve Dokunulmazlıklarına İlişkin Genel Anlaşma'nın Altıncı Protokolü'nün 4. maddesi uyarınca, bir hâkimin dokunulmazlığının kaldırılması konusunda yalnızca Mahkeme Genel Kurulu yetkilidir. Böyle bir kararın, dokunulmazlığının kaldırılması istenilen hâkim hariç olmak üzere, göreve seçilen hâkimlerin salt çoğunluğuyla alınması gerekmektedir. İlgili hâkimin, dokunulmazlığının kaldırılması prosedürünün başlatılmasına ilişkin belgelere erişimi olmalı ve Mahkeme Genel Kurulu tarafından dinlenilmelidir. İlgili hâkimin, Mahkeme Genel Kurulu önünde yürütülen sürece ilişkin belgelere erişimi bulunmamaktadır ve dokunulmazlığın kaldırılması prosedürü kapsamında gerçekleştirilen müzakerelere ve oylamaya katılmaz.

2. Bu maddenin hükümleri, Avrupa Konseyi'nin Ayrıcalık ve Dokunulmazlıklara İlişkin Genel Anlaşması'na Ek Altıncı Protokol'ün 2. maddesi anlamında hâkimlerin eşleri ve reşit olmayan çocuklarının yararlandığı dokunulmazlığa ilişkin bir sorunun incelenmesine ilişkin prosedüre ve Avrupa Konseyi'nin Ayrıcalık ve Dokunulmazlıklara İlişkin Genel Anlaşması'na Ek Altıncı Protokol'ün 3. maddesi uyarınca hâkimlerin görev süreleri sona erdikten sonra sahip oldukları dokunulmazlıklara *duruma uygun olduğu ölçüde (mutatis mutandis)* uygulanır.

¹ Mahkeme tarafından 23 Haziran 2023 tarihinde eklenmiştir.

Bölüm II¹ – Mahkeme Başkanlığı ve Başkanlık Bürosunun Görevi

Madde 8² – Mahkeme Başkanı ve Başkan Yardımcıları ile Bölüm Başkanları ve Bölüm Başkan Yardımcılarının Seçilmesi

1. Mahkeme Genel Kurulu, Mahkeme Başkanı ve iki Başkan Yardımcısını üç yıllık bir süreyle ve Bölüm Başkanlarını iki yıllık bir süreyle olmak üzere, bu sürelerin ilgililerin hâkim olarak görev yaptıkları süreyi aşmaması koşuluyla seçmektedir.
2. Her Bölüm, aynı şekilde, Başkan Yardımcısını iki yıllık bir süreyle olmak üzere, bu sürenin ilgililerin hâkim olarak görev yaptıkları süreyi aşmaması koşuluyla seçmektedir.
3. Yukarıda belirtilen 1. veya 2. fıkralar uyarınca seçilen bir hâkim, ancak sadece bir defa aynı düzeydeki görev için yeniden seçilebilmektedir.
4. Başkanlar ve Başkan Yardımcıları, halefleri seçilinceye kadar görevlerini yerine getirmeye devam etmektedirler.
5. İşbu maddenin 1. fıkrasında belirtilen seçimler, gizli oylamayla yapılmaktadır; yalnızca hazır bulunan seçilmiş hâkimler bu oylamaya katılmaktadırlar. Herhangi bir adayın verilen oyların mutlak çoğunluğunu alamaması halinde, bir aday oyların mutlak çoğunluğunu elde edinceye kadar ek oylama turu ya da turları gerçekleştirilmektedir. Birinci turdan sonra beşten az oy alan adaylar elenir ve geri kalan adaylar arasında oylama yapılır. İlk tur sonunda hiçbir adayın beşten fazla oy alamaması durumunda, en az oy alan aday elenir. Her turun sonunda, beşten daha az oy alan her aday elenecektir. En az beş oy alan ikiden fazla adayın halen mücadeleye devam etmesi durumunda, en az sayıda oyu alan aday da elenecektir. Şayet birden fazla aday bu durumda bulunursa, yalnızca işbu İç Tüzüğün 5. maddesine göre kıdem sırasında en sonda yer alan aday elenmektedir. Oylama sonunda geriye iki aday kalmış ve iki tur oylamada da hiçbiri kullanılan oyların salt çoğunluğunu alamamışsa, bir sonraki turda boş ve geçersiz oylar hariç olmak üzere, kullanılan oyların çoğunluğunu alan aday seçilmiş olur. Nihai oylama turunda, iki aday arasında oy eşitliğinin bulunması halinde, 5. madde uyarınca daha kıdemli olan hâkime öncelik verilmektedir.
6. Bir önceki fıkrada belirtilen kurallar, bu maddenin 2. fıkrasında sözü edilen seçimler için uygulanmaktadır. Ancak, adaylardan birinin mutlak çoğunluğu elde etmesi için birden fazla oylama turu yapılması gerektiğinde, her oylama turu sonunda yalnızca en az oyu alan aday elenecektir.

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 7 Kasım 2005, 20 Şubat 2012, 14 Ocak 2013, 14 Nisan 2014, 1 Haziran 2015, 19 Eylül 2016, 2 Haziran 2021 ve 30 Mayıs 2022 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

Madde 9¹ – Mahkeme Başkanının Görevleri

1. Mahkeme Başkanı, Mahkemenin çalışma ve hizmetlerini yönetmektedir. Başkan, Mahkemeyi temsil etmekte ve özellikle Mahkemenin Avrupa Konseyi makamlarıyla olan ilişkilerini sağlamaktadır.
2. Başkan, Mahkeme Genel Kurulu oturumlarına, Büyük Daire oturumlarına ve beş hâkimden oluşan Kurul oturumlarına başkanlık etmektedir.
3. Başkan, ilgili Sözleşmeciler Taraf adına seçilen bir hâkim olmadığı sürece, Dairelerin bakmakta olduğu davaların incelenmesinde görev almamaktadır.
4. Başkan, Mahkemenin yargı etiği ilkelerine ilişkin kararında öngörülen şartlara uygun olarak etik standartlar konusunda yönlendirme yapar.

Madde 9A² – Başkanlık Bürosunun Görevi

1. a) Mahkeme bünyesinde, Mahkeme Başkanı, Mahkeme Başkan Yardımcıları ve Bölüm Başkanlarından oluşan bir Başkanlık Bürosu bulunmaktadır. Mahkeme Başkan Yardımcısı veya bir Bölüm Başkanı'nın, Başkanlığın toplantısına katılamaması halinde, yerine Bölüm Başkan Yardımcısı katılmaktadır ya da söz konusu Yardımcı'nın da katılamaması durumunda, yerine işbu İç Tüzüğün 5. maddesi anlamında, hemen kendisinin ardından sırayı alan Bölüm üyesi toplantıya katılmaktadır.
- b) Başkanlık, Mahkemenin başka herhangi bir üyesini veya toplantıya katılmasını gerekli gördüğü bir kişiyi toplantılarından birine davet edebilmektedir.
2. Başkanlık Bürosuna, Yazı İşleri Müdürü ve Müdür Yardımcıları yardım etmektedir.
3. Başkanlık Bürosunun görevi, Başkan'a Mahkemenin çalışma ve hizmetlerinin yönetimini sağlama hususundaki görevlerini yerine getirirken yardımcı olmaktır. Bu amaçla Başkan, kendi yetkisi kapsamına giren idari veya yargı dışı her türlü sorunu Başkanlık Kuruluna sunabilmektedir.
4. Başkanlık Bürosu aynı zamanda, Mahkemenin Bölümleri arasında koordinasyonun sağlanmasını kolaylaştırmaktadır.
5. Başkan, işbu İç Tüzüğün 32. maddesi anlamında uygulama yönergeleri yayımlamadan ve işbu İç Tüzüğün 17. maddesinin 4. fıkrası uyarınca Yazı İşleri Müdürü tarafından hazırlanan genel talimatları onaylamadan önce Başkanlık Bürosuna danışabilmektedir.
6. Başkanlık, Mahkeme Genel Kuruluna her türlü sorunu bildirebilmekte ve ayrıca, Mahkeme Genel Kuruluna öneriler sunabilmektedir.

¹ Mahkeme tarafından 15 Eylül 2025 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde eklenmiştir.

7. Başkanlık, her toplantısı hakkında bir tutanak düzenlenmekte ve bu tutanak, Mahkemenin her iki resmi dilinde hâkimlere dağıtılmaktadır. Başkanlık Sekreteri, Başkan'ın görüşüne uygun olarak, Yazı İşleri Müdürü tarafından görevlendirilmektedir.

Madde 10 – Mahkeme Başkan Yardımcılarının Görevleri

Mahkeme Başkan Yardımcıları, Mahkeme Başkanına yardım etmektedirler. Başkan Yardımcıları, Başkanın görevini yapamayacak durumda olması veya Başkanlık makamının boş kalması halinde veya Başkanın isteği üzerine Başkanın yerine geçmektedirler. Başkan Yardımcıları aynı zamanda Bölüm Başkanlarının görevini de icra etmektedirler.

Madde 11 – Mahkeme Başkanına ve Başkan Yardımcılarına Vekâlet Etme

Mahkeme Başkanının ve Başkan Yardımcılarının aynı anda görevlerini yapamayacak durumda olmaları veya bu makamların aynı zamanda boşalması halinde, Mahkeme Başkanlığı görevini, Bölüm Başkanlarından biri ya da şayet Bölüm Başkanları uygun değilse, işbu İç Tüzüğün 5. maddesinde belirtilen kıdem sırası doğrultusunda, seçilen başka bir hâkim üstlenmektedir.

Madde 12¹ – Bölüm ve Daire Başkanlıkları

Bölüm Başkanları, üyesi oldukları Bölümün ve Dairelerin oturumlarına başkanlık etmekte ve Bölümlerin işlerini yönetmektedirler. Bölüm Başkanlığının görev yapamayacak durumda olması veya boşalması halinde ya da Bölüm Başkanı'nın isteği üzerine, Bölüm Başkan Yardımcıları Başkanların yerine geçmektedirler. Bunun mümkün olmaması halinde ise, Bölümün ve Dairelerin üyeleri, işbu İç Tüzüğün 5. maddesinde düzenlenen kıdem sırasına göre, Başkanların yerini almaktadırlar.

Madde 13² – Başkanlık Görevini Yerine Getirememe

Mahkeme üyeleri, vatandaşı oldukları veya adına seçildikleri Sözleşmeci bir Devletin taraf olduğu ya da işbu İç Tüzüğün 29. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi ya da 30. maddesinin 1. fıkrası uyarınca hâkim olarak görevlendirildikleri davalarda başkanlık yapamazlar.

Madde 14 – Cinsiyetlerin Dengeli Temsili

Mahkeme, mevcut başlık ve daha sonraki başlık altında düzenlenen görevlendirmeler ile ilgili olarak, cinsiyetlerin dengeli şekilde temsil edilmesini amaçlayan bir politika izlemektedir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

Bölüm III – Yazı İşleri Müdürlüğü

Madde 15¹ – Yazı İşleri Müdürünün Seçilmesi

1. Mahkeme Genel Kurulu, Mahkeme Yazı İşleri Müdürü'nü seçmektedir. Adaylar, yüksek ahlaki niteliklere, hukuk, idare ve dil bilgisine ve makamın gerektirdiği görevleri yürütebilmek için gerekli tecrübeye sahip olmalıdırlar.
2. Yazı İşleri Müdürü, beş yıllık süreyle seçilmekte ve yeniden seçilebilmektedir. Yazı İşleri Müdürü yalnızca, Genel Kurul halinde toplanan hâkimler tarafından, görevine devam eden seçilmiş hâkimlerin üçte iki çoğunluğuyla, gerekli şartları bundan böyle taşımadığına karar verilmesi halinde görevinden alınabilmektedir. Yazı İşleri Müdürü önce Mahkeme Genel Kurulu tarafından dinlenmelidir. Her hâkim, görevden alma prosedürünü başlatabilmektedir.
3. İşbu maddede belirtilen seçimler, gizli oylamayla yapılmaktadır; sadece hazır bulunan seçilmiş hâkimler bu oylamaya katılmaktadırlar. Herhangi bir adayın verilen oyların mutlak çoğunluğunu alamaması halinde, bir aday mutlak çoğunluğu elde edinceye kadar ek oylama turu ya da turları gerçekleştirilmektedir. Her turun sonunda, beşten daha az oy alan her aday elenecektir. En az beş oy alan ikiden fazla adayın halen mücadeleye devam etmesi durumunda, en az sayıda oyu alan aday da elenecektir. Ek oylama turunda, oy eşitliğinin bulunması halinde, ilk olarak şayet mevcutsa bayan adaya ve ardından en yaşlı adaya öncelik verilmektedir.
4. Yazı İşleri Müdürü, göreve başlamadan önce, Mahkeme Genel Kurulu veya gerektiği takdirde, Mahkeme Başkanı'nın huzurunda, aşağıdaki şekilde yemin etmeli veya resmi beyanda bulunmalıdır:

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yazı İşleri Müdürü olarak bana verilen görevleri sadakatle, dikkatle ve vicdanla yerine getireceğime” “yemin ederim” - veya “bunu resmi olarak beyan ederim”.

Bu beyan, tutanak tutularak kaydedilmektedir.

Madde 16² – Yazı İşleri Müdür Yardımcılarının Seçilmesi

1. Mahkeme Genel Kurulu, bir önceki maddede belirtilen şartlarda ve şekilde, aynı süreyle, bir ya da birden fazla Yazı İşleri Müdür Yardımcısı'nı seçmektedir. Yazı İşleri Müdürünün görevden alınması için öngörülen prosedür, Yazı İşleri Müdür Yardımcılarının görevden alınması için de uygulanmaktadır. Mahkeme önce Yazı İşleri Müdürünün görüşünü almaktadır.

¹ Mahkeme tarafından 14 Nisan 2014 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 14 Nisan 2014 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

2. Bir Yazı İşleri Müdür Yardımcısı, göreve başlamadan önce, Mahkeme Genel Kurulu huzurunda veya gerektiğinde, Mahkeme Başkanı huzurunda, Yazı İşleri Müdürü için öngörülenlere benzer şekilde yemin etmeli veya beyanda bulunmalıdır. Bu duruma ilişkin tutanak düzenlenmektedir.

Madde 17 – Yazı İşleri Müdürünün Görevleri

1. Yazı İşleri Müdürü, Mahkemenin görevlerini yerine getirmesine yardımcı olmaktadır ve Mahkeme Başkanı'nın yetkisi altında, Yazı İşleri Müdürlüğü'nün oluşturulmasından ve faaliyetlerinden sorumludur.
2. Yazı İşleri Müdürü, Mahkemenin arşivlerini tutmakta ve Mahkeme önüne getirilen veya getirilecek olan davalarda, Mahkemeden yapılan veya Mahkemeye gönderilen bildirimler ve tebligatlar konusunda aracılık yapmaktadır.
3. Yazı İşleri Müdürü, görevlerine ilişkin gizlilik yükümlülüğüne bağlı olarak, Mahkemenin faaliyetiyle ilgili bilgi taleplerine ve özellikle basından gelen taleplere cevap vermektedir.
4. Yazı İşleri Müdürü tarafından hazırlanan ve Mahkeme Başkanı tarafından onaylanan genel talimatlar, Yazı İşleri Müdürlüğü'nün işleyişini düzenlemektedir.

Madde 18¹– Yazı İşleri Müdürlüğü Teşkilâtı

1. Yazı İşleri Müdürlüğü, Mahkeme tarafından kurulan Bölümlerin sayısına eşit sayıda Bölüm Yazı İşleri Müdürlüklerinden ve gereken idari ve hukuki yardımları Mahkemeye sağlayacak olan gerekli birimlerden oluşmaktadır.
2. Bölüm Yazı İşleri Müdürü, Bölümün görevlerini yerine getirmesine yardımcı olmaktadır ve kendisine de Bölüm Yazı İşleri Müdür Yardımcısı tarafından yardım edilebilmektedir.
3. Yazı İşleri Müdürlüğü görevlileri, Mahkeme Başkanı'nın yetkisi altında Yazı İşleri Müdürü tarafından atanmaktadırlar. Yazı İşleri Müdürü ve Müdür Yardımcılarının atanması ise işbu İç Tüzüğün 15 ve 16. maddeleri uyarınca düzenlenmektedir.

Madde 18A² – Hâkim Olmayan Raportörler

1. Tek hâkimli gerçekleştirilen oturumlarda, Mahkeme Başkanı'nın yetkisi altında görevini yerine getirecek, hâkim olmayan raportörler Mahkemeye yardımcı olmaktadır. Bu raportörler, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü bünyesinde bulunmaktadır.
2. Hâkim olmayan raportörler, Yazı İşleri Müdürü'nün önerisi üzerine Mahkeme Başkanı tarafından görevlendirilmektedirler. İşbu İç Tüzüğün 18. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen Bölüm Yazı İşleri Müdürleri ve Müdür Yardımcıları, hâkim olmayan raportörler olarak *resen*

¹ Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006 ve 2 Nisan 2012 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006 tarihinde eklenmiş ve 14 Ocak 2013 tarihinde değiştirilmiştir.

(*ex officio*) görev yapmaktadırlar.

Madde 18B¹ – Hukuk Müşaviri

Mahkeme içtihatlarında nitelik ve tutarlılığın sağlanması amacıyla, Mahkemeye bir hukuk müşaviri tarafından yardım edilmektedir. Hukuk müşaviri, Yazı İşleri Müdürlüğü bünyesinde çalışmaktadır. Hukuk müşaviri, özellikle Mahkemenin yargılamayla ilgili oluşumlarına ve Mahkeme üyelerine görüş ve bilgi sunmaktadır.

¹ Mahkeme tarafından 23 Haziran 2014 tarihinde eklenmiştir.

Bölüm IV – Mahkemenin İşleyişi

Madde 19 – Mahkemenin Merkezi

1. Mahkemenin merkezi, Avrupa Konseyinin merkezi olan Strazburg'da bulunmaktadır. Bununla birlikte, Mahkeme uygun gördüğü takdirde, Avrupa Konseyine üye Devletlerin sınırları içinde başka yerlerde görevlerini yerine getirebilmektedir.
2. Mahkeme, bir başvurunun incelendiği herhangi bir aşamada, kendisi veya bir ya da daha fazla üyesi tarafından başka bir yerde inceleme yapılması veya başka bir görevin yerine getirilmesi gerektiğine karar verebilmektedir.

Madde 20 – Mahkeme Genel Kurul Oturumları

1. Mahkeme Başkanı'nın çağrısı üzerine, Mahkeme, Sözleşme ve işbu İç Tüzük uyarınca, kendisine düşen görevleri yerine getirmesinin gerektirdiği durumlarda Genel Kurul halinde toplanmaktadır. Başkan, Mahkeme üyelerinin en az üçte biri tarafından talep edilmesi halinde ve her halükârda yılda bir kez idari konuları incelemek üzere bu türden bir çağrıda bulunmaktadır.
2. Mahkeme Genel Kurulunun işleyişi için gereken yeter sayısı, görevine devam eden seçilmiş yargıların üçte ikisidir.
3. Başkan, yeter sayısına ulaşılmaması halinde oturumu ertelemektedir.

Madde 21 – Mahkemenin Diğer Oturumları

1. Büyük Daire, Daireler ve Komiteler, sürekli olarak toplanmaktadırlar. Bununla birlikte, Başkan'ın önerisi üzerine, Mahkeme her yıl oturum dönemlerini belirlemektedir.
2. Söz konusu dönemlerin dışında, Büyük Daire ve Daireler, acil durumlarda Başkanları tarafından toplantıya çağrılabilirler.

Madde 22 – Müzakereler

1. Mahkeme, müzakereleri kapalı oturumda yapmaktadır. Mahkemenin müzakereleri gizli tutulmaktadır.
2. Müzakerelere yalnızca hâkimler katılmaktadır. Kapalı oturumda yapılan müzakerelerde, Yazı İşleri Müdürü veya yerine görevlendirilen bir kişinin yanı sıra, yardımcıları gerekli görülen diğer Yazı İşleri görevlileri ve tercümanlar da hazır bulunmaktadır. Başka bir kişi yalnızca Mahkemenin verdiği özel bir karar uyarınca kapalı oturuma kabul edilebilmektedir.
3. Başkan, Mahkemeye sunulan bir sorun hakkında oylama yapılmadan önce, hâkimleri görüşlerini belirtmeye davet edebilmektedir.

Madde 23 – Oylamalar

1. Mahkeme kararları mevcut hâkimlerin çoğunluk oyuyla alınmaktadır. Oylarda eşitlik bulunması halinde, yeni bir oylama yapılmakta ve yine eşitlik bulunması durumunda, Başkan'ın oyu belirleyici olmaktadır. İşbu İç Tüzükte aksi bir hüküm bulunmadığı sürece, mevcut fıkra uygulanmaktadır.
2. Büyük Dairenin ve Dairelerin karar ve hükümleri, mevcut hâkimlerin çoğunluğuyla kabul edilmektedir. Davanın kabul edilebilirliği ve esasına ilişkin nihai oylamalarda çekimselikler kabul edilmemektedir.
3. Genel kural olarak, oylamalar, el kaldırma suretiyle yapılmaktadır. Başkan, kıdem sırasının tersinden isim yoklaması usulüyle oylama yapılmasına karar verebilmektedir.
4. Oylamaya tabi tutulması gereken her türlü sorun, kesin ifadelerle belirtilmektedir.

Madde 23A¹– Zımni Anlaşmayla Karar Verilmesi

Mahkemenin, usule ilişkin bir konuyu ya da başka bir meseleyi planlanmış bir toplantı dışında incelemesi gerektiğinde, Başkan, bir karar taslağının hâkimler arasında dağıtılması ve hâkimlerin taslak hakkındaki görüşlerini bildirmeleri için bir süre belirlenmesi yönünde talimat verebilmektedir. Hâkimler tarafından herhangi bir itirazda bulunulmaması durumunda, teklif, söz konusu sürenin sona ermesiyle kabul edilmiş sayılmaktadır.

¹ Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde eklenmiştir.

Bölüm V – Mahkemenin Oluşumu

Madde 24¹ – Büyük Dairenin Oluşumu

1. Büyük Daire, on yedi hâkim ve en az üç yedek hâkimden oluşmaktadır.
2. a) Büyük Daire bünyesinde Mahkeme Başkanı ve Başkan Yardımcıları ile Bölüm Başkanları yer almaktadır. Bir Mahkeme Başkan Yardımcısı'nın veya Bölüm Başkanı'nın Büyük Dairede yer alamayacak olması halinde, ilgili Bölümün Başkan Yardımcısı bunların yerini almaktadır.
- b) İlgili Sözleşmeci Taraf adına seçilen hâkim veya gerektiği takdirde, işbu İç Tüzüğü'nün 29 veya 30. maddeleri uyarınca görevlendirilen hâkim, Sözleşme'nin 26. maddesinin 4 ve 5. fıkraları uyarınca Büyük Dairenin resen üyesidir.
- c) Büyük Dairenin oluşumunda, Sözleşme'nin 43. maddesi uyarınca kendisine gönderilen davalarda, söz konusu Dairenin Başkanı ve ilgili Taraf Devlet adına görev yapan hâkim hariç olmak üzere, kendisine gönderilen davaya ilişkin karar veren Dairede yer alan herhangi bir hâkim veya başvurunun kabul edilebilirliği hakkında karar veren Daire veya Dairelerde bulunan bir hâkim yer almamaktadır.
- d) Büyük Daireye gönderilen her davada Büyük Daireyi oluşturacak diğer hâkimler ve yedek hâkimler, Mahkeme Başkanı tarafından Yazı İşleri Müdürü'nün huzurunda geri kalan hâkimler arasından kura çekme suretiyle seçilmektedirler. Kura çekme yöntemleri, Sözleşmeci Taraflarda mevcut olan hukuk sistemlerinin çeşitliliğini yansıtan ve coğrafi açıdan dengeli bir oluşumun sağlanmasını temin eden Mahkeme Genel Kurulu tarafından belirlenmektedir.
- e) Büyük Daire, Sözleşme'nin 46. maddesinin 4. fıkrası uyarınca sunulan bir talebin incelenmesi için, işbu maddenin 2. fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde belirtilen hâkimler dışında, söz konusu kararı veren Komite veya Daire üyelerinden oluşmaktadır. Şayet söz konusu karar Büyük Daire tarafından verilmişse, Büyük Daire, kendi bünyesindeki aynı hâkimlerden oluşmaktadır. İlk Büyük Dairenin toplanmasının mümkün olmadığı durumlar da dâhil olmak üzere, her durumda, Büyük Daireyi oluşturacak hâkimler ve yedek hâkimler, işbu maddenin 2. fıkrasının (e) bendi uyarınca görevlendirilmektedirler.
- f) Büyük Daire, Sözleşme'nin 47. maddesi uyarınca istişari görüş talebini incelerken, işbu maddenin 2. fıkrasının (a) ve (d) bentleri uyarınca oluşturulmaktadır.
- g) Büyük Daire, Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol uyarınca sunulan istişari görüş talebini incelerken, işbu maddenin 2. fıkrasının (a), (b) ve (d) bentleri uyarınca ve İç Tüzüğü'nün 93.

¹ Mahkeme tarafından 8 Aralık 2000, 13 Aralık 2004, 4 Temmuz 2005, 7 Kasım 2005, 29 Mayıs 2006, 13 Kasım 2006, 6 Mayıs 2013, 19 Eylül 2016 ve 11 Ekim 2021 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

maddesinin 1. fıkrasının 1. bendinin (b) cümlesi uyarınca davaya Raportör Hâkim olarak tayin edilen hâkimi de içerecek şekilde oluşturulmaktadır.

3. Hâkimlerin Büyük Dairede yer alamaması durumunda, hâkimlerin yerine işbu maddenin 2. fıkrasının (e) bendinde öngörülen atama sırasına göre yedek hâkimler görev almaktadırlar. Bu yer değişimi yapılanaya kadar, yedek hâkimler oylamaya katılmazlar.

4. Yukarıda belirtilen hükümler uyarınca görevlendirilen hâkimler ve yedek hâkimler, yargılama tamamlanıncaya kadar Büyük Dairede yer almaktadırlar. Söz konusu hâkimler, görevleri sona erdiğinde, şayet esasa ilişkin değerlendirmeye daha önce katılmışlarsa, davanın incelemesine katılmaya devam etmektedirler. Bu hükümler ayrıca istişari görüşlere ilişkin yargılamalar için de geçerlidir.

5. a) Sözleşme'nin 43. maddesi uyarınca sunulan, davayı Büyük Daireye gönderme talebini incelemeye davet edilen beş hâkimli Büyük Daire Kurulu aşağıdaki kişilerden oluşmaktadır:

- Mahkeme Başkanı; şayet Mahkeme Başkanı Kurulda yer alamayacak durumda ise yerine kıdemli Başkan Yardımcısı katılmaktadır,
- Rotasyon usulüyle belirlenen iki Bölüm Başkanı; şayet bu şekilde belirlenen Bölüm Başkanı Kurula katılamayacak durumda ise, yerine aynı Bölümün Başkan Yardımcısı katılmaktadır,
- Altı aylık bir dönem boyunca Kurulda yer almak üzere kalan Bölümler bünyesinde seçilen hâkimler arasından rotasyon usulüyle belirlenen iki hâkim,
- Altı aylık bir dönem boyunca Kurulda hizmet etmek üzere Bölümler bünyesinde seçilen hâkimler arasından rotasyon usulüyle belirlenen en az iki yedek hâkim.

b) Kurulda, davayı Büyük Daireye gönderme talebi incelenirken, söz konusu davanın kabul edilebilirliğinin veya esasının incelenmesine katılmış olan herhangi bir hâkim yer almamaktadır.

c) Kurul tarafından talep incelenirken, davayı Büyük Daireye gönderme talebiyle ilgili Sözleşmecî Taraf adına seçilen veya taraf olan Devletin vatandaşı olan bir hâkim, bu Kurulda yer alamaz. Aynı şekilde, işbu İç Tüzüğün 29 ve 30. maddeleri uyarınca atanan seçilmiş bir hâkim bu talebin incelemesine katılamaz.

d) Bir Kurul üyesinin yukarıda geçen (b) veya (c) bentlerinde belirtilen nedenlerden birinden dolayı Kurulda yer alamaması halinde, yerine altı aylık bir dönem boyunca Kurulda hizmet etmek üzere Bölümler bünyesinde seçilen hâkimler arasından rotasyon usulüyle belirlenen bir yedek hâkim Kurula katılmaktadır.

e) Kurul, Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca sunulan istişari görüş

talebini incelerken, işbu İç Tüzüğün 93. maddesi hükümleri uyarınca oluşturulmaktadır.

Madde 25 – Bölümlerin Oluşumu

1. Sözleşme'nin 25. maddesinin (b) fıkrasında öngörülen Daireler (işbu İç Tüzükte "Bölümler" olarak adlandırılmıştır), Mahkeme Genel Kurulu tarafından, Başkan'ın önerisi üzerine, işbu İç Tüzüğün 8. maddesi uyarınca Başkanlık seçiminden itibaren üç yıllık bir dönem için oluşturulmaktadır. En az dört Bölüm bulunmaktadır.
2. Her hâkim, bir Bölümün üyesidir. Bölümler hem coğrafi hem de cinsiyet temsili açısından dengeli bir şekilde ve Sözleşmeciler Tarafında mevcut olan farklı hukuk sistemleri dikkate alınarak oluşturulmalıdır.
3. Bir hâkimin Mahkeme üyeliğinin, Bölümün oluşturulduğu dönemin bitiminden önce sona ermesi halinde, bu hâkimin yerine, Mahkeme üyesi olarak Bölümde yer alan halefi geçmektedir.
4. Mahkeme Başkanı, şartların gerektirmesi halinde Bölümlerin oluşumunda istisnai olarak değişiklikler yapabilmektedir.
5. Mahkeme Genel Kurulu, Başkan'ın önerisi üzerine, ek bir Bölüm kurabilmektedir.

Madde 26¹ – Dairelerin Oluşumu

1. Mahkemenin önüne getirilen davaların incelenmesi amacıyla Sözleşme'nin 26. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen yedi hâkimli Daireler, Bölümlerden katılmak üzere aşağıdaki şekilde oluşturulmaktadır.
 - a) İşbu maddenin 2. fıkrası ve işbu İç Tüzüğün 28. maddesinin 4. fıkrasının son cümlesi uyarınca, Dairede, her davada, Bölüm Başkanı ve her ilgili Sözleşmeciler Taraf adına seçilen hâkim bulunmaktadır. Şayet ilgili Sözleşmeciler Taraf adına seçilen hâkim, işbu İç Tüzüğün 51 ve 52. maddeleri uyarınca başvurunun tahsis edildiği Bölümün üyesi değilse, bu hâkim Sözleşme'nin 26. maddesinin 4. fıkrası uyarınca bu Dairenin resen üyesi olarak yer almaktadır. Söz konusu hâkimin davaya bakmaması veya çekilmesi halinde, işbu İç Tüzüğün 29. maddesi uygulanmaktadır.
 - b) Dairenin diğer üyeleri, Bölüm Başkanı tarafından, Bölümün üyeleri arasından rotasyon usulüyle görevlendirilmektedirler.
 - c) Bu şekilde görevlendirilmeyen Bölüm üyeleri, davada yedek hâkim olarak yer almaktadırlar.
2. Her ilgili Sözleşmeciler Taraf adına seçilen veya gerektiği takdirde, işbu İç Tüzüğün 29 veya

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 ile 6 Mayıs 2013 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

30. maddeleri uyarınca görevlendirilen *ad hoc* ya da seçilmiş hâkim, Daire Başkanı tarafından, hazırlık veya usul konularında yapılan toplantılara katılmaktan muaf tutulabilmektedir. Bu tür toplantılarda, birinci yedek hâkim yer alacaktır.

3. Görev sürelerinin sona ermesinin ardından bile hâkimler, esasa ilişkin incelemeye katıldıkları davalara bakmaya devam etmektedirler.

Madde 27¹ – Komiteler

1. Aynı Bölüme ait üç hâkimden oluşan Komiteler, Sözleşme'nin 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca oluşturulmaktadır. Mahkeme Başkanı, Bölüm Başkanlarına danıştıktan sonra, kurulacak Komitelerin sayısına karar vermektedir.

2. Komiteler, Başkan dışında, her Bölümün üyeleri arasında yapılacak rotasyonla on iki aylık bir dönem için oluşturulmaktadır.

3. Bölüm Başkanı da dâhil olmak üzere, bir Komite üyesi olmayan Bölüm üyeleri, gerektiği takdirde görev yapmaya davet edilebilmektedirler. Bu üyeler aynı zamanda, davaya bakamayacak durumda bulunan üyelerin yerine de geçebilmektedirler.

4. Komiteye, Bölüm bünyesinde kıdemli olan üye tarafından başkanlık edilmektedir.

Madde 27A² – Tek Hâkimli Oluşum

1. Tek hâkimli oluşum, Sözleşme'nin 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca şekillendirilir. Mahkeme Başkanı, Başkanlık Kuruluna danıştıktan sonra, atanacak tek hâkimlerin sayısına karar vermekte ve bir ya da birden çok Sözleşmeci Taraf(lar)a göre atamaktadır.

2. Ayrıca, aşağıdaki kişiler de tek hâkim olarak yer almaktadırlar:

a) İşbu İç Tüzüğün 54. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi ve 3. fıkrası uyarınca kendilerine verilen yetkileri kullandıkları sırada Bölüm Başkanları,

b) İşbu İç Tüzüğün 39. maddesinin 5. fıkrası uyarınca ihtiyati tedbir talepleri hakkında karar vermek üzere atanan Bölüm Başkan Yardımcıları.

3. Sözleşme'nin 26. maddesinin 3. fıkrası uyarınca bir hâkim, adına seçildiği Sözleşmeci Tarafa karşı yapılan bir başvuruyu tek hâkim düzeninde inceleyemez. Buna ilaveten, hâkimin, vatandaşı olduğu Sözleşmeci Tarafa karşı yapılan bir başvuruyu da tek hâkim düzeninde inceleyemez.

4. Tek hâkimler, on iki aylık bir dönem için atanmaktadır. Tek hâkimler, işbu İç Tüzüğün

¹ Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006 ve 16 Kasım 2009 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006 tarihinde eklenmiş ve 14 Ocak 2013, 9 Eylül 2019 ve 23 Şubat 2024 tarihlerinde değiştirilmiştir.

25. maddesinin 2. fıkrası uyarınca üyesi oldukları Bölümlerdeki diğer görevlerini yapmaya devam etmektedirler.

5. Sözleşme'nin 24. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, her tek hâkime, karar verdiği sırada, hâkim olmayan bir raportör yardımcı olmaktadır.

Madde 28¹ – Hâkimin Davaya Bakamaması ve Hâkimin Reddi

1. Hâkim, 2. fıkrada belirtilen sebeplerle davanın incelemesine katılmadığı hâller dışında, görevlendirildiği bütün davalara bakmakla yükümlüdür.

2. Bir hâkim, aşağıdaki hâllerde davanın incelenmesine katılamaz:

a) Taraflardan biriyle evlilik, ailevi veya diğer yakın akrabalık bağının bulunması ya da kişisel veya mesleki ilişkisinin veyahut ast-üst ilişkisinin bulunması hâlleri dâhil olmak üzere davada kişisel bir menfaatinin bulunması durumunda,

b) Daha önce davanın taraflarından birinin ya da davada menfaati bulunan bir kişinin temsilcisi, avukatı veya danışmanı olarak veyahut başka bir ulusal ya da uluslararası mahkemenin ya da soruşturma komisyonunun üyesi olarak veya başka herhangi bir sıfatla davada görev almış olması hâlinde

c) *Ad hoc* hâkimin ya da İç Tüzüğün 26. maddesinin 3. fıkrasına göre görev süresi dolsa dahi davaya bakmaya devam eden hâkimin, bağımsızlığı ya da tarafsızlığı ile bağdaşmayan siyasi, idari ya da mesleki bir faaliyette bulunması hâlinde,

d) Hâkimin, tarafsızlığını objektif olarak olumsuz yönde etkileyecek nitelikteki görüşlerini iletişim araçları aracılığıyla, kamuya açık şekildeyle, yazılı şekilde ya da başka bir yolla alenen açıklamış olması hâlinde,

e) Hâkimin bağımsızlığından ya da tarafsızlığından şüphe duyulmasını haklı gösteren diğer sebeplerin bulunması hâlinde.

3. İkinci fıkrada belirtilen hâllerden biri sebebiyle davaya bakamayacağını düşünen hâkim, mümkün olan en kısa sürede, Komite ya da Daireye devredilen davalarda, kendisinin davaya bakmaktan muaf tutulup tutulmayacağına karar vermek üzere durumu Bölüm Başkanına bildirir. Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hâllerden birinin varlığı konusunda ilgili hâkimin ya da Başkanın tereddüt etmesi hâlinde bu konu, Daire tarafından karara bağlanır. Daire, hakkında karar verilecek hâkimin görüşünü aldıktan sonra ilgili hâkim hazırda bulunmaksızın konuyu müzakere eder ve oylama yapar. Daire'nin bu konudaki müzakere ve oylaması esnasında, ilgili hâkimin yerini Daire'deki ilk yedek hâkim alır. Hâkimin, İç Tüzüğün 29 ve 30. maddeleri uyarınca herhangi bir Sözleşmeci Taraf adına görev yapması hâlinde de aynı usul geçerlidir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002, 13 Aralık 2004, 13 Kasım 2006, 6 Mayıs 2013 ve 15 Aralık 2023 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

4. Yalnızca davanın tarafları, bu maddenin 2. fıkrasında belirtilen nedenlerle, davalarına bakmakla görevlendirilen bir hâkimin reddini talep edebilir. Bu türden bir talep, usulüne uygun şekilde gerekçelendirilmeli ve ilgili tarafça bu tür sebeplerin varlığı öğrenildikten sonra mümkün olan en kısa sürede ileri sürülmelidir. Talep hakkında bu maddenin üçüncü fıkrasında açıklanan usule uygun şekilde Daire tarafından karar verilir. Taraflara taleplerinin kabul edilip edilmediği bildirilir.

5. Yukarıdaki hükümler, *davaya uygun olduğu ölçüde (mutatis mutandis)* Büyük Daire önünde görülen davalara ve –Mahkeme Başkanının yetkisi altında- Sözleşme'nin 27. maddesi uyarınca tek hâkimli oluşum olarak atanan hâkimlere ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca atanan nöbetçi hâkimlere de uygulanır.

Madde 29¹ – *Ad hoc (Vekil) Hâkimler*

1. a) İlgili Sözleşmeci Taraf adına seçilen hâkimin Daire önünde görülen davaya bakamaması, davadan çekilmesi ya da muaf tutulması veya bu türden bir hâkimin görevlendirilmemiş olması halinde, Mahkeme Başkanı, yenilenebilir dört yıllık bir dönem için *ad hoc* hâkim olarak hizmet etmeye uygun olduğu belirlenen ve işbu maddenin 1. fıkrasının c) bendinde belirtilen kriterleri karşılayan üç ila beş kişinin isimlerini içeren ve Sözleşmeci Tarafın önceden sunduğu bir listeden hareketle işbu İç Tüzüğün 28. maddesi uyarınca davanın incelemesine katılabilecek *ad hoc (vekil)* hâkimi seçmektedir.

Her iki cinsiyetin de bulunması gereken liste, listeyi oluşturan kişilerin özgeçmiş bilgilerini içermelidir. Listede yer alan kişiler, Mahkeme huzurunda müdahil tarafı ya da taraflardan birini herhangi bir sıfatla temsil edemezler.

b) İşbu maddenin 1. fıkrasının a) bendinde öngörülen usul, böylelikle atanan kişinin davaya bakamayacak olması veya çekilmesi durumunda uygulanmaktadır.

c) Bir *ad hoc* hâkim, Sözleşme'nin 21. maddesinin 1. fıkrasının gerektirdiği nitelikleri taşımalı ve işbu maddenin 5. fıkrasında öngörülen uygunluk ve hazır bulunma gerekliliklerini de yerine getirmelidir. Görev süresi boyunca, bir *ad hoc* hâkim Mahkeme huzurunda müdahil tarafı ya da taraflardan birini herhangi bir sıfatla temsil edemez.

2. Aşağıdaki hallerde, Mahkeme Başkanı, *ad hoc* hâkim olarak yer almak üzere seçilen bir başka hâkimi görevlendirmektedir:

a) İç Tüzüğün 54. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi uyarınca başvurunun bildirilmesi sırasında, ilgili Sözleşmeci Tarafın işbu maddenin 1. fıkrasının (a) bendinde belirtilen listeyi Yazı İşleri Müdürü'ne sunmamış olması halinde, ya da

b) Mahkeme Başkanı'nın, listede belirtilen kişiler arasından üçten daha azının işbu

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002, 13 Kasım 2006, 29 Mart 2010, 6 Mayıs 2013 ve 19 Eylül 2016, 16 Nisan 2018 ve 3 Haziran 2019 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

maddenin 1. fıkrasının (c) bendinde belirtilen koşulları karşıladığı kanısına varması durumunda.

3. Mahkeme Başkanı, işbu maddenin 1. fıkrasının (a) bendi ve 2. fıkrası uyarınca bir *ad hoc* hâkimin atanmasına ancak başvurunun işbu İç Tüzüğün 54. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi uyarınca Sözleşmeci Tarafa bildirileceği tarihte karar verebilmektedir. Mahkeme Başkanı karar verinceye kadar birinci yedek hâkim görev almaktadır.

4. *Ad hoc* hâkim, atanmasının ardından davanın inceleneceği ilk oturumun başında, işbu İç Tüzüğün 3. maddesinde öngörüldüğü üzere yemin etmekte veya resmi beyanda bulunmaktadır. Bu beyan tutanakla kaydedilmektedir.

5. *Ad hoc* hâkimlerin Mahkemeye hizmet etmek üzere hazır bulunmaları ve işbu İç Tüzüğün 26. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, Dairenin toplantılarına katılmaları gerekmektedir.

6. İşbu maddenin hükümleri, Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca sunulan istişari görüş talebine ilişkin olarak Büyük Daire Kurulu önünde görülen yargılamalar ve Kurul tarafından kabul edilen talepleri incelemek amacıyla oluşturulan Büyük Daire önünde görülen yargılamalar için *davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* uygulanmaktadır.

Madde 30¹ – Menfaat Ortaklığı

1. Şayet iki veya daha fazla başvuran ya da davalı Sözleşmeci Tarafların ortak bir menfaati bulunuyorsa, Daire Başkanı, tarafları, sadece resen görev yapmaya davet edilecek olan ve kendileri adına seçilen hâkimlerden yalnızca birini ortak menfaat hâkimi olarak tayin etme konusunda anlaşmaya davet edebilmektedir; Başkan, uzlaşmaya varılmaması durumunda, ortak menfaat hâkimi olarak görev yapacak hâkimi önerilen hâkimler arasından kura çekerek seçmektedir.

2. Daire Başkanı, işbu İç Tüzüğün 54. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, başvuru davalı Sözleşmeci Tarafların dikkatine sunuluncaya kadar, ilgili Sözleşmeci Tarafları bu maddenin 1. fıkrasında atıfta bulunulan atamayı yapmaya davet etmemeye karar verebilir.

3. Ortak bir menfaatin varlığı veya bununla ilgili başka bir mesele hakkında anlaşmazlık olması halinde, Daire, şayet gerekirse ilgili Sözleşmeci Tarafların yazılı görüşlerini aldıktan sonra karar vermektedir.

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

Başlık II – Usul

Bölüm I – Genel Kurallar

Madde 31 – İç Tüzük Hükümlerinin Askıya Alınma Olasılığı

Bu başlık altındaki hükümler, belirli bir davanın incelenmesi sırasında Mahkemenin, gerektiği takdirde taraflara danıştıktan sonra İç Tüzük hükümlerini askıya almasına engel değildir.

Madde 32 – Uygulama Yönergeleri

Mahkeme Başkanı, özellikle duruşmalara katılma ve yazılı görüşlerin veya diğer belgelerin sunulması gibi konularla ilgili olarak uygulama yönergeleri düzenleyebilmektedir.

Madde 33¹ – Belgelerin Aleniliği

1. a) İç Tüzüğün 62. maddesinin öngördüğü üzere dostane çözüme varmak amacıyla yürütülen müzakereler çerçevesinde sunulan veya b) İç Tüzüğün 44F maddesi kapsamındaki işlemlerle bağlantılı olarak sunulan belgeler haricinde, bir başvuruya ilgili olarak taraflarca veya müdahil taraflarca Yazı İşleri Müdürlüğüne sunulan bütün belgeler, Daire Başkanı tarafından işbu maddenin 2. fıkrasında belirtilen sebeplerden dolayı, gerek resen gerekse bir tarafın veya ilgili başka bir kişinin talebi üzerine aksi yönde bir karar verilmediği sürece, Yazı İşleri Müdürü tarafından yapılan uygulamaya ilişkin düzenlemelere göre, kamunun erişimine açıktır.

2. Bir belgenin veya belgenin bir kısmının aleniyeti, çocukların menfaatlerinin veya tarafların ya da ilgili herhangi bir kişinin özel hayatının korunmasını gerektirmesi halinde veya Daire Başkanı'nın görüşüne göre mutlaka gerekli olduğu ölçüde, özel koşullarda aleniyetin adaletin menfaatlerine zarar verebilecek nitelikte olması durumunda, demokratik bir toplumda ahlakı, kamu düzenini veya ulusal güvenliği korumak için sınırlandırılabilir.

3. İşbu maddenin 1. fıkrası uyarınca sunulan her türlü gizlilik talebi gerekçelendirilmeli ve bu talebin belgelerin tümüyle ya da yalnızca bunların bir kısmıyla ilgili olup olmadığı belirtilmelidir.

Madde 34² – Dillerin Kullanımı

1. Mahkemenin resmi dilleri Fransızca ve İngilizcedir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran 2002, 8 Temmuz 2002, 7 Temmuz 2003, 4 Temmuz 2005, 13 Kasım 2006, 14 Mayıs 2007, 4 Kasım 2019 ve 25 Eylül 2023 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 ve 19 Eylül 2006 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

2. Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca bir başvuru yapıldığında, başvuran ya da temsilcisiyle ilgili bütün bildirimlerin ve başvuran veya temsilcisi tarafından sunulan sözlü ya da yazılı bütün görüşlerin, Mahkemenin resmi dillerinden birinde yazılmaması durumunda, başvuru işbu İç Tüzük uyarınca Sözleşmeci Tarafa bildirilmediği sürece, Sözleşmeci Tarafların resmi dillerinden birinde yazılması gerekmektedir. Şayet bir Sözleşmeci Taraf işbu İç Tüzük uyarınca bir başvurudan haberdar edilmiş veya başvuru hakkında bilgilendirilmiş ise, başvuru ve ekleri, başvuran tarafından Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne sunulduğu dilde söz konusu Taraf Devlete iletilmelidir.

3. a) Bir duruşma konusunda veya başvurunun bir Sözleşmeci Tarafa bildirilmesinin ardından başvuran veya temsilcisi tarafından sunulan bütün sözlü veya yazılı görüşler ve başvuran ya da temsilcisiyle ilgili bütün bildirimler, bir Sözleşmeci Tarafın resmi dilinin kullanılmasına devam edilmesi için Daire Başkanı tarafından izin verilmediği sürece, Mahkemenin resmi dillerinden birinde yazılmalıdır.

b) Şayet böyle bir izin verilirse, davanın iyi bir şekilde yürütülmesi için Daire Başkanı'nın bu türden bir tedbirin alınmasına karar vermesi halinde, Yazı İşleri Müdürü, başvuranın sözlü veya yazılı görüşlerinin tamamen veya kısmen İngilizce veya Fransızcaya çevrilmesi ya da tercüme edilmesi amacıyla gerekli düzenlemeleri yapmaktadır.

c) İstisnai olarak, Daire Başkanı bu konuda izin verilmesini, söz konusu düzenlemelere ilişkin yapılan masrafların tamamının veya bir kısmının başvuran tarafından ödenmesi koşuluna bağlayabilmektedir.

d) Daire Başkanı aksi yönde bir karar vermedikçe, mevcut fıkranın yukarıdaki hükümleri uyarınca verilen her türlü karar, işbu İç Tüzüğün sırasıyla 73, 79 ve 80. maddeleri anlamında, davanın Büyük Daireye gönderilmesi talebinin veya kararın yorumlanması ya da gözden geçirilmesi talebinin sunulmasının yol açtığı aşamalar da dâhil olmak üzere, davanın daha sonraki bütün aşamalarında uygulanabilir olmaya devam etmektedir.

4. a) Davaya taraf olan Sözleşmeci bir Taraf ile ilgili bütün bildirimler ve söz konusu Taraf Devletin sunduğu sözlü veya yazılı bütün görüşler, Mahkemenin resmi dillerinden birinde yazılmalıdır. Daire Başkanı, ilgili Sözleşmeci Tarafın sözlü veya yazılı görüşleri için resmi dilini ya da resmi dillerinden birini kullanmasına izin verebilmektedir.

b) Bu türden bir iznin verilmesi halinde, bu izni talep eden Taraf,

i. Daire Başkanı'nın belirlemekle yükümlü olduğu süre içinde yazılı görüşlerinin Fransızca veya İngilizce dilinde çevirisini sunmalıdır ve davalı Tarafın kendisine verilen süre içinde yazılı çeviriyi sunmaması halinde, Yazı İşleri Müdürü, söz konusu masraflar ilgili Tarafa ait olmak üzere, belgenin çevrilmesi için gereken düzenlemeleri yapma imkânını saklı tutmaktadır,

ii. Sözlü görüşlerinin İngilizce veya Fransızca dilinde tercümesine ilişkin masrafları

karşılmalıdır ve Yazı İşleri Müdürü, bu tercümenin sağlanması için gerekli düzenlemeleri yapmakla görevlidir.

c) Daire Başkanı, davaya taraf olan Sözleşmeci bir Tarafın, yazılı görüşlerine ilişkin eklerin tümünün veya bazılarının ya da davayla ilgili diğer her türlü belgenin veya bu belgelerin özetinin İngilizce veya Fransızca dilinde çevirisini ya da özetini belirli bir süre içinde sunmasına karar verebilmektedir.

d) Mevcut fıkranın yukarıda geçen bentleri, işbu İç Tüzüğün 44. maddesi uyarınca üçüncü tarafların müdahaleleri ve bir müdahil tarafın resmi olmayan bir dili kullanması hususunda *da bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* uygulanmaktadır.

5. Daire Başkanı, davalı Sözleşmeci Tarafı, yazılı görüşlerinin başvuran tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla kendi resmi dilinde veya resmi dillerinden birinde yapılan çevirisini sunmaya davet edebilmektedir.

6. Mahkeme huzuruna çıkan her tanık, bilirkişi veya başka bir kişi, iki resmi dilden birini yeterince bilmediği takdirde, kendi dilini kullanabilmektedir. Bu durumda, Yazı İşleri Müdürü, tercüme ve çevirinin sağlanması için gerekli düzenlemeleri yapmaktadır.

7. İşbu İç Tüzüğün 92. maddesinde belirtilen koşullara saygı çerçevesinde ve Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca bir mahkeme tarafından Mahkemeye sunulan istişari görüş talebi, iç hukuktaki yargılamada kullanılan ulusal resmi dilde dile getirilebilmektedir. Söz konusu dilin Mahkemenin resmi dillerinden biri olmaması halinde, talebin İngilizce veya Fransızca dilindeki çevirisi Mahkeme Başkanı'nın belirlemekle yükümlü olduğu bir süre içinde sunulmalıdır.

Madde 35 – Sözleşmeci Tarafların Temsil Edilmesi

Sözleşmeci Taraflar, avukat veya danışman yardımı alabilen temsilciler tarafından temsil edilmektedirler.

Madde 36¹ – Başvuranların Temsil Edilmesi

1. Sözleşme'nin 34. maddesinde belirtilen gerçek kişiler, sivil toplum kuruluşları ve kişi grupları, başlangıçta bizzat kendileri veya bir temsilci aracılığıyla hareket ederek başvurularını sunabilmektedirler.

2. Başvuru, işbu İç Tüzüğün 54. maddesinin 2. fıkrasının b) bendi uyarınca davalı Sözleşmeci Tarafa bildirildiğinde, başvuran, Daire Başkanı aksine bir karar vermediği sürece, işbu maddenin 4. fıkrasına uygun olarak temsil edilmelidir.

3. Dolayısıyla, Daire Başkanı istisnai hallerde başvuranın kendi davasını bizzat savunmasına

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 ve 7 Şubat 2022 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

izin vermediği sürece, gerektiği takdirde, bir avukat veya uygun görülen başka bir temsilci tarafından yardım edilmesi koşuluyla, Daire tarafından yapılmasına karar verilen herhangi bir duruşmada temsil edilmelidir.

4. a) İşbu maddenin 2 ve 3. fıkraları uyarınca başvuran adına hareket eden temsilci, Sözleşmeci Taraflardan herhangi birinde görev yapmaya yetkili olan ve bu Taraf Devletlerden birinde ikamet eden bir avukat veya Daire Başkanı tarafından uygun görülen başka bir kişi olmalıdır.

b) Taraflardan birinin temsilcisi tarafından kötüye kullanıma yönelik, anlamsız, rahatsız edici, yanıltıcı veya aşırı uzun görüşler sunulması durumunda, Daire Başkanı, söz konusu görüşlerin tamamını veya bir kısmını kabul etmeyebilir ya da Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasına hâlel getirmeksizin, bu görüşlerle ilgili uygun gördüğü herhangi bir karar verebilir.

c) Daire Başkanı, istisnai durumlarda ve yargılamanın herhangi bir aşamasında, koşulların veya avukatın ya da yukarıdaki a) bendi uyarınca görevlendirilen başka bir kişinin davranışının gerektirdiği kanısına varması halinde, söz konusu avukatın veya kişinin bu dava kapsamında başvurunu bundan böyle temsil edemeyeceğine veya başvurana yardımcı olamayacağına ve başvuranın başka bir temsilci araması gerektiğine karar verebilmektedir. Bu türden bir karar verilmeden önce, söz konusu temsilciye kendisini ifade etme imkânı tanınmalıdır.

5. a) Başvuranın avukatının veya uygun görülen diğer temsilcisinin ya da kendi menfaatlerini bizzat savunabilmeyi talep ettiği takdirde başvuranın, aşağıda geçen b) bendinde belirtilen izni alsa bile, Mahkemenin resmi dillerinden birini yeterli düzeyde anlaması gerekmektedir.

b) İlgililer Mahkemenin resmi dillerinden birinde kendilerini ifade etme yeterliliğine sahip olmadıkları takdirde, Daire Başkanı, ilgililerin işbu İç Tüzüğün 34. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, Sözleşmeci Tarafların resmi dillerinden birini kullanmasına izni verebilmektedir.

Madde 37¹ – Bildirim, Tebligat ve Celpler

1. Tarafların temsilcilerine veya avukatlarına gönderilen bildirim ve tebligatlar, taraflara gönderilmiş sayılmaktadır.

2. Tarafların temsilcileri ya da avukatları dışındaki kişilere yönelik herhangi bir bildirim, tebligat veya celbe ilişkin olarak, Mahkemenin, ülkesinde bildirim, tebligat veya celbin etkili olması gereken Devletin Hükümetinden yardım alınmasının gerekli olduğu kanaatine varması halinde, Mahkeme Başkanı, gerekli imkânları elde etmek için bu Hükümete

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

doğrudan başvurmaktadır.

Madde 38 – Yazılı Görüşler

1. İşbu İç Tüzük uyarınca, yalnızca duruma göre, Daire Başkanı veya raportör hâkim tarafından belirlenen süre içinde yazılı görüş veya diğer belgeler sunulabilmektedir. Daire Başkanı aksine karar vermedikçe, bu süre dışında veya işbu İç tüzüğün 32. maddesi uyarınca yayımlanan bir uygulama yönergesine aykırı olarak sunulan yazılı görüşler veya diğer belgeler dosyaya eklenemez.
2. Belgenin gönderildiğine dair onaylı tarih veya bu tarihin bulunmaması halinde, Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından bu belgenin alındığı tarih, işbu maddenin 1. fıkrasında belirtilen sürenin hesaplanması için dikkate alınmaktadır.

Madde 38A¹ – Usul Sorunlarının İncelenmesi

Dairenin karar vermesini gerektiren usul sorunları, Daire Başkanı aksine karar vermedikçe, davanın incelenmesi sırasında ele alınmaktadır.

Madde 39² – İhtiyati Tedbirler

1. Mahkeme, istisnai durumlarda, taraflardan birinin veya ilgili herhangi bir kişinin talebi üzerine ya da resen, alınması gerektiğini düşündüğü bir ihtiyati tedbiri taraflara bildirebilir. Bu tür tedbirler, Sözleşme'deki bir hakkın telafisi mümkün olmayan bir zarara uğrama riskinin yakın olduğu ve niteliği gereği telafisi, eski hale getirilmesi veya yeterli tazminatın ödenmesinin mümkün olmadığı durumlarda, tarafların menfaatleri veya yargılamanın düzgün bir şekilde yürütülmesi için gerekli olduğu takdirde uygulanabilir.
2. Mahkemenin ihtiyati tedbir talepleri hakkında karar verme yetkisi, bu maddenin 5. fıkrası uyarınca atanan nöbetçi hâkimler veya uygun hallerde Bölüm Başkanı, Daire Başkanı, Büyük Daire Başkanı, Büyük Daire veya Mahkeme Başkanı tarafından kullanılır.
3. Gerektiği takdirde, Bakanlar Komitesi, bir davada alınan tedbirlerden derhal haberdar edilir.
4. İşbu maddenin 5. fıkrası uyarınca atanan bir nöbetçi hâkim veya uygun olduğu hallerde, Bölüm Başkanı, Daire Başkanı, Büyük Daire Başkanı, Büyük Daire veya Mahkeme Başkanı, belirtilen herhangi bir ihtiyati tedbirin uygulanmasıyla bağlantılı herhangi bir konuda taraflardan bilgi talep edebilir.
5. Mahkeme Başkanı, ihtiyati tedbir talepleri konusunda karar vermek üzere Bölüm Başkan Yardımcılarını nöbetçi hâkim olarak görevlendirir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde eklenmiştir.

² Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005, 16 Ocak 2012, 14 Ocak 2013 ve 23 Şubat 2024 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

Madde 40 – Bir Başvurunun Acil Bildirimi

Herhangi bir acil durumda, yargılamaya ilişkin diğer tedbirlerin saklı tutulması nedeniyle, Yazı İşleri Müdürü, Daire Başkanı'nın izniyle ve uygun olan herhangi bir yolla, ilgili Sözleşmeci Tarafı başvurunun yapıldığına ve bu başvurunun özet olarak konusuna dair bilgilendirebilmektedir.

Madde 41¹ – Başvuruların İncelenme Sırası

Mahkeme, davaların incelenmesi gereken sırayı belirlemek için kendisi tarafından belirlenen kriterlere dayanarak, ileri sürülen sorunların önemini ve ivediliğini dikkate almaktadır. Bununla birlikte, Daire ve Daire Başkanı, bu kriterlere uymayabilmekte ve belirli bir başvuruyu öncelikli olarak inceleme hakkını saklı tutabilmektedir.

Madde 42 (Eski Madde 43) – Başvuruların Birleştirilmesi ve Eş Zamanlı Olarak İncelenmesi

1. Daire, tarafların talebi üzerine veya resen, iki veya daha fazla başvurunun birleştirilmesine karar verebilmektedir.
2. Daire Başkanı, taraflara danıştıktan sonra, Dairenin başvuruların birleştirilmesi yönündeki kararı hakkında öngörülebilir bulunmaksızın, aynı Daireye tahsis edilen başvuruların incelemesinin aynı anda yürütülmesine karar verebilmektedir.

Madde 43² (Eski Madde 44) – Davanın Kayıttan Düşürülmesi ve Yeniden Kayda Alınması

1. Mahkeme, yargılamanın herhangi bir aşamasında, Sözleşme'nin 37. maddesinde belirtilen koşullar doğrultusunda bir başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verebilmektedir.
2. Başvuran bir Sözleşmeci Taraf, Yazı İşleri Müdürü'ne davadan çekilme niyetinde olduğunu bildirmesi durumunda, şayet davayla ilgili olan diğer Sözleşmeci Taraf veya Taraflar söz konusu davadan çekilmeyi kabul ederlerse, Daire, Sözleşme'nin 37. maddesi uyarınca başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verebilmektedir.
3. Mahkeme, Sözleşme'nin 39. maddesi anlamında dostane çözüme varılması durumunda, bir karar vererek başvuruyu kayıttan düşürmektedir. Sözleşme'nin 39. maddesinin 4. fıkrası uyarınca bu karar, kararda düzenlendiği şekilde dostane çözüme ilişkin önerilerin uygulanmasını denetleyecek olan Bakanlar Komitesine gönderilmektedir. Sözleşme'nin 37. maddesinde öngörülen diğer durumlarda, başvuru, kabul edilebilir bulunduğu ihlal kararı verilerek veya kabul edilebilir bulunmadığında kabul edilemezlik kararı verilerek kayıttan düşürülmektedir. Başvurunun ihlal kararı yoluyla kayıttan

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran 2002, 8 Temmuz 2002 ve 29 Haziran 2009 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 17 Haziran 2002, 8 Temmuz 2002, 7 Temmuz 2003, 13 Kasım 2006 ve 2 Nisan 2012 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

düşürülmesi durumunda, söz konusu ihlal kararı kesinleştiğinde, Daire Başkanı, bu kararı davadan çekilmeye ya da davanın çözümüne bağlı olabilecek taahhütlerin yerine getirilmesini Sözleşme'nin 46. maddesinin 2. fıkrası uyarınca denetleyebilmesi için Bakanlar Komitesine göndermektedir.

4. Bir başvuru Sözleşme'nin 37. maddesi uyarınca kayıttan düşürüldüğünde, masraflar Mahkemenin takdirine bırakılmaktadır. Kabul edilebilir bulunmayan bir başvuruyu kayıttan düşüren bir kararda masrafların ödenmesine hükmedilmiş ise, Daire Başkanı bu kararı Bakanlar Komitesine göndermektedir.

5. Bir başvurunun Sözleşme'nin 37. maddesi uyarınca kayıttan düşürülmesi halinde, Mahkeme, düşürülmesine karar verdiği başvurunun yeniden kayda alınmasını haklı gösteren istisnai koşulların bulunduğu kanaatine varırsa başvurunun yeniden kayda alınmasına karar verebilmektedir.

Madde 44¹ – Üçüncü Tarafın Müdahalesi

1. a) Sözleşme'nin 33 veya 34. maddeleri uyarınca yapılan bir başvuru, işbu İç Tüzüğün 51. maddesinin 1. fıkrası veya 54. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi uyarınca davalı Sözleşmeci Tarafa bildirildiğinde, Yazı İşleri Müdürlüğü aynı zamanda, başvurunun bir nüshasını, bu davada vatandaşlarından birinin başvuran olduğu diğer Sözleşmeci Tarafa iletmektedir. Yazı İşleri Müdürü, gerektiği takdirde, davada bir duruşma yapılması kararını da söz konusu Sözleşmeci Tarafa bildirmektedir.

b) Şayet bir Sözleşmeci Taraf, Sözleşme'nin 36. maddesinin 1. fıkrası uyarınca kendisine tanınan yazılı görüş sunma veya duruşmaya katılma hakkını kullanmak isterse, bunu yukarıdaki bentte belirtilen bildirim veya tebligatın ardından en geç on iki hafta içinde, yazılı olarak Yazı İşleri Müdürü'ne bildirmelidir. Daire Başkanı, istisnai olarak, başka bir süre belirleyebilmektedir.

2. Şayet Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Sözleşme'nin 36. maddesinin 3. fıkrası uyarınca kendisine tanınan yazılı görüş sunma hakkını kullanmak isterse, bunu başvurunun davalı Sözleşmeci Tarafa bildirildiğine dair bilginin HUDOC veri tabanında yayınlanmasının ardından en geç on iki hafta içinde yazılı olarak Yazı İşleri Müdürü'ne bildirmelidir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Sözleşme'nin 36. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, Daire önünde görülen duruşmaya katılma hakkını kullanmak isterse, Dairenin sözlü duruşma yapılması kararına ilişkin bilginin Mahkemenin internet sitesinde yayınlanmasından sonra en geç dört hafta içinde Yazı İşleri Müdürüne yazılı olarak bilgi vermelidir. Daire Başkanı, istisnai olarak, başka bir süre belirleyebilmektedir.

İnsan Hakları Komiseri'nin Mahkeme önündeki yargılamaya bizzat katılamaması

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003, 13 Kasım 2006, 19 Eylül 2016, 3 Haziran 2022 ve 3 Mart 2023 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

durumunda, kendisini temsil etmesi için tayin edeceği, kendi bürosundaki üye ya da üyelerin adını bildirecektir. Kendisine bir avukat tarafından yardım edilebilecektir.

3. a) Başvuru, işbu İç Tüzüğün 51. maddesinin 1. fıkrası veya 54. maddesinin 2. fıkrasının b) bendi uyarınca davalı Sözleşmeci Tarafa bildirildiğinde, Daire Başkanı, Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrasında öngörüldüğü üzere, adaletin iyi işlemesi amacıyla, yargılamaya taraf olmayan bir Sözleşmeci Tarafı veya başvuran olmayan ilgili bir kişiyi, yazılı görüşlerini sunmaya veya istisnai durumlarda duruşmada yer almaya davet edebilmekte veya bunlara izin verebilmektedir.

b) Bu amaçla sunulan izin talepleri usulüne uygun olarak gerekçelendirilmeli ve İçtüzüğün 34. maddesinin 4. fıkrasında belirtildiği gibi resmi dillerden birinde yazılı olarak sunulmalıdır. Yazılı görüş sunma izni talepleri, başvurunun davalı Sözleşmeci Tarafa bildirildiği bilgisinin Mahkemenin içtihat veri tabanı olan HUDOC'ta yayınlanmasından sonra en geç on iki hafta içerisinde sunulmalıdır. Daire önündeki duruşmaya katılmak için diğer izin talepleri, Dairenin sözlü duruşma yapma kararına ilişkin bilginin Mahkemenin İnternet sitesinde yayımlanmasından en geç dört hafta sonra sunulmalıdır. İstisnai sebeplerle Daire Başkanı tarafından başka süre sınırları belirlenebilir.

4. a) Büyük Daire tarafından incelenmesi gereken davalarda, yukarıdaki fıkralarda öngörülen süreler, işbu İç Tüzüğün 72. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, yargılama yetkisini Büyük Daireye bırakma yönündeki Daire kararına veya işbu İç Tüzüğün 73. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, bir tarafın sunduğu, davanın Büyük Daireye gönderilmesi talebinin kabul edilmesi yönündeki Büyük Daire Kurulu kararına ilişkin bilgilerin Mahkemenin İnternet sitesinde yayımlandığı tarihten itibaren işlemeye başlamaktadır.

b) İşbu maddede belirtilen süreler, bu türden bir tedbiri haklı göstermek için yeterli gerekçelerin ileri sürülmesi halinde, Daire Başkanı tarafından istisnai olarak uzatılabilmektedir.

5. İşbu maddenin 3. fıkrasının (a) bendinde belirtilen bir davet veya izin, süre sınırı da dâhil olmak üzere, Daire Başkanı tarafından belirlenen şartlara tabidir. Bu şartlara uyulmadığı takdirde, Başkan, görüşleri dosyaya eklememeye veya uygun gördüğü ölçüde duruşmaya katılmanın sınırlandırılmasına karar verebilmektedir.

6. İşbu madde uyarınca sunulan yazılı görüşler, işbu İç Tüzüğün 34. maddesinin 4. fıkrasında öngörüldüğü gibi resmi dillerden birinde yazılmalıdır. Yazı İşleri Müdürü, bu görüşleri taraflara göndermekte ve taraflara, süre sınırı da dâhil olmak üzere, Daire Başkanı tarafından belirlenen şartlara tabi olarak, bunlara yazılı olarak veya gerektiği takdirde, duruşmada cevap vermeleri konusunda izin verilmektedir.

7. İşbu maddenin hükümleri, Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol'ün 2. maddesi uyarınca Büyük Dairenin istisnai görüş sunması söz konusu olduğunda izlenen prosedüre söz konusu

davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis) uygulanmaktadır. Müdahil taraflar için geçerli olan süre sınırlarını Mahkeme Başkanı belirler.

Madde 44A¹ – Mahkeme ile İşbirliği Yapma Yükümlülüğü

Taraflar, yargılamanın yürütülmesi sırasında tamamen işbirliği yapmakla ve özellikle, adaletin iyi işlemesi için Mahkemenin gerekli gördüğü düzenlemeleri kendi yetkileri dâhilinde yapmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülük aynı zamanda, gerektiği takdirde, davaya taraf olmayan Sözleşmeci Taraflar için de geçerlidir.

Madde 44B² – Mahkemenin Bir Kararına Uymama

Mahkemenin yargılamanın yürütülmesine ilişkin olarak verdiği bir karara taraflardan birinin uymaması halinde, Daire Başkanı gerekli gördüğü her türlü tedbiri alabilmektedir.

Madde 44C³ – Etkin Bir Şekilde Katılmama

1. Taraflardan birinin Mahkeme tarafından istenen delil veya bilgileri sunamaması veya ilgili bilgileri kendi inisiyatifiyle açıklamaması veya bunun dışında, yargılamaya etkin olarak katılmaması durumunda, Mahkeme, uygun gördüğü şekilde söz konusu tarafın davranışı hakkında yargılara varabilmektedir.

2. Davalı bir Sözleşmeci Tarafın yargılamaya etkin şekilde katılmayı reddetmesi veya katılmaktan kaçınması, Dairenin başvurunun incelemesine devam etmemesi için tek başına bir neden teşkil etmemektedir.

Madde 44D⁴ – Mahkeme huzurunda temsil edilmekten veya yardım edilmekten men edilme

1. Mahkeme Başkanı, istisnai koşullarda, avukatın veya İç Tüzüğün 36. maddesinin 4. fıkrasının (a) bendi uyarınca atanan kişinin davranışının gerektirdiğini düşündüğü durumlarda, söz konusu avukatın veya diğer kişinin artık Mahkeme önünde bir tarafı temsil etmeyeceğine veya söz konusu tarafa yardım edemeyeceğine karar verebilir. Bu men edilme kararı belirli veya belirsiz bir süre için verilebilir.

2. Böyle bir karar, bir Daire tarafından sunulacak gerekçeli bir öneri üzerine, ilgili kişiye, ilgili herhangi bir Hükümete veya ilgili herhangi bir Baroya konu hakkında görüş bildirme olanağı verildikten sonra gerekçelendirilerek verilecektir. İlgili kişi, ilgili herhangi bir Hükümet veya ilgili herhangi bir Baro verilen karardan haberdar edilecektir.

3. Bu maddenin 1. fıkrası uyarınca temsilden men edilen kişinin gerekçeli talebi üzerine, Mahkeme Başkanı, 2. fıkrada belirtilen Daireye, ilgili herhangi bir Hükümete ve ilgili

¹ Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde eklenmiştir.

² Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde eklenmiştir.

³ Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde eklenmiştir.

⁴ Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde eklenmiş ve 7 Şubat 2022 tarihinde değiştirilmiştir.

herhangi bir Baroya uygun şekilde danıştıktan sonra, temsil haklarının geri verilmesine karar verebilir. İlgili kişi, ilgili herhangi bir Hükümet ve ilgili herhangi bir baro bu tür bir karardan haberdar edilecektir.

Madde 44E¹ – Başvuruyu Takip Etmeme

Sözleşme'nin 37. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde öngörüldüğü üzere, başvuran bir Sözleşmeci Tarafın veya başvuranın, başvurusunu bundan böyle takip etmek istememesi durumunda, Daire, işbu İç Tüzüğün 43. maddesi uyarınca başvuruyu kayıttan düşürebilmektedir.

Madde 44F² – Önemli Derecede Hassas Belgelerin İşlenmesi

1. a) Bu maddede kullanılan “belge” terimi, fiziksel veya elektronik biçimdeki her türlü bilgi veya materyalin yanı sıra bu tür bir belgenin bölümlerini içerir. “Taraf” ve “tarafklar” terimleri şu anlama gelir:

i) Sözleşmeci Taraplardan herhangi biri;

ii) Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca başvuruyu Mahkemeye sunan başvuran (şahıs, Hükümet Dışı Kuruluş veya şahıslar grubu).

b) Mevcut madde kapsamında, “Komite” terimine yapılan atıflar, bir talebi değerlendirmek amacıyla İç tüzüğün 44F maddesinin 4. fıkrası uyarınca oluşturulan üç hâkimden oluşan bir heyet anlamına gelir.

2. Yargılamanın herhangi bir aşamasında bir Sözleşmeci Taraf, bir belgenin bir tarafa veya kamuya açıklanmasının ulusal güvenlik menfaatlerine zarar vereceği kanaatindeyse veya başvuru sahibi, bunun başvuru sahibinin sahip olabileceği diğer eşit derecede zorlayıcı menfaatlere hâlel getireceği kanaatindeyse, ilgili tarafın talebi üzerine bu tür bir belge ifşa edilmeyecek ve ilgili taraf, konunun bu Kurala uygun olarak çözümlenmesini sağlama hakkına sahip olacaktır. Söz konusu belgenin, talebin sunulduğu anda ibraz edilmesi zorunlu değildir.

3. Bu kural, işbu İç Tüzük ekinde bulunan (soruşturma tedbirlerine ilişkin) A1 maddesi uyarınca bir belge sunması talep edilen kişinin, bunu yapmayı reddetmesi veya ifşanın kendi çıkarlarına zarar vereceği gerekçesiyle, konuyu bir tarafa havale etmesi durumunda da geçerlidir.

4. Bu maddenin 2. paragrafı uyarınca taraflardan biri tarafından sunulan bir talep, davanın kabul edilebilirliği veya esası hakkında karar vermekle görevli dairenin üyesi olmayan hâkimlerden oluşan bir komiteye verilir; komite, dairenin, bu maddenin 7. fıkrası gereğince davayı incelemeye devam edebilmesi için gerekli unsurları sağlamak ve bu tedbirlerin

¹ Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde eklenmiştir.

² Mahkeme tarafından 25 Eylül 2023 tarihinde eklenmiştir.

uygulanmasını kolaylaştırmak için gerekli gördüğü bütün tedbirleri belirtebilir.

5. Taraflardan birinin, bir belgenin ifşa edilmesinin kendi çıkarlarına zarar vereceğini düşünmesi durumunda, Sözleşme'nin 38. maddesi ve bu İç Tüzüğün 44A maddesinden doğan yükümlülükleri dikkate alarak, daire veya komite ve gerektiği takdirde diğer taraflar ile irtibat halinde olarak, istişare yoluyla ve makul sürede çözüm bulunmasını sağlayacak her türlü makul tedbiri alır. Bu tedbirler, özellikle aşağıdaki (tek başına veya birlikte atılan) adımlardan herhangi birini içerebilir:

a) İşbu maddenin 2. fıkrasında belirtilen talebin değiştirilmesi veya açıklığa kavuşturulması;

b) Talep edilen belgelerin uygunluğunun daire veya komite tarafından belirlenmesi;

c) Diğer hususların yanı sıra, belgelerin özetlerinin yapılması veya üzerinde düzeltme sağlanması, ifşa konusunda sınırlamalar getirilmesi, gizli veya tek taraflı bir yargılama süreci yürütülmesi veya diğer koruyucu tedbirlerin uygulamaya konulması da dâhil olmak üzere yardım sağlanabilecek koşullar hakkında bir anlaşma yapılması; ya da

d) Belgenin Yazı İşleri Müdürlüğünde saklanması ve istişare edilmesiyle ilgili uygulamaya ve usule ilişkin güvenceler üzerinde bir anlaşmaya varılması.

6. Sorunun istişare yoluyla çözülmesi için mümkün olan bütün tedbirler alındığında ve buna rağmen, ilgili tarafın, belgeyi kendi çıkarlarına zarar vermeden sunmasına veya ifşa etmesine olanak sağlayacak hiçbir araç veya koşulun bulunmadığını düşünmesi durumunda, bu kanaatinin özel nedenlerini, ifşa etmesinin kendi menfaatlerine hâle getirmediği sürece daireye veya komiteye bildirir.

7. Ardından, yalnızca dairenin, söz konusu belgenin davanın incelenmesi için gerekli olduğu sonucuna varması durumunda:

a) Daire, böyle bir belgenin kendisine sunulmuş olması halinde, çekişmeli yargılama ilkesinden vazgeçerek ve kendisinin adaletin düzgün bir şekilde yerine getirilmesi için kesinlikle gerekli gördüğü sınırlar dâhilinde, söz konusu belgeyi ilgili tarafın mutabakata vardığı şekliyle dikkate alabilir. Bunu yaparken daire, diğer tarafın bu belge hakkında yorum yapma fırsatının olmadığı gerçeğini dikkate alır. Daire, kararını verirken, bu şekilde incelenen herhangi bir belgenin hassas niteliğini gereken şekilde dikkate alacaktır.

b) Bu koşullar dışında diğer durumlarda daire, uygun gördüğü sonuçlara varabilir.

Bölüm II – Davanın Açılması

Madde 45 – İmzalar

1. Sözleşme'nin 33 veya 34. maddeleri uyarınca yapılan bir başvuru, yazılı olarak sunulmalı ve başvuran veya temsilcisi tarafından imzalanmalıdır.
2. Başvurunun bir sivil toplum kuruluşu veya bir kişi grubu tarafından yapılması halinde, başvuru, bu kuruluşu veya grubu temsil etmeye yetkili olan kişiler tarafından imzalanmaktadır. Başvuruyu imzalayan kişilerin bu konuda yetkiye sahip olup olmadığı hususunda ilgili Daire veya Komite karar vermektedir.
3. Başvuranın işbu İç Tüzüğün 36. maddesi uyarınca temsil edilmesi halinde, başvuranın temsilcisi veya temsilcileri vekâletname ya da yetki belgesi sunmalıdırlar.

Madde 46¹ – Devletlerarası Başvuruların İçeriği

Sözleşme'nin 33. maddesi uyarınca Mahkemeye başvuruda bulunmak isteyen Sözleşmeci Taraf veya Taraflar, aşağıdaki hususları içeren bir dosyayı Yazı İşleri Müdürlüğüne sunmaktadırlar:

- a) Hakkında başvuru yapılan Sözleşmeci Tarafın adı,
 - b) Olay ve olgular bildirisi,
 - c) İddia edilen Sözleşme ihlali ya da ihlallerine ve bu konudaki argümanlara ilişkin bir açıklama,
 - d) Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen kabul edilebilirlik kriterlerine (iç hukuk yollarının tüketilmesi ve süre kuralına riayet edilmesi) uyulmasına ilişkin bir açıklama,
 - e) Başvurunun konusu ve zarar gördüğü iddia edilen taraf veya taraflar adına Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca yapılan olası adil tazmin talebi ya da taleplerinin genel olarak belirtilmesi,
 - f) Temsilci olarak görevlendirilen kişi veya kişilerin isim ve adresleri,
- ve bunların yanı sıra,
- g) Başvurunun konusuyla ilgili her türlü belgenin ve diğer kanıtlayıcı nitelikte materyalin özellikle, yargısal olan veya olmayan kararların nüshaları (Orijinal belge Mahkemenin resmi dillerinden birinde değilse, bu dillerden birine tercümesiyle birlikte).

Madde 47¹ – Bireysel Başvurunun İçeriği

¹ Mahkeme tarafından 1 Haziran 2015 ve 28 Şubat 2025 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

1. Sözleşme'nin 34. maddesine göre yapılan bir başvuru, Mahkeme tarafından aksi yönde bir karar verilmedikçe, Yazı İşleri Müdürlüğü'nün hazırladığı başvuru formu ile sunulmalıdır. Başvuru, başvuru formunun ilgili kısımlarında istenen bütün bilgileri içermeli ve başvuruda şu hususlar belirtilmelidir:

a) Başvuranın adı, doğum tarihi, uyruğu ve adresi ve başvuran bir tüzel kişi ise, tam adı, kuruluş veya tescil tarihi, sicil numarası (şayet varsa) ve resmi adresi,

b) Şayet varsa, başvuranın temsilcisinin adı, adresi, telefon ve faks numarası ve e-posta adresi,

c) Başvuranın temsil edildiği hâllerde; başvuru formunun yetki kısmında; hem başvuranın tarihli ıslak imzası hem de temsilcinin başvuran adına hareket etmeyi kabul ettiğini gösteren ıslak imzası yer almalıdır; Mahkeme, bu gerekliliklere uyulmaması için zorlayıcı sebeplerin sunulması ve ıslak imzalı yetki belgesinin makul bir süre içinde Mahkemeye iletilmesi halinde, Sözleşmeci Tarafların iç hukukunda geçerli olan imzaların veya diğer yetki belgelerinin nüshalarını kabul edebilir.

d) Hakkında başvuru yapılan Sözleşmeci Taraf veya Tarafların isimleri,

e) Olay ve olgulara dair kısa ve okunaklı bir açıklama;

f) İleri sürülen Sözleşme ihlal(ler)ine ve bu husustaki dayanaklara dair kısa ve okunaklı bir açıklama,

g) Başvuranın, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında bildirilen kabul edilebilirlik kriterlerine uyduğunu doğrulayan kısa ve okunaklı bir açıklama.

2. a) Yukarıda geçen 1. fıkranın e) ile g) bentlerinde yer alan bütün bilgiler, başvuru formunun ilgili bölümünde belirtilmeli ve Mahkeme tarafından, başka herhangi bir belgeye başvurmaya gerek kalmaksızın, başvurunun konusunun ve kapsamının belirlenmesine imkân verecek yeterlilikte olmalıdır.

b) Bununla birlikte, başvuran, olayları, ileri sürülen Sözleşme ihlallerini ve bu husustaki argümanlarını açıklayan ve en fazla 20 sayfadan oluşan bir belgeyi başvuru formuna eklemek suretiyle bu bilgileri tamamlayabilir.

3.1. Başvuru formu, başvuran veya başvuranın temsilcisi tarafından imzalanmalı ve aşağıdaki belgelerle birlikte teslim edilmelidir:

a) Şikâyete konu olan yargısal veya farklı nitelikteki karar veya tedbirlere ilişkin belgelerin nüshaları,

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002, 11 Aralık 2007, 22 Eylül 2008, 6 Mayıs 2013, 1 Haziran 2015, 5 Ekim 2015 ve 18 Ocak 2024 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

b) Başvuranın, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında öngörüldüğü üzere, iç hukuk yollarını tükettiğini ve süre sınırı kuralına uyduğunu gösteren belge ve kararların nüshaları,

c) Varsa, soruşturma veya çözümle ilgili uluslararası düzeydeki başka yargılamalara ilişkin belgelerin nüshaları,

d) Şayet başvuran tüzel bir kişi ise, işbu maddenin 1. fıkrasının a) bendinde öngörüldüğü üzere, başvuruyu yapan kişinin başvuruyu temsil etme yetkisinin bulunduğunu veya bu yönde bir yetki belgesine sahip olduğunu gösteren belge(ler).

3.2. Başvuruyu desteklemek amacıyla ibraz edilen belgeler, tarih sırasına göre bir liste halinde belirtilmeli, ardışık olarak numaralandırılmalı ve açık bir şekilde tanımlanmalıdır.

4. Kimliğinin ifşa edilmesini istemeyen bir başvuran bu hususu belirtmeli, Mahkeme önündeki yargılamanın aleniliği ilkesinden ayrılmayı haklı kılabilecek nedenlere dair bir açıklama sunmalıdır. Mahkeme, başvuranın adının gizli tutulmasına izin verebilmekte veya bu yönde resen karar verebilmektedir.

5.1. İşbu maddenin 1 ila 3. fıkralarında belirtilen yükümlülükler uymaması durumunda, başvuru, aşağıda belirtilen hususlar haricinde Mahkeme tarafından incelenmeyecektir:

a) Başvuranın söz konusu yükümlülükler uymaması konusunda yeterli bir açıklamada bulunması,

b) Başvurunun bir ihtiyati tedbir talebine ilişkin olması,

c) Mahkeme tarafından resen veya başvuranın talebi üzerine aksi yönde bir karar verilmesi.

5.2. Mahkeme hâlihazırda, başvurudan, belirli bir süre içinde, uygun görülebilecek bir biçim veya şekilde gereken her türlü bilgi veya belgeyi sunmasını talep edebilecektir.

6. a) Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, başvurunun, işbu maddenin gerekliliklerine uygun olarak hazırlanan başvuru formunun Mahkemeye gönderildiği tarihte yapılmış olduğu kabul edilmektedir. Gönderim tarihi olarak, posta damgasının tarihi kabul edilmektedir.

b) Ancak Mahkeme, haklı bir gerekçeye dayandığı kanaatine varması halinde, başka bir tarihin başvuru tarihi olarak kabul edilmesine karar verebilmektedir.

7. Başvuranlar, herhangi bir adres değişikliğini ve başvurunun incelenmesiyle ilgili olabilecek bütün durumları Mahkemeye bildirmelidir.

Bölüm III – Raportör Hâkimler

Madde 48¹ – Devletlerarası Başvurular

1. Mahkemeye Sözleşme'nin 33. maddesi uyarınca bir başvuru yapıldığında, davayı incelemek üzere oluşturulan Daire, ilgili Sözleşmeciler Tarafı'nın görüşlerini aldıktan sonra kabul edilebilirlik hakkında bir rapor sunmakla görevlendirdiği bir veya birden fazla hâkimini, raportör hâkim(ler) olarak atamaktadır.
2. Raportör hâkim(ler), Dairenin ve Daire Başkanı'nın görevlerini yerine getirmesi sırasında kendilerine yardımcı olabilecek nitelikteki raporları, metin taslaklarını ve diğer belgeleri sunmaktadırlar.

Madde 49² – Bireysel Başvurular

1. Başvuran tarafından sunulan unsurların başvurunun kabul edilemez olduğunun veya kayıttan düşürülmesi gerektiğinin anlaşılması için yeterli olması halinde, aksi yönde hareket etmek için özel bir sebep bulunmadıkça, bu başvuru tek hâkim tarafından incelenmektedir.
2. Mahkemeye Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca bir başvuru yapıldığında ve bu başvurunun işbu İç Tüzüğün 53. maddesinin 2. fıkrası uyarınca görevlerini yerine getiren bir Komite veya Daire tarafından incelenmesi gerektiği anlaşıldığında, davanın tahsis edildiği Bölüm Başkanı, başvuruyu inceleyecek olan hâkimi, raportör hâkim olarak görevlendirmektedir.
3. Raportör hâkim(ler), başvuruyu incelerken,
 - a) Taraplardan olaylara ilişkin bilgi ve belgeleri veya ilgili olduğunu düşündüğü diğer unsurları belirli bir süre içinde sunmalarını isteyebilmekte,
 - b) Bölüm Başkanı'nın davanın bir Daire ya da Komiteye sunulmasına karar verebileceğini dikkate alarak, başvurunun tek hâkim, Komite ya da Daire tarafından incelenmesinin gerekip gerekmediği hususunda karar vermektedir,
 - c) Daireye, Komiteye veya ilgili Başkanlara görevlerini yerine getirirken yardımcı olabilecek raporları, metin taslaklarını ve diğer belgeleri sunmaktadır.

Madde 50 – Büyük Daire Önündeki Usul

Bir davanın Sözleşme'nin 30 veya 43. maddeleri uyarınca Büyük Daireye gönderilmesi halinde, Büyük Daire Başkanı, Büyük Dairenin bir üyesini veya devletlerarası başvuru

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran 2002 ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 17 Haziran 2002 ve 8 Temmuz 2002, 4 Temmuz 2005, 13 Kasım 2006 ve 14 Mayıs 2007 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

yapılması durumunda bir veya birden fazla üyesini raportör hâkim(ler) olarak görevlendirmektedir.

Bölüm IV – Kabul Edilebilirlikle İlgili İnceleme Usulü

Devletlerarası Başvurular

Madde 51¹ – Başvuruların Tahsis Edilmesi ve Sonrasında İzlenecek Usul

1. Sözleşme'nin 33. maddesi uyarınca bir başvuru yapıldığında, Mahkeme Başkanı bu başvuruyu derhal davalı Sözleşmeci Tarafa bildirmekte ve başvuruyu Bölümlerden birine tahsis etmektedir.
2. İşbu İç Tüzüğün 26. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca, başvuran ve davalı Sözleşmeci Taraflar adına seçilen hâkimler, davayı incelemek üzere oluşturulan Dairenin resen üyeleridirler. Şayet başvuru birden fazla Sözleşmeci Tarafça yapılmışsa veya Sözleşmeci Taraflarca aynı amaçla yapılan başvurular işbu İç Tüzüğün 42. maddesi uyarınca birlikte inceleniyorsa, işbu İç tüzüğün 30. maddesi uygulanmaktadır.
3. Dava bir Bölüme tahsis edildiğinde, Bölüm Başkanı, işbu İç Tüzüğün 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca Daireyi oluşturmakta ve davalı Sözleşmeci Tarafı başvurunun kabul edilebilirliği hakkındaki yazılı görüşlerini bildirmeye davet etmektedir. Yazı İşleri Müdürü böylelikle, elde edilen görüşleri başvuran Sözleşmeci Tarafa iletmekte ve başvuran Taraf da cevaben görüşlerini yazılı olarak sunabilmektedir.
4. Başvurunun kabul edilebilirliği hakkında karar verilmeden önce, Daire veya Daire Başkanı Tarafları yazılı olarak ek görüşler sunmaya davet etmeye karar verebilmektedir.
5. Dairenin bu yönde karar vermesi halinde, kabul edilebilirlik hakkında bir duruşma gerçekleştirilir. Daire bu duruşmanın yapılmasına resen veya ilgili Sözleşmeci Taraflardan biri veya birkaçının talebi üzerine yapabilir.
6. Daire Başkanı, yazılı ve gerektiği takdirde sözlü usulü belirlemeden önce Taraflara danışmaktadır.
7. Daire, davalı Sözleşmeci Tarafa başvuruyu bildirdikten ve her iki Sözleşmeci Tarafı da bu madde uyarınca başvuruyla ilgili yazılı görüşlerini sunmaya davet ettikten sonra, Sözleşme'nin 29. maddesinin 2. fıkrası uyarınca kabul edilebilirlik ve esas incelemesini aynı anda yapmaya karar verebilir. Dairenin bu yönde karar vermesi halinde, kabul edilebilirlik ve esasa ilişkin bir duruşma gerçekleştirilir. Daire bu duruşmaya resen ya da ilgili Sözleşmeci Taraflardan biri veya birkaçının talebi üzerine karar verebilir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran, 8 Temmuz 2002 ve 28 Nisan 2025 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

Bireysel Başvurular

Madde 52¹ – Başvurunun Bir Bölüme Tahsisi

1. Mahkeme Başkanı, Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca yapılan bir başvuruyu, Bölümler arasında iş yükünün adil dağılımını gözeterek, Bölümlerden birine tahsis etmektedir.
2. Sözleşme'nin 26. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen yedi hâkimli Daire, işbu İç Tüzüğün 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca ilgili Bölüm Başkanı tarafından oluşturulmaktadır.
3. İşbu maddenin 2. fıkrası uyarınca bir Daire oluşturuluncaya kadar, Bölüm Başkanı işbu İç Tüzüğün Daire Başkanına verdiği yetkileri kullanmaktadır.

Madde 52A² – Tek Hâkim Önündeki Usul

1. Sözleşme'nin 27. maddesi doğrultusunda, tek hâkim, Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca yapılan bir başvurunun kabul edilemez olduğuna veya başka bir inceleme yapılmaksızın bu türden bir karar alındığında, başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verebilmektedir. Bu karar nihaidir. Bu karar gerekçenin özetini içerir. Ayrıca, söz konusu karar başvurana bildirilmektedir.
2. Şayet tek hâkim, işbu maddenin 1. fıkrasında belirtilen kararlardan birini vermezse, başvuruyu, incelenmek üzere Komiteye ya da Daireye göndermektedir.

Madde 53³ – Komite Önündeki Usul

1. Sözleşme'nin 28. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendine uygun olarak, Komite, yargılamanın herhangi bir aşamasında ve oybirliğiyle, bu türden bir kararın başka bir inceleme yapılmaksızın alınması durumunda bir başvurunun kabul edilemez olduğuna ya da kayıttan düşürülmesine karar verebilmektedir.
2. Şayet Komite, işbu İç Tüzüğün 54. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi uyarınca taraflardan alınan görüşler ışığında, davanın Sözleşme'nin 28. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde öngörülen usule göre incelenmesi gerektiği kanısına varırsa, oybirliğiyle, kabul edilebilirlik ve gerektiği takdirde, adil tazminle ilgili kararını içeren bir karar vermektedir.
3. İlgili Sözleşmeci Taraf adına seçilen hâkim Komite üyesi olmadığı takdirde, Komite, Sözleşmeci Tarafın Sözleşme'nin 28. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde öngörülen usulün uygulanmasına itiraz edip etmediği hususu da dâhil olmak üzere, ilgili bütün unsurları dikkate alarak, yargılamanın herhangi bir aşamasında ve oybirliğiyle, bu hâkimi

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006 tarihinde eklenmiş ve 9 Eylül 2019 ve 4 Kasım 2019 tarihlerinde eklenmiştir.

³ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002, 4 Temmuz 2005, 14 Mayıs 2007 16 Ocak 2012 ve 4 Kasım 2019 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

kendi üyelerinden birinin yerini almaya davet edebilmektedir.

4. Sözleşme'nin 28. maddesinin 1. fıkrası uyarınca verilen kararlar ve hükümler kesindir. Bu karar ve hükümler gerekçeli olmalıdır. Kararlar, İç Tüzüğün 52A maddesinin 2. fıkrası uyarınca tek hâkim tarafından gönderildikten sonra kabul edildiklerinde bir özet-gerekçe içerebilirler.

5. Komitenin kararı başvurana ve işbu İç Tüzük uyarınca önceden başvuru hakkında bilgilendirilmeleri halinde ilgili Sözleşmeci Taraf veya Tarafalara Yazı İşleri Müdürü tarafından bildirilmektedir.

6. Komite, herhangi bir karar veya hüküm vermemesi durumunda, başvuruyu işbu İç Tüzüğün 52. maddesinin 2. fıkrası uyarınca davayı incelemek üzere oluşturulan Daireye göndermektedir.

7. İşbu İç Tüzüğün 42. maddesinin 1. fıkrası ve 79 ila 81. maddeleri hükümleri, Komite önünde izlenen usullere, *söz konusu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* uygulanmaktadır.

Madde 54¹ – Daire Önündeki Usul

1. Daire başvurunun kabul edilemez olduğuna veya kayıttan düşürülmesine derhal karar verebilmektedir. Dairenin kararı, başvurunun tamamı ya da bir bölümüyle ilgili olabilmektedir.

2. Aksi takdirde, Daire veya Bölüm Başkanı,

a) Taraflardan, olaylara ilişkin bilgileri, belgeleri ya da Daire veya Daire Başkanı tarafından ilgili olduğu kanısına varılan diğer bütün unsurları sunmalarını isteyebilmektedir,

b) Davalı Sözleşmeci Tarafa başvuruyu ya da başvurunun bir bölümünü bildirebilmekte ve söz konusu Taraf bunlar hakkında yazılı görüşlerini sunmaya davet edebilmekte ve yazılı görüşlerin alınmasının ardından, başvuruları bu görüşlere cevap vermeye davet edebilmektedir;

c) Tarafları ek yazılı görüşlerini sunmaya davet edebilmektedir.

3. Bölüm Başkanı, işbu maddenin 2. fıkrasının (b) bendi kapsamındaki yetkilerini kullanırken, tek hâkim olarak, başvurunun bir bölümünün kabul edilemez olduğuna ya da kayıttan düşürülmesine karar verebilmektedir. Bu türden bir karar nihaidir. Ayrıca, söz konusu karar özet halinde gerekçe içermelidir. Söz konusu gerekçeyi içeren bir mektup ile başvuranın yanı sıra Sözleşmeci Taraf veya Tarafalara bildirilmektedir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran 2002 ve 8 Temmuz 2002, 14 Ocak 2013 ve 23 Şubat 2024 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

4. İşbu maddenin 2. fıkrası, İç Tüzüğün 39. maddesinin 4. fıkrası uyarınca nöbetçi hâkim olarak atanan Bölüm Başkan Yardımcılarının ihtiyati tedbir talepleri hakkında karar vermeleri için de uygulanmaktadır. Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin her türlü karar özet halinde gerekçe içermelidir İlgili karar, söz konusu gerekçeyi içeren bir mektup ile başvurana bildirilmelidir.

5. Daire, kabul edilebilirlik hakkında karar vermeden önce, taraflardan birinin talebi üzerine veya resen, Sözleşme uyarınca görevlerinin yerine getirilmesi için gerekli gördüğü takdirde duruşma yapmaya karar verebilmektedir. Bu durumda, Daire istisnai olarak aksine bir karar vermedikçe, taraflar, başvuruda ileri sürülen esasla ilgili sorunlar hakkında da görüşlerini bildirmeye davet edilmektedirler.

Madde 54A¹ – Kabul Edilebilirlik ve Esas Hakkında Birlikte İnceleme Yapılması

1. Daire, işbu İç Tüzüğün 54. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi uyarınca, bir davalı Sözleşmeci Tarafa başvuruyu bildirirken, ilke olarak, Sözleşme'nin 29. maddesinin 1. fıkrasının öngördüğü üzere, davanın kabul edilebilirliği ve esası hakkında birlikte inceleme yapılmasına karar vermektedir. Taraflar, adil tazmin hakkında görüşlerini sunmaya ve gerektiği takdirde, önerilerini dostane çözüm amacıyla bu görüşlere eklemeye davet edilmektedirler. İşbu İç Tüzüğün 60. ve 62. maddelerinde belirtilen koşullar, söz konusu *davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* uygulanmaktadır. Ancak, Mahkeme, şayet gerekli görürse, herhangi bir aşamada kabul edilebilirliğe ilişkin ayrı bir karar verebilmektedir.

2. Taraflar, dostane çözüm anlaşmasına veya başka bir çözüme varamazlarsa ve Daire, tarafların karşılıklı iddiaları ışığında, davanın kabul edilebilir olduğuna ve esas hakkında karar verilecek bir aşamada bulunulduğuna kanaat getirirse, kabul edilebilirliğe ilişkin ayrı olarak karar verdiği durumlar haricinde, derhal kabul edilebilirlik hakkındaki kararını içeren bir karar vermektedir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde eklenmiş ve 13 Aralık 2004 ve 13 Kasım 2006 tarihlerinde değiştirilmiştir.

Devletlerarası ve Bireysel Başvurular

Madde 55 – Kabul Edilemezlik İtirazları

Davalı Sözleşmeci Taraf, kabul edilemezlik hakkında bir itiraz ileri sürmek istediği takdirde, itirazın niteliğinin ve koşulların elverdiği ölçüde, duruma göre, işbu İç Tüzüğün 51 veya 54. maddeleri uyarınca başvurunun kabul edilebilirliği hakkında yazılı veya sözlü görüşlerini sunarken bu itirazı ileri sürmelidir.

Madde 56¹ – Daire Kararı

1. Bir Daire kararında, kararın oybirliğiyle veya oyçokluğuyla alınıp alınmadığı belirtilmeli ve karar gerekçeli olmalıdır.
2. Daire kararı, Yazı İşleri Müdürü tarafından başvurana iletilmektedir. İlgili Sözleşmeci Taraf ya da Taraflar ve gerektiği takdirde, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri de dâhil olmak üzere, müdahil taraf veya taraflar, işbu İç Tüzük uyarınca daha önce başvurudan haberdar edildikleri takdirde, karar ayrıca kendilerine bildirilmelidir. Dostane çözüme varılması durumunda, başvurunun kayıttan düşürülmesi kararı, işbu İç Tüzüğün 43. maddesinin 3. fıkrası uyarınca Bakanlar Komitesine gönderilmektedir.

Madde 57² – Kararın Dili

1. Mahkeme, bir kararın her iki resmi dilde verilmesine karar vermediği sürece, bütün Daire kararlarını İngilizce veya Fransızca olarak vermektedir. Ancak, Büyük Dairenin verdiği kararlar, her iki resmi dilde verilir ve her iki resmi dil de eşit derecede geçerliliğe sahiptir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran, 8 Temmuz 2002 13 Kasım 2006 ve 4 Kasım 2019 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 17 Haziran 8 Temmuz 2002 ve 4 Kasım 2019 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

Bölüm V - Kabul Edilebilirlik Hakkında Karar Verilmesinin Ardından İzlenen Usul

Madde 58¹ – Devletlerarası Başvurular

1. Daire, Sözleşme'nin 33. maddesi uyarınca yapılan bir başvuruyu kabul etmeye karar verirse, Daire Başkanı ilgili Sözleşmeci Taraflara danıştıktan sonra, esas bakımından yazılı görüşlerin bildirilmesi ve olası ek delillerin sunulması için süreler belirlemektedir. Bununla birlikte Başkan, ilgili Sözleşmeci Tarafların anlaşmaları halinde, yazılı usulün gerekli olmadığına karar verebilmektedir.

2. Dairenin bu yönde karar vermesi halinde, esasa ilişkin bir duruşma yapılır. Daire bunu resen veya ilgili Sözleşmeci Taraflardan biri veya birkaçının talebi üzerine yapabilir. Daire Başkanı sözlü yargılama usulünü belirler.

Madde 59² – Bireysel Başvurular

1. Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca yapılan bir başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verildiğinde, Daire veya Daire Başkanı, tarafları ek yazılı görüş veya delilleri sunmaya davet edebilmektedir.

2. Aksi yönde bir karar verilmedikçe, görüş sunulması için belirlenen süre tarafların her biri için aynıdır.

3. Daire, Sözleşme uyarınca görevlerini yerine getirmesi için gerekli gördüğü takdirde, taraflardan birinin talebi üzerine veya resen, esas bakımından duruşma yapılmasına karar verebilmektedir.

4. Daire Başkanı, gerekli gördüğünde, yazılı ve sözlü usulü belirlemektedir.

Madde 60³ – Adil Tazmin Talebi

1. Sözleşme'den doğan haklarının ihlal edildiğinin tespiti halinde, Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca Mahkeme tarafından kendisine adil tazmin ödenmesine karar verilmesini isteyen her başvuran, bu yönde özel bir talepte bulunmalıdır.

2. Başvuran, Daire Başkanı aksine bir karar vermediği sürece, esas bakımından görüşlerini sunması için kendisine verilen süre içinde, kanıtlayıcı belgelerle birlikte, taleplerini başlıklar altında ve rakam belirterek sunmalıdır.

3. Başvuranın yukarıda geçen fıkralarda belirtilen gerekliliklere uymaması halinde, Daire,

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran, 8 Temmuz 2002 ve 28 Nisan 2025 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

³ Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

taleplerini bütünüyle veya kısmen reddedebilmektedir.

4. Başvuranın talepleri, görüş bildirmesi için davalı Sözleşmeci Tarafa iletilmektedir.

Madde 61¹ – Pilot Karar Usulü

1. Mahkeme, kendisine sunulan bir başvuruya dayanak oluşturan olayların, ilgili Sözleşmeci Taraf ta yapısal veya sistemik bir sorunu ya da diğer benzer başvuruların yapılmasına neden olan ya da olabilecek nitelikte başka bir aksaklığın varlığını ortaya koyması durumunda, pilot karar usulünü uygulamaya karar verebilmekte ve bir pilot karar verebilmektedir.

2. a) Mahkeme, pilot karar usulünü uygulamaya karar vermeden önce, tarafları, incelenmesi gereken başvurunun ilgili Sözleşmeci Taraf bünyesinde bu türden bir sorun ya da aksaklıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı ve başvurunun bu usule göre incelenmeye elverişli olup olmadığı hakkında görüşlerini sunmaya davet etmelidir.

b) Mahkeme, pilot karar usulünü resen ya da bir tarafın veya her iki tarafın talebi üzerine uygulamaya karar verebilmektedir.

c) Pilot karar usulünün uygulanmasına karar verilen her başvuru, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 41. maddesi anlamında öncelikli bir incelemeye tabi tutulmalıdır.

3. Mahkeme, verdiği pilot kararında, tespit ettiği yapısal veya sistemik sorunun ya da aksaklığın niteliğini ve ilgili Sözleşmeci Tarafın karar hükmü uyarınca ulusal düzeyde alması gereken tazminat tedbirlerinin türünü belirtmelidir.

4. Mahkeme, verdiği pilot kararın hüküm kısmında, gereken tedbirlerin niteliğini ve tespit ettiği soruna ulusal düzeyde çözüm getirilebilecek hızı göz önünde tutarak, yukarıda geçen 3. paragrafta belirtilen tedbirlerin alınması için belirlenen süreyi belirtebilmektedir.

5. Mahkeme, bir pilot karar verirken, kararda belirtilen hem bireysel hem de genel tedbirler davalı Sözleşmeci Tarafça alınıncaya kadar adil tazmin hususunu tamamen ya da kısmen saklı tutabilmektedir.

6. a) Mahkeme, gerektiği takdirde, pilot kararın hüküm kısmında belirtilen tazminat tedbirleri alınıncaya kadar aynı gerekçeye sahip olan bütün başvuruların incelenmesini erteleyebilmektedir.

b) İlgili başvurular, uygun bir şekilde erteleme kararından haberdar edilmektedirler. Gerekli görüldüğü takdirde, davalarına ilişkin her türlü yeni unsur kendilerine bildirilmektedir.

¹ Mahkeme tarafından 21 Şubat 2011 tarihinde eklenmiştir.

c) Mahkeme, herhangi bir aşamada, adaletin iyi işlemesinin gerektirmesi durumunda, ertelenen bir başvuruyu inceleyebilmektedir.

7. Pilot davadaki tarafların dostane çözüm hususunda anlaşmaları halinde, bu tür bir anlaşma, kararda belirtilen genel tedbirlerin ve diğer başvurular hakkında alınması gereken muhtemel tazminat tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin olarak davalı Sözleşmeci Tarafın bir bildirimini içermelidir.

8. İlgili Sözleşmeci Tarafın pilot kararın hüküm kısmına uygun davranmaması halinde, Mahkeme, aksi yönde bir karar vermedikçe, yukarıda geçen 6. paragraf uyarınca ertelenen başvuruların incelemesine yeniden devam etmektedir.

9. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Mahkemenin bir Sözleşmeci Tarafıta yapısal ya da sistemik sorunun bulunduğuna işaret ettiği bir pilot kararın ya da başka bir kararın verildiğine dair sistematik olarak bilgilendirilmektedir.

10. Pilot karar usulüne göre bir başvuruyu inceleme kararı, bir pilot kararın verilmesi, bu kararın icra edilmesi ve bu usulün sonlandırılması, Mahkemenin internet sitesinde bilgilerin yayımlanmasına imkân vermektedir.

Madde 62¹ – Dostane Çözüm

1. Bir başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi durumunda, Dairenin veya Daire Başkanının talimatları gereğince hareket eden Yazı İşleri Müdürü, Sözleşme'nin 39. maddesinin 1. fıkrası uyarınca dostane çözüme ulaşılabilmesi amacıyla taraflarla iletişime geçmektedir. Daire, bu türden bir çözüme varılmasını kolaylaştırmak için uygun bütün tedbirleri almaktadır.

2. Sözleşme'nin 39. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, dostane çözüme varılması amacıyla yapılan müzakereler gizlidir ve çekişmeli yargılama çerçevesinde tarafların görüşlerini etkilememektedir. Söz konusu müzakereler kapsamında yapılan herhangi bir yazılı veya sözlü bildirim, öneri veya imtiyaz çekişmeli yargılama sırasında belirtilemez ya da bunlara atıfta bulunulamaz.

3. Daire, tarafların dostane çözümü kabul ettiklerine dair Yazı İşleri Müdürü tarafından bilgilendirilmesi durumunda ve söz konusu İç Tüzüğün Sözleşme ve Protokolleri ile tanınan insan haklarına saygı esasına dayanmasını sağlamanın ardından, işbu İç Tüzüğün 43. maddesinin 3. fıkrası uyarınca davanın kayıttan düşürülmesine karar vermektedir.

4. Yukarıda geçen 2 ve 3. fıkralar, işbu İç Tüzüğün 54A maddesinde öngörülen usule de söz konusu *duruma uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* uygulanmaktadır.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 ve 13 Kasım 2006 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

Madde 62A¹ – Tek Taraflı Deklarasyon

1. a) Başvuranın işbu İç Tüzüğün 62. maddesi uyarınca yapılan bir dostane çözüm teklifinin şartlarını reddetmesi halinde, ilgili Sözleşmeciler Taraf, Mahkemeden, Sözleşme'nin 37. maddesinin 1. fıkrasına dayanarak başvurunun kayıttan düşürülmesi talebinde bulunabilmektedir.

b) Bu türden bir talebin yanında, başvuran açısından Sözleşme'nin ihlal edildiğini ve ilgili Sözleşmeciler Tarafın yeterli bir tazminat ödemeyi ve gerektiği takdirde, gereken toplu tedbirleri almayı taahhüt ettiğini açıkça kabul eden bir deklarasyon metni yer almalıdır.

c) İşbu maddenin 1. fıkrasının b) bendi uyarınca bir deklarasyon metni, Sözleşme'nin 39. maddesinin 2. fıkrası ve işbu İç Tüzüğün 62. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen olası bir dostane çözüm prosedüründen bağımsız olarak yürütülen kamuya açık ve çekişmeli bir yargılama ve dostane çözüm prosedürünün gizliliğine saygı çerçevesinde düzenlenmelidir.

2. İstisnai koşulların haklı gösterdiği durumlarda, talep ve bununla birlikte deklarasyon metni, dostane çözüme ulaşma konusunda önceden bir girişimde bulunulmasa dahi Mahkemeye sunulabilmektedir.

3. Mahkeme, Sözleşme ve Protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygı ilkesinin başvurunun incelenmesine devam edilmesini gerektirmediği sonucuna varmak için deklarasyon metninin yeterli bir dayanak sunmadığı kanısına vardığında, başvuran başvurunun incelenmesine devam edilmesini istese dahi, başvurunun tamamının veya bir bölümünün kayıttan düşürülmesine karar verebilmektedir.

4. Mevcut madde, işbu İç Tüzüğün 54A maddesinde öngörülen usule de, söz konusu *duruma uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* uygulanmaktadır.

¹ Mahkeme tarafından 2 Nisan 2012 tarihinde eklenmiştir.

Bölüm VI – Duruşmalar

Madde 63¹ – Duruşmaların Aleniliği

1. İşbu maddenin 2. fıkrası uyarınca, Daire, istisnai durumlar nedeniyle resen veya taraflardan birinin ya da ilgili başka bir kişinin talebi üzerine aksine bir karar vermedikçe, duruşmalar aleni şekilde düzenlenir.
2. Çocukların menfaatlerinin veya tarafların özel hayatının korunmasının gerektirmesi halinde veya Daire tarafından kesin olarak gerekli görüldüğü ölçüde, bu özel koşullar altında aleniyetin, adaletin menfaatlerine zarar verebilecek nitelikte olması halinde, demokratik bir toplumda ahlakın, kamu düzeninin ya da ulusal güvenliğin gerektirdiği durumlarda, duruşmanın tamamı ya da bir kısmı süresince basın mensuplarının ve duruşmayı izleyenlerin duruşma salonuna erişimi yasaklanabilmektedir.
3. İşbu maddenin 1. fıkrası uyarınca sunulan, gizli duruşma yapılması talebi gerektendirilmeli ve bu talebin duruşmanın tamamıyla ya da yalnızca bir kısmıyla ilgili olup olmadığı belirtilmelidir.

Madde 64² – Duruşmanın Yürütülmesi

1. Daire Başkanı duruşmayı düzenlemekte ve yönetmektedir; Daire kendi huzuruna çıkan kişilerin söz alma düzenini belirlemektedir.
2. Herhangi bir hâkim, Daire huzuruna çıkan bir kişiye sorular sorabilmektedir.

Madde 65³ – Duruşmaya Katılmama

Taraflardan birinin veya duruşmada bulunması gereken başka bir kişinin duruşmaya katılmaktan kaçınması ya da katılmayı reddetmesi halinde, Daire yine de, duruşmaya devam edilmesinin adaletin iyi işlemesiyle bağdaşması halinde, duruşmaya devam edebilmektedir.

Madde 66 ila 69 Yürürlükten Kaldırılmıştır.

Madde 70⁴ – Duruşma Tutanakları

1. Daire Başkanı'nın karar vermesi halinde, duruşma tutanağı Yazı İşleri Müdürü tarafından düzenlenmektedir. Tutanakta şu hususlar yer almaktadır:
 - a) Dairenin oluşumu,

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

³ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

⁴ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

- b) Daire huzuruna çıkanların listesi,
- c) Sunulan görüşlerin, sorulan soruların ve verilen yanıtların metni,
- d) Duruşma sırasında verilen herhangi bir kararın metni.

2. Tutanağın tümünün veya bir kısmının resmi olmayan bir dilde düzenlenmesi halinde, Yazı İşleri Müdürü tutanağın resmi dillerden birine çevrilmesi için gereken düzenlemeleri yapmaktadır.

3. Tarafların temsilcileri, duruşmada belirtilen ifadelerin anlamını ve kapsamını değiştirmeksizin, Daire Başkanının veya Yazı İşleri Müdürünün kontrolü altında, tutanağı düzeltebilmek amacıyla tutanağın bir nüshasını almaktadırlar. Yazı İşleri Müdürü, Daire Başkanı'nın talimatları doğrultusunda, söz konusu temsilcilerin bu amaçla verilen süreleri belirlemektedir.

4. Tutanak, düzeltilmesinin ardından, Daire Başkanı ve Yazı İşleri Müdürü tarafından imzalanmakta ve tutanağın içeriği geçerli hale gelmektedir.

Bölüm VII – Büyük Daire Önündeki Usul

Madde 71¹ – Usul Hükümlerinin Uygulanabilirliği

1. Daireler önündeki usulü düzenleyen hükümler, söz konusu *davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* Büyük Daire önündeki yargılamaya da uygulanmaktadır.
2. Duruşma yapılması konusunda işbu İç Tüzüğün 54. maddesinin 5. fıkrası ve 59. maddesinin 3. fıkrası uyarınca Dairelere tanınan yetkiler, Büyük Daire önündeki yargılamalar sırasında Büyük Daire Başkanı tarafından da kullanılabilir.

Madde 72² – Yargılama Yetkisinin Büyük Daireye Bırakılması

1. Daire önünde görülen bir davanın, Sözleşme veya Protokollerinin yorumlanmasına ilişkin ciddi bir sorunu ortaya çıkarması halinde, Daire, yargılama yetkisini Büyük Daireye bırakabilir.
2. Daire önünde görülen derdest bir davada ileri sürülen bir sorunun çözümünün, Mahkeme içtihadı ile çelişkili olması halinde, Daire, yargılama yetkisini Büyük Daireye bırakmalıdır.
3. Yazı İşleri Müdürü, Dairenin yargılama yetkisini bırakma niyetinde olduğunu taraflara bildirmekte ve tarafları, bu bildirim yapıldığı tarihten itibaren iki haftalık bir süre içerisinde bu konu hakkındaki olası görüşlerini sunmaya davet eder.
4. Yargılama yetkisini bırakma kararının gerekçeli olması gerekmektedir. Yazı İşleri Müdürü, Daire kararını taraflara bildirmektedir.

Madde 73 – Taraflardan Birinin Davanın Büyük Daireye Gönderilmesi Yönündeki Talebi

1. Sözleşme'nin 43. maddesi uyarınca, dava taraflarından biri istisnai olarak, bir Daire tarafından verilen kararın açıklandığı tarihten itibaren üç aylık bir süre içinde, davanın Büyük Daireye gönderilmesine ilişkin olarak Yazı İşleri Müdürlüğüne yazılı talepte bulunabilmektedir. İlgili taraf, talebinde, Sözleşme veya Protokollerinin yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin ciddi bir sorun ileri sürmeli veya kendi kanaatine göre, Büyük Daire tarafından incelenmesi gereken genel nitelikteki ciddi bir sorun bulunduğunu belirtmelidir.
2. İşbu İç Tüzüğün 24. maddesinin 5. fıkrası uyarınca oluşturulan beş hâkimli Büyük Daire Kurulu, bu talebi yalnızca mevcut dosyaya dayanarak incelemektedir. Büyük Daire Kurulu, yalnızca davada bu türden bir sorunun ileri sürüldüğü kanısına varması halinde bu talebi kabul etmektedir. Talebin reddi yönündeki kararın gerekçelendirilmesi gerekmektedir.

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 6 Şubat 2013 ve 1 Haziran 2015 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

3. Kurulun talebi kabul etmesi halinde, Büyük Daire, davaya ilişkin karar vermektedir.

Bölüm VIII – Kararlar

Madde 74¹ – Kararın İçeriği

1. Sözleşme'nin 28, 42 ve 44. maddelerinde belirtilen kararlarda şu hususlar yer almaktadır:
 - a) Daire veya Komiteyi oluşturan Başkan'ın ve diğer hâkimlerin adları ile Yazı İşleri Müdürü ve Müdür Yardımcısı'nın adları,
 - b) Kararın verildiği ve açıklandığı tarihler,
 - c) Tarafların belirtilmesi,
 - d) Tarafların temsilcilerinin, avukatlarının ve danışmanlarının adları,
 - e) İzlenen usulün anlatımı,
 - f) Davaya konu edilen olaylar,
 - g) Tarafların görüşlerinin bir özeti,
 - h) Hukuki gerekçeler,
 - i) Hüküm kısmı,
 - j) Şayet gerekirse, masraf ve giderler bağlamında verilen karar,
 - k) Çoğunluğu oluşturan hâkimlerin sayısının belirtilmesi,
 - l) Şayet gerekirse, geçerli olan metinlerin sayısının belirtilmesi.
2. Davanın bir Daire veya Büyük Daire tarafından incelenmesinde görev alan herhangi bir hâkim, ayrık görüşüne, mutabakat veya muhalefet şerhine ilişkin bir açıklamayı ya da kısa bir muhalefet beyanını karara ekleme hakkına sahiptir.

Madde 75² – Adil Tazmin Hususunda Karar Verilmesi

1. Daire ya da Komite, Sözleşme veya Protokolleri'nin ihlal edildiğini tespit etmesi halinde, şayet işbu İç Tüzüğün 60. maddesi uyarınca belirli bir talepte bulunulmuşsa ve bu aşamada Sözleşme'nin 41. maddesinin uygulanması söz konusu ise, bu durum hakkında aynı karar altında bir karara varmaktadır; aksi takdirde, Daire ya da Komite bu hususu tamamen veya kısmen saklı tutmakta ve bir sonraki yargılama usulünü belirlemektedir.
2. Daire ya da Komite, Sözleşme'nin 41. maddesinin uygulanması hususunda karar

¹ Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 ve 13 Kasım 2006 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

verirken, mümkün olduğunca, davanın esasını inceleme konusunda olduğu gibi aynı hâkimlerden oluşmaktadır. İlk Daire ya da Komitenin toplanmasının mümkün olmaması halinde, Bölüm ya da Komite Başkanı, Daire veya Komiteyi kura çekme yoluyla tamamlamakta veya oluşturmaktadır.

3. Daire ya da Komite, Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca, adil tazmin ödenmesine karar verirken, belirlenen süre içinde ödeme yapılmadığı takdirde hükmedilen meblağlara gecikme faizinin uygulanmasına karar verebilmektedir.

4. Zarar gören taraf ile zarardan sorumlu Sözleşmeci Taraf arasında bir anlaşmaya varıldığının Mahkemeye bildirilmesi halinde, Mahkeme, anlaşmanın hakkaniyete uygunluğunu incelemekte ve şayet anlaşmanın hakkaniyete uygun olduğu kanısına varırsa, işbu İç Tüzüğün 43. maddesinin 3. fıkrası uyarınca davanın kayıttan düşürülmesine karar vermektedir.

Madde 76¹ – Kararın Dili

1. Mahkeme, bir kararın her iki resmi dilde verilmesine karar vermediği sürece, bütün kararlarını İngilizce veya Fransızca olarak vermektedir. Ancak, Büyük Dairenin aldığı kararlar her iki resmi dilde verilir ve her iki resmi dil de eşit derecede geçerliliğe sahiptir.

Madde 77² – Kararın İmzalanması, Açıklanması ve Bildirilmesi

1. Karar, Daire ya da Komite Başkanı ve Yazı İşleri Müdürü tarafından imzalanmaktadır.
2. Bir Daire tarafından verilen karar, Daire Başkanı veya kendisi tarafından görevlendirilen diğer bir hâkim tarafından aleni bir duruşmada okunabilmektedir. Tarafların temsilcileri ve avukatları, duruşmanın tarihinden usulüne uygun olarak haberdar edilmektedirler. Bu türden bir kararın aleni bir duruşmada okunmaması ve kararların Komite tarafından verilmesi durumunda, işbu maddenin 3. fıkrasında öngörülen bildirim, bu kararın açıklanmasını sağlamaktadır.
3. Karar, Bakanlar Komitesine iletilmektedir. Yazı İşleri Müdürü, bu kararın nüshasını, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ve doğrudan ilgili olan başka bir kişi de dâhil olmak üzere, taraflara, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine ve müdahil taraflara göndermektedir. Usulüne uygun olarak imzalanmış orijinal nüsha, Mahkemenin arşivine konulmaktadır.

Madde 78 Yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 79 – Kararın Yorumlanması Talebi

1. Taraflardan biri, kararın açıklandığı yıl içinde kararın yorumlanması talebinde

¹ Mahkeme tarafından 17 Haziran, 8 Temmuz 2002 ve 4 Kasım 2019 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 13 Kasım 2006, 1 Aralık 2008 ve 1 Haziran 2015 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

bulunabilmektedir.

2. Bu talep Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderilmektedir. Talepte, yorumlanması istenen kararın hüküm kısmında bulunan husus veya hususlar açıkça belirtilmektedir.

3. İlk Daire, talebin incelenmesini gerektiren herhangi bir nedenin bulunmadığı gerekçesiyle yorumlama talebini resen reddetmeye karar verebilmektedir. Şayet ilk Dairenin toplanması mümkün değilse, Mahkeme Başkanı, Daireyi kura çekme yoluyla oluşturmakta veya tamamlamaktadır.

4. Şayet Daire, talebi reddetmezse, Yazı İşleri Müdürü bu talebi ilgili diğer tarafa göndermekte ve ilgili tarafı Daire Başkanı tarafından belirlenen süre içinde olası yazılı görüşlerini sunmaya davet etmektedir. Daire Başkanı, Dairenin bir duruşma yapmaya karar vermesi halinde, duruşma tarihini de belirlemektedir. Daire, bu hususta bir karara varmaktadır.

Madde 80 – Kararın Gözden Geçirilmesi Talebi

1. Taraflardan biri, niteliği gereği, daha önce incelenen bir davanın sonucu üzerinde belirleyici bir etki yaratabilecek ve kararın verildiği dönemde, Mahkemenin bilgisi dâhilinde olmayan ve makul olarak kendisi tarafından da bilinmesi mümkün olmayan bir olayın varlığını öğrenmesi durumunda, bu olayı öğrendiği tarihten itibaren altı ay içinde Mahkemeye söz konusu kararın gözden geçirilmesi talebiyle başvurabilmektedir.

2. Bu talepte, gözden geçirilmesi talep edilen karar belirtilmekte ve işbu maddenin 1. fıkrasında öngörülen koşulların bir araya geldiğini ortaya koymak için gerekli bilgiler bulunmaktadır. Bu talebe destekleyici nitelikteki belgelerin bir nüshası eklenmektedir. Bu talep, ekleriyle birlikte Yazı İşleri Müdürlüğüne sunulmaktadır.

3. İlk Daire, talebin incelenmesini gerektirecek herhangi bir sebebin bulunmadığı gerekçesiyle resen talebi reddetmeye karar verebilmektedir. İlk Dairenin toplanmasının mümkün olmaması durumunda, Mahkeme Başkanı, kura çekme yoluyla Daireyi oluşturmakta veya tamamlamaktadır.

4. Şayet Daire, bu talebi reddetmezse, Yazı İşleri Müdürü bu talebi ilgili diğer tarafa göndermekte ve ilgili tarafı Daire Başkanı tarafından belirlenen süre içinde olası yazılı görüşlerini sunmaya davet etmektedir. Daire Başkanı, Dairenin bir duruşma yapmaya karar vermesi halinde, duruşma tarihini de belirlemektedir. Daire, bu hususta bir karara varmaktadır.

Madde 81 – Karar ve Hükümlerde Hataların Düzeltilmesi

Kararların gözden geçirilmesine ve başvuruların yeniden kayda alınmasına ilişkin hükümlere hâlel getirmeksizin, yazım veya hesaplama hataları ve açık yanlışlıklar, resen ya

da taraflardan birinin karar ya da hükmün açıkladığı tarihten itibaren bir aylık bir süre içinde talepte bulunması halinde, bu talep üzerine Mahkeme tarafından düzeltilebilmektedir.

Bölüm IX – Sözleşme'nin 47, 48 ve 49. Maddeleri Bağlamında¹ İstisari Görüşler

Madde 82²

Mahkeme, Bakanlar Komitesi tarafından talep edilen istisari görüşler konusunda, Sözleşme'nin 47, 48 ve 49. maddelerinin hükümlerine ilave olarak, aşağıda belirtilen hükümleri uygular. Mahkeme ayrıca, uygun gördüğü ölçüde, işbu İç Tüzüğün diğer hükümlerini de uygular.

Madde 83³

İstisari görüş talebi, Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderilir. Bu talepte Mahkemeden görüşü istenen sorun tam ve açık bir biçimde olmak üzere, aşağıdaki hususlarla birlikte belirtilir:

- a) Bakanlar Komitesinin Sözleşme'nin 47. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen kararı kabul ettiği tarih,
- b) Mahkemenin isteyebileceği açıklamaları vermek üzere Bakanlar Komitesi tarafından görevlendirilmiş olan kişi veya kişilerin adları ve adresleri.

Sorunun izah edilmesini sağlayabilecek bütün belgeler talebe eklenir.

Madde 84⁴

1. Talebi alan Yazı İşleri Müdürü, talebin ve diğer belgelerin birer nüshasını Mahkemenin bütün üyelerine iletir.
2. Yazı İşleri Müdürü, Sözleşmeciler Tarafına, Mahkemeye talep hakkında yazılı görüş sunabileceklerini bildirir.

Madde 85⁵

1. Mahkeme Başkanı yazılı görüşlerin veya diğer belgelerin gönderilmesi için belirli bir süre tayin eder.
2. Yazılı görüşler ve diğer belgeler Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderilir. Yazı İşleri Müdürü bunların birer nüshasını Mahkemenin bütün üyelerine, Bakanlar Komitesine ve Sözleşmeciler Tarafının her birine iletir.

Madde 86

Yazılı usulün tamamlanmasından sonra Mahkeme Başkanı, yazılı görüşlerini sunmuş olan

¹ Mahkeme tarafından 19 Eylül 2016 tarihinde eklenmiştir.

² Mahkeme tarafından 19 Eylül 2016 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

³ Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

⁴ Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

⁵ Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

Sözleşmeci Taraflara bu amaçla yapılacak bir duruşmada, görüşlerini sözlü olarak geliştirmelerine fırsat verilip verilmeyeceğine karar verir.

Madde 87¹

1. İstişari görüş talebi hakkında karar vermek üzere bir Büyük Daire oluşturulur.
2. Eğer Büyük Daire, bir istişari görüş talebinin, Sözleşme'nin 47. maddesinde belirtildiği şekilde yetkisi dâhiline girmediği kanısına varırsa, bu durumu gerekçeli bir kararla belirtir.

Madde 88²

1. Gerekçeli kararlar ve istişari görüşler Büyük Daire tarafından oy çokluğuyla verilir. Bunlarda, çoğunluğu oluşturan hâkim sayısı belirtilir.
- 1B. Gerekçeli kararlar ve istişari görüşler Mahkemenin her iki resmi dilinde verilir ve her iki resmi dil eşit derecede geçerliliğe sahiptir.
2. Her hâkim dilediği takdirde Mahkemenin gerekçeli kararına veya istişari görüşüne, mutabakat veya muhalefet şerhi olmak üzere ayrı bir görüş veya yalnızca muhalif bir beyan ekleyebilir.

Madde 89³

Gerekçeli kararlar ya da istişari görüşler, Bakanlar Komitesine ve Sözleşmeci Taraflardan her birine önceden bildirildikten sonra, Büyük Daire Başkanı veya Başkan tarafından görevlendirilen bir hâkim tarafından açık duruşmada iki resmi dilden birinde okunur. Aksi takdirde görüş ya da gerekçeli karar, İç Tüzüğün 90. maddesinde öngörülen şekilde tebliğ edilir.

Madde 90⁴

İstişari görüş veya gerekçeli karar, Büyük Daire Başkanı ve Yazı İşleri Müdürü tarafından imzalanır. Usulüne göre imzalanan özgün nüsha Mahkeme arşivinde saklanır. Yazı İşleri Müdürü onaylı örnekleri Bakanlar Komitesi'ne, Sözleşmeci Taraflara ve Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne gönderir.

¹ Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

² Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 ve 4 Kasım 2019 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

³ Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

⁴ Mahkeme tarafından 4 Temmuz 2005 ve 1 Haziran 2015 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

Bölüm X¹ – Sözleşme’ye Ek 16 No.lu Protokol Bağlamında İstisari Görüşler

Madde 91 - Genel

Sözleşme’ye Ek 16 No.lu Protokol’ün 10. maddesine uygun olarak Sözleşmeci Taraflarca tayin edilen mahkemelerden alınan istisari görüşlerin talep edilmesine ilişkin süreçte, Mahkeme, bu Protokol’ün hükümlerine ek olarak aşağıda belirtilen hükümleri uygular. Ayrıca Mahkeme, uygun gördüğü ölçüde, işbu İç Tüzüğü’nün diğer hükümlerini uygular.

Madde 92 – İstisari Görüş Talebinin Sunulması

1. Sözleşme’ye Ek 16 No.lu Protokol’ün 1. maddesi gereğince, bu Protokolü imzalayan Tarafların bazı mahkemeleri, Sözleşme ve Protokolleri tarafından belirlenen hak ve özgürlüklerin yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin ilke konuları hakkında istisari görüş taleplerini Mahkeme’ye gönderebilirler. Her türlü istisari görüş talebi, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü’ne gönderilmelidir.

2. 1. Talep gerekçeli olmalıdır ve aşağıdaki hususları içermelidir:

a) İç hukukta görülen davanın konusu ile ilgili hukuki ve olgusal bağlam,

b) İlgili iç hukuk hükümleri,

c) Sözleşme ile ilgili konular, özellikle söz konusu edilen hak ve özgürlükler,

d) İlgili olduğu takdirde, iç hukukta görülen davada tarafların konu hakkındaki iddiaları,

e) Mümkün ve uygun olduğu takdirde, istisari görüş talebini sunan mahkemenin konu hakkında yapmış olduğu her türlü analiz de dâhil olmak üzere kendi görüşünün bir özeti.

2. 2. Talebi sunan mahkeme, derdest olan davanın hukuki ve olgusal bağlamı bakımından ilgili diğer bütün belgeleri sunar.

2. 3. Talebi sunan mahkeme, talebini geri çekmek istemesi durumunda, bunu Yazı İşleri Müdürlüğü’ne bildirir. Mahkeme, kendisine bu türden bir bildirim tebliğ edilmesi durumunda süreci sonlandırır.

Madde 93² – Talebin Kurul Tarafından İncelenmesi

1.1. İstisari görüş talebi, Büyük Dairenin beş hâkimden oluşan bir kurulu tarafından incelenir. Kurulun oluşumu aşağıdaki şekildedir:

¹ Mahkeme tarafından 19 Eylül 2016 tarihinde eklenmiştir.

² Mahkeme tarafından 11 Ekim 2021 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

a) Mahkeme Başkanı; Mahkeme Başkanı'nın katılamaması durumunda öncelik hakkına sahip olan Başkan Yardımcısı yerini alır,

b) İç Tüzüğün 91. maddesine ve söz konusu *davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)* 49. maddesine uygun olarak Raportör Hâkim olarak tayin edilmiş bir hâkim,

c) Dönüşümlü olarak tayin edilen iki Bölüm Başkanı; yine tayin edilen Bölüm Başkanlarından birinin katılamaması durumunda, kendi Bölüm Başkan Yardımcısı yerini alır,

d) Talepte bulunan mahkemenin ait olduğu Sözleşmeci Taraf adına seçilen bir hâkim,

e) Altı ay süresince kurula katılmak için Bölümlerden seçilmiş hâkimler arasından dönüşümlü olarak tayin edilen iki vekil hâkim.

1. 2. Kurulda yer alan bir hâkim, bir istişari görüş talebinin incelemesine katılmışsa ve kurulda yer alması için tayin edildiği süre sona erdiğinde henüz kesin bir karar verilmemişse, söz konusu hâkim kurulda yer almaya devam eder.

2. İstişari görüş taleplerinin, işbu İç Tüzüğün 41. maddesi anlamında, öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir.

3. Büyük Daire Kurulu, talebin Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin gereklerini karşıladığı kanaatine vardığı takdirde, talebi kabul eder.

4. Kurulun bir talebi kabul etmeyi reddetmesi durumunda, buna gerekçe gösterilir.

5. Kurul tarafından talebin reddi veya kabulü, talepte bulunan mahkemeye ve bu mahkemenin ait olduğu Sözleşmeci Tarafa bildirilir.

Madde 94¹ – İstişari Görüş Talebinin Kurul Tarafından Kabul Edilmesinden Sonraki Süreç

1. Kurulun, 93. madde uyarınca bir istişari görüş talebini kabul etmesi durumunda, talebin incelenmesi ve bir istişari görüş sunulması amacıyla, işbu İç Tüzüğün 24. maddesinin 2. fıkrasının h) bendine uygun olarak Büyük Daire oluşturulur.

2. Büyük Dairenin Başkanı, talepte bulunan mahkemeyi, talebin konusunu açıkça belirtmek için gerekli olduğuna kanaat edilen her türlü ek bilgiyi veya ilgili mahkemenin, taleple ileri sürülen konu hakkındaki görüşünü Mahkemeye sunmaya davet edebilir.

3. Büyük Dairenin Başkanı, iç hukukta görülen davanın taraflarını, yazılı görüşlerini sunmaya ve gerektiği takdirde, duruşmaya katılmaya davet edebilir.

4. Yazılı görüşler veya diğer belgeler, Büyük Dairenin Başkanı tarafından belirlenen süre

¹ Mahkeme tarafından 4 Kasım 2019 ve 11 Ekim 2021 tarihlerinde değiştirildiği şekliyle.

içerisinde Yazı İşleri Müdürlüğü'ne gönderilir. Böylece yazılı yargılama aşamasının sona erdiği kabul edilir.

5. İç Tüzüğün 59. maddesinin 3. fıkrasında ve 71. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen hükümler, söz konusu *davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)*, Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol'ün 2. maddesi uyarınca istişari görüş bildirmek üzere oluşturulan Büyük Daire önündeki yargılamalara da uygulanır. Büyük Dairenin Başkanı, yazılı yargılama aşamasının tamamlanmasının ardından, sözlü yargılama yapılıp yapılmayacağına karar verir.

6. İşbu İç Tüzüğün 44. maddesinin hükümlerine uygun olarak sunulan yazılı görüşlerin bir nüshası, yazılı yargılamanın sonlandırılmasına hâle getirmeksizin, söz konusu görüşler hakkında yorumda bulunabilmesi için, talepte bulunan mahkemeye gönderilir.

7. İstişari görüşler, Büyük Daire tarafından oy çokluğuyla sunulur. Çoğunluğu oluşturan hâkim sayısı kararda belirtilir.

7B. İstişari görüşler, Mahkemenin her iki resmi dilinde verilir ve her iki resmi dil eşit derecede geçerliliğe sahiptir.

8. Her hâkim, dilediği takdirde, Mahkemenin istişari görüşüne mutabakat veya muhalefet şerhi olmak üzere kendi ayrık görüşünü veya yalnızca muhalif bir beyan ekleyebilir.

9. İstişari görüş, Büyük Dairenin Başkanı ve Yazı İşleri Müdürü tarafından imzalanır. Belgenin gerektiği şekilde imzalanan aslı, Mahkeme arşivinde saklanır. Yazı İşleri Müdürü, belgenin onaylı bir nüshasını talepte bulunan mahkemeye ve bu mahkemenin ait olduğu Sözleşmecî Tarafa gönderir.

10. İstişari görüşlerin bir nüshası da, Sözleşme'ye Ek 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesi ve işbu İç Tüzüğün 44. maddesi bağlamında davaya katılan müdahil taraflara gönderilir.

Madde 95 – İstişari Görüş Sunulması Sürecine İlişkin Masraf ve Giderler ile Adli Yardım

1. Büyük Dairenin Başkanı, işbu İç Tüzüğün 44. maddesinin 7. fıkrası ve 94. maddesinin 3. fıkrası gereğince, iç hukukta görülen davadaki taraflardan birini istişari görüş sürecine müdahil olmaya davet etmesi durumunda, söz konusu tarafça yapılan masraf ve giderlerin geri ödenmesi hususu, Mahkeme tarafından incelenmez, ancak talepte bulunan mahkemenin ait olduğu Yüksek Sözleşmecî Tarafın hukuk sistemine ve uygulamasına uygun şekilde düzenlenir.

2. Büyük Dairenin Başkanı'nın, işbu İç Tüzüğün 44. maddesinin 7. fıkrası ve 94. maddesinin 3. fıkrası gereğince, iç hukukta görülen davadaki taraflardan birini istişari görüş sürecine müdahil olmaya davet etmesi ve bu tarafın masrafların tamamını ya da bir kısmını karşılamak için yeterli kaynağı bulunmaması durumunda, XII Bölüm'ün hükümleri, bu

davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis) uygulanır.

Bölüm XI¹ – Sözleşme'nin 46. Maddesinin 3, 4 ve 5. Fıkraları Bağlamında Yapılan İşlemler

Sözleşme'nin 46. maddesinin 3. fıkrası bağlamında yapılan işlem;

Madde 96

(eski 91. madde)

Sözleşme'nin 46. maddesinin 3. fıkrası uyarınca yorumda bulunmak için yapılan her türlü talep, Yazı İşleri Müdürlüğüne sunulur. Talepte bahsedilen, nihai kararın icrasını engelleyen yorum konusunun mahiyeti ve kaynağı aşağıdaki hususlarla birlikte tam ve açık bir şekilde belirtilir:

- a) şayet varsa, talepte belirtilen karara ilişkin Bakanlar Komitesi önündeki icra işlemlerine ilişkin bilgi,
- b) Sözleşme'nin 46. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen kararın bir örneği,
- c) Mahkemeye gereken açıklamaların yapılması amacıyla Bakanlar Komitesi tarafından görevlendirilen kişi ya da kişilerin adları ve adresleri.

Madde 97

(eski 92. madde)

1. Yorumda bulunma talebi, söz konusu nihai kararı veren Büyük Daire, Daire ya da Komite tarafından incelenir.
2. Özgün Büyük Daire, Daire ya da Komitenin oluşturulmasının mümkün olmadığı durumda, Mahkeme Başkanı, kura çekerek oluşumu tamamlar veya yeniden oluşturur.

Madde 98

(eski 93. madde)

Bakanlar Komitesi tarafından Mahkemeden talep edilen yorum hakkında Mahkemenin verdiği karar kesindir. Hâkimlerin ayrık görüşleri bu kararda yer almaz. Hükmün örnekleri, Bakanlar Komitesine, ilgili taraflara ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri dâhil olmak üzere üçüncü kişilere de gönderilir.

¹ 13 Kasım 2006 ve 14 Mayıs 2007 tarihlerinde Mahkeme tarafından eklenmiştir.

Sözleşme'nin 46 §§ 4 ve 5 bağlamında yapılan işlem;

Madde 99

(eski 94. madde)

Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bir Sözleşmeci Tarafın sorumluluğunu yerine getirip getirmediği hususuyla ilgili olarak Mahkemeye başvurulduğunda, Mahkeme, Sözleşme'nin 31 (b) ve 46. maddesinin 4 ve 5. fıkralarına ek olarak, aşağıda belirtilen hükümleri uygular. Ayrıca Mahkeme uygun olduğunu düşündüğü ölçüde, İç Tüzüğün diğer hükümlerini de uygular.

Madde 100

(eski 95. madde)

Sözleşme'nin 46. maddesinin 4. fıkrası bağlamında yapılan herhangi bir talep, gerekçelendirilir ve Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderilir. Bu talebe aşağıdaki hususlar eklenir:

- a) taleple ilgili karar,
- b) varsa, ilgili taraflar tarafından sunulmuş yazılı görüşler ve yazışmalar dâhil olmak üzere, ilgili karara ilişkin Bakanlar Komitesi önündeki icra işlemleri hakkında bilgi,
- c) Davalı Sözleşmeci Taraf veya Taraflara gönderilen resmi bildirimlerin ve Sözleşme'nin 46. maddesinin 4. fıkrasında belirtilen kararın birer örneği,
- d) Mahkemeye gerekli açıklamaları yapmak amacıyla, Bakanlar Komitesi tarafından atanan kişi ya da kişilerin isim ve adresleri,
- e) konuya açıklık getirebilecek diğer bütün belgelerin örnekleri.

Madde 101¹

(eski 96. madde)

Mahkemeye sevk edilen sorun hakkında karar vermek amacıyla, İç Tüzüğün 24. maddesinin 2. fıkrasının (e) maddesine uygun olarak bir Büyük Daire oluşturulur.

Madde 102

(eski 97. madde)

Büyük Daire Başkanı, Bakanlar Komitesini ve ilgili tarafları sevk edilen sorun hakkında yazılı görüşlerini sunabileceklerine dair bilgilendirir.

Madde 103

¹ Mahkeme tarafından 11 Ekim 2021 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

(eski 98. madde)

1. Büyük Daire Başkanı, yazılı görüşlerin veya diğer belgelerin hangi süreler içerisinde sunulması gerektiğini belirten süre sınırlarını belirler.
2. Büyük Daire, bir duruşma gerçekleştirmeye karar verebilir.

Madde 104

(eski 99. madde)

Büyük Daire, kararını son karar olarak verir. Son kararın nüshaları, Bakanlar Komitesi ve ilgili tarafların yanı sıra İnsan Hakları Komiseri de dâhil olmak üzere müdahil taraflara iletilir.

Bölüm XIA¹ – Kararlar, Hükümler ve İstisari Görüşlerin Yayımlanması

Madde 104A – Mahkemenin İçtihat Veri Tabanı Üzerinden Yayımlanması

Bütün kararlar, hükümler ve istisari görüşler, Yazı İşleri Müdürü'nün sorumluluğu altında, Mahkemenin içtihat veri tabanı olan HUDOC üzerinden yayımlanır. Ancak, bu madde, İç Tüzüğün 52A maddesinin 1. fıkrası uyarınca tek hâkim tarafından verilen kararlara; İç Tüzüğün 54. maddesinin 3 ve 4. fıkraları uyarınca tek hâkim sıfatıyla Bölüm Başkanı veya Bölüm Başkan Yardımcısı'nın verdiği kararlara ve İç Tüzüğün 52A maddesinin 2. fıkrası uyarınca özet şeklinde gerekçelendirilen Komite kararlarına uygulanamaz. Mahkeme, bu kararları belirli aralıklarla kamu erişimine açık hale getirmektedir.

Madde 104B – Önemli Davalar

Ek olarak, Başkanlık tarafından önemli davalar olarak görülen davalarda verilen kararlar, hükümler ve istisari görüşlere Yazı İşleri Müdürü tarafından uygun bir şekilde dikkat çekilmelidir.

¹ Mahkeme tarafından 4 Kasım 2019 tarihinde eklenmiştir.

Bölüm XII – Adli Yardım

Madde 105

(eski 100. madde)

1. Daire Başkanı, Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca başvuruyu sunan başvuranın talebi üzerine veya resen, İç Tüzüğü'nün 54. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi uyarınca, davalı Sözleşmeci Taraftan başvurunun kabul edilebilirliği hakkında yazılı görüşlerin alındığı veya yazılı görüşleri sunmaları için belirlenen sürenin dolduğu tarihten itibaren, başvurana davasını sunmasıyla bağlantılı olarak ücretsiz adli yardım sağlanmasına karar verebilir.

2. İşbu İç Tüzüğü'nün 110. maddesi uyarınca, başvurana davasını Daire önünde sunması için adli yardım verilmesi durumunda, bu yardım, kendisinin Büyük Daire önünde temsil edilmesi amacıyla devam eder.

Madde 106

(eski 101. madde)

Adli yardım sadece, Daire Başkanı'nın aşağıda belirtilen hususlarda ikna olması halinde verilir:

- a) Adli yardımın verilmesinin Daire önünde davanın gerektiği şekilde yürütülmesi için gerekli olması,
- b) Dava bağlamında ortaya çıkan masrafların tamamını veya bir kısmını karşılamak için başvuranın yeterli mali imkânının bulunmaması.

Madde 107

(eski 102. madde)

1. Dava bağlamında ortaya çıkan masrafların tamamının veya bir kısmının karşılanması için başvuranların yeterli mali imkânın bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla, başvuranlardan gelirlerini, mal varlıklarını ve bakmakla yükümlü oldukları kimseler adına üstlendikleri mali taahhütleri veya diğer mali yükümlülüklerini beyan edecekleri bir form doldurmaları istenir. Bu beyan yetkili yerel makam veya makamlar tarafından tasdik edilir.

2. Daire Başkanı, ilgili Sözleşmeci Taraftan bu konuda yazılı görüş bildirmesini isteyebilir.

3. Bu maddenin 1. fıkrasında bahsedilen bilgiler alındıktan sonra, Daire Başkanı adli yardım sağlanıp sağlanmaması konusunda karar verir. Yazı İşleri Müdürü ilgili tarafları durumdan haberdar eder.

Madde 108
(eski 103. madde)

1. İç Tüzüğün 36. maddesinin 4. fıkrası uyarınca atanmış avukatların ve diğer kişilerin ücretleri ödenir. Uygun görülen durumlarda, birden fazla temsilciye ücret ödenebilir.
2. Adli yardım yalnızca temsilcilerin ücretlerini değil, aynı zamanda başvuran veya görevlendirilmiş temsilci tarafından üstlenilen yolculuk ve geçim masraflarını ve gerekli diğer masrafları da kapsar.

Madde 109
(eski 104. madde)

Adli yardım verilmesi kararıyla ilgili olarak Yazı İşleri Müdürü,

- a) yürürlükteki adli yardım tarifesine göre ödenecek ücretin oranını,
- b) ödenecek masraf düzeyini belirler.

Madde 110
(eski 105. madde)

Daire Başkanı, işbu İç Tüzüğün 106. maddesinde açıklanan şartların artık yerine getirilmediğine kanaat getirmesi durumunda, adli yardım verilmesi kararını her zaman kaldırabilir veya değiştirebilir.

Başlık III – Geçici Maddeler

Madde 111 – Mahkeme ve Komisyon Arasındaki İlişkiler (eski 106. madde)

1. Sözleşme'ye Ek 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 4 ve 5. fıkraları uyarınca Mahkeme önüne getirilen davalarda Mahkeme Komisyondan, davanın görülmesinde yer alması amacıyla bir veya birden fazla üyesini temsilci olarak görevlendirmesini isteyebilir.
2. Yukarıdaki fıkrada sözü edilen davalarda Mahkeme, Sözleşme'nin eski 31. maddesine göre Komisyonun kabul ettiği raporu dikkate alır.
3. Daire Başkanı aksine karar vermedikçe, davanın Mahkeme önüne getirilmesinden sonra en kısa süre içinde, sözü edilen rapor Yazı İşleri Müdürü aracılığıyla aleni duruma getirilir.
4. Daire Başkanı aksine karar vermedikçe, 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 2 ila 5. fıkraları uyarınca, Mahkeme önüne getirilen davalarda bütün dilekçeler de dâhil olmak üzere, Komisyonun dava dosyasının geri kalan bölümü gizliliğini sürdürür.
5. Komisyonun delilleri topladığı ancak Sözleşme'nin eski 31. maddesine göre bir raporu henüz kabul edemediği davalarda, Mahkeme tam kayıtları, belgeleri ve Komisyon delegelerinin yaptıkları soruşturmada edindikleri görüşleri dikkate alır.

Madde 112 – Daire ve Büyük Daire Yargılamaları (eski 107. madde)

1. Sözleşme'ye Ek 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 4. fıkrası uyarınca Mahkeme önüne getirilen davalarda, İç Tüzüğü'nün 24. maddesinin 5. fıkrası uyarınca oluşturulan bir Büyük Daire kurulu, sadece dava dosyalarının var olan içeriğine dayanarak, dava hakkında bir Dairenin veya Büyük Dairenin karar vereceğini tespit eder.
2. Dava hakkında Daire tarafından karar verilmesi halinde, karar, 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 4. fıkrası uyarınca kesinleşir ve İç Tüzüğü'nün 73. maddesi uygulanmaz.
3. 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 5. fıkrası uyarınca Mahkemeye gelen davalar, Mahkeme Başkanı tarafından Büyük Daireye gönderilir.
4. 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 5. fıkrası uyarınca Büyük Daireye gönderilen her bir dava için Büyük Daire, İç Tüzüğü'nün 24. maddesinin 3. fıkrasında¹ sözü edilen grupların birinden rotasyonla görevlendirilen hâkimlerle tamamlanır. Davalar bu gruplara dönüşümlü olarak tahsis edilir.

¹ Mahkeme tarafından 13 Aralık 2004 tarihinde değiştirildiği şekliyle.

**Madde 113 – Adli Yardım Verilmesi
(eski 108. madde)**

İşbu İç Tüzüğün 101. maddesine bağlı olarak, Sözleşme'ye Ek 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 2 ila 5. fıkraları uyarınca Mahkeme önüne getirilmiş davalarda Komisyon veya eski Mahkeme önündeki yargılamada, başvurana adli yardım sağlanmasına dair verilmiş bir karar, başvuranın Mahkeme önünde temsil edilmesi amacıyla uygulanmaya devam eder.

**Madde 114 – Kararın Düzeltilmesi Yönündeki Talep
(eski 109. madde)**

1. Taraflardan birinin eski Mahkeme tarafından verilmiş olan bir kararın düzeltilmesi talebinde bulunması halinde, Mahkeme Başkanı duruma göre İç Tüzüğün 51 veya 52. maddelerinde belirtilen koşullar doğrultusunda Bölümlerden birini bu taleple görevlendirir.

2. İlgili Bölüm Başkanı, İç Tüzüğün 80. maddesinin 3. fıkrasına bağlı kalmaksızın, bu talebi incelemek üzere yeni bir Daire oluşturur.

3. Oluşturulan Dairede aşağıdaki kişiler resen (*ex officio*) yer alır:

a) Bölüm Başkanı

ve ilgili Bölümün üyesi olup olmadıklarına bakılmaksızın,

b) ilgili Sözleşmeci Taraf adına seçilmiş hâkim veya bu hâkim davaya bakamıyorsa, İç Tüzüğün 29. maddesi uyarınca atanmış herhangi bir hâkim,

c) eski Mahkemede kararı veren ilk Dairenin üyesi olan herhangi bir Mahkeme hâkimi.

4. a) Dairenin diğer üyeleri, ilgili Bölümün üyeleri arasından kura çekmek suretiyle Bölüm Başkanı tarafından görevlendirilir.

b) Bu suretle görevlendirilmemiş olan Bölüm üyeleri, yedek hâkimler olarak davada yer alır.

Başlık IV – Son Hükümler

Madde 115 – Bir Maddenin Askıya Alınması (eski 110. madde)

Mahkemenin iç işleyişine ilişkin her türlü hükmün uygulanması, bir hâkimin önerisi üzerine, ilgili Daire tarafından oy birliğiyle karar verilmiş olması koşuluyla, derhal askıya alınabilir. Bir hükmün askıya alınmasına bu şekilde karar verilmesi, yalnızca teklif edildiği özel durumun ihtiyaçları için geçerli olacaktır.

Madde 116 - Bir Maddenin Değiştirilmesi (eski 111. madde)

1. İşbu İç Tüzüğün hükümleriyle ilgili olarak yapılacak her türlü değişiklik, daha önceden sunulan öneri üzerine Genel Kurul oturumunda toplanan Mahkeme hâkimlerinin çoğunluğu tarafından kabul edilebilir. Değişiklik önergesi, Mahkemenin bu önergeyi tartışacağı oturum tarihinden en az bir ay önce Mahkeme Yazı İşleri Müdürüne yazılı olarak verilir. Yazı İşleri Müdürü böyle bir önergeyi aldıktan sonra mümkün olan en kısa süre içinde bütün Mahkeme üyelerini bilgilendirir.

2. Yazı İşleri Müdürü, Sözleşmeci Tarafları, Mahkeme'nin İç Tüzüğün, Mahkeme önünde görülen davaların gidişatını doğrudan ilgilendiren hükümlerini değiştirmeyi amaçlayan önerilerinden haberdar eder ve söz konusu öneriler hakkında yazılı görüşlerini sunmaya davet eder. Yine Yazı İşleri Müdürü, başvuranların Mahkeme önünde temsili konusunda deneyimli olan kuruluşları ve baro birliklerini bu önerilerle ilgili yazılı görüşlerini sunmaya davet eder.

Madde 117 – İç Tüzüğün Yürürlüğe Girmesi
(eski 112. madde¹)

İşbu İç Tüzük 1 Kasım 1998 tarihinde yürürlüğe girer.

¹ 8 Aralık 2000 tarihinde kabul edilen değişiklikler derhal yürürlüğe girmiştir. 17 Haziran 2002 ve 8 Temmuz 2002 tarihlerinde kabul edilen değişiklikler 1 Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 7 Temmuz 2003 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Kasım 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 13 Aralık 2004 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Mart 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 4 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen değişiklikler 3 Ekim 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 7 Kasım 2005 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Aralık 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 29 Mayıs 2006 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 14 Mayıs 2007 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Temmuz 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 11 Aralık 2007, 22 Eylül ve 1 Aralık 2008 tarihlerinde kabul edilen değişiklikler 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 29 Haziran 2009 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Temmuz 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 13 Kasım 2006 ve 14 Mayıs 2007 tarihlerinde kabul edilen, Sözleşme'nin 14 No.lu Protokolüne ilişkin değişiklikler 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 21 Şubat 2011 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Nisan 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 16 Ocak 2012 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Şubat 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 20 Şubat 2012 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Mayıs 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2 Nisan 2012 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Eylül 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 14 Ocak ve 6 Şubat 2013 tarihlerinde kabul edilen değişiklikler 1 Mayıs 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 6 Mayıs 2013 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Temmuz 2013 ve 1 Ocak 2014 tarihlerinde yürürlüğe girmiştir. 14 Nisan ve 23 Haziran 2014 tarihlerinde kabul edilen değişiklikler 1 Temmuz 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1 Haziran 2015 tarihinde kabul edilen belirli değişiklikler derhal yürürlüğe girmiş ve bu tarihte 15 No.lu Protokol'e ilişkin olarak yapılan diğer değişiklikler, sırasıyla 1 Ağustos 2021 ve 1 Şubat 2022 tarihlerinde yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 47. maddesine ilişkin olarak 1 Haziran ve 5 Ekim 2015 tarihlerinde kabul edilen değişiklikler, 1 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 8. maddeye ilişkin olarak 19 Eylül 2016 tarihinde kabul edilen değişiklikler, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. 14 Kasım 2016 tarihinde kabul edilen değişiklikler, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. 29. Maddeye ilişkin olarak 16 Nisan 2018 tarihinde kabul edilen değişiklikler, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. 19 Eylül 2016 tarihinde kabul edilen değişiklikler, 1 Ağustos 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 29. maddenin 1. fıkrasına ilişkin olarak 3 Haziran 2019 tarihinde yapılan değişiklikler, aynı tarihte değişikliğe girmiştir. 27A ve 52A maddelerine ilişkin olarak 9 Eylül 2019 tarihinde yapılan değişiklikler, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. 4 Kasım 2019 tarihinde kabul edilen değişiklikler 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 8. Maddeye ilişkin olarak 2 Haziran 2021 tarihinde kabul edilen değişiklikler, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. 24, 93, 94 ve 101. maddelere ilişkin olarak 11 Ekim 2021 tarihinde kabul edilen değişiklikler, 18 Ekim 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 36 ve 44D maddeleriyle ilgili olarak 7 Şubat 2022 tarihinde kabul edilen değişiklikler, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. 8. Maddenin 5. fıkrasına ilişkin olarak 30 Mayıs 2022 tarihinde kabul edilen değişiklik, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. 44. Maddenin 4. fıkrasına ilişkin olarak 3 Haziran 2002 tarihinde kabul edilen değişiklik, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 7 ve 7A maddelerine getirilen değişiklikler, 23 Haziran 2023 tarihinde kabul edilmiş ve aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 33. maddesinin 1. fıkrası ile 44F maddesinde yapılan değişiklikler 25 Eylül 2023 tarihinde kabul edilmiş ve 30 Ekim 2023 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 28. maddesinde yapılan değişiklikler 15 Aralık 2023 tarihinde kabul edilmiş ve 22 Ocak 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 47. maddesinin 1. fıkrasının c) bendinde yapılan değişiklikler 18 Ocak 2024 tarihinde kabul edilmiş ve 22 Ocak 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 39. maddesi, 27A maddesinin 2. fıkrasının b) bendi ve 54. maddesinin 4. fıkrasına ilişkin değişiklikler 23 Şubat 2024 tarihinde kabul edilmiş ve 28 Mart 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 46. maddesinin g) bendi, 51. maddesinin 5 ve 7. fıkraları ve 58. maddesinin 2. fıkrasına ilişkin değişiklikler 17 Mart 2025 tarihinde kabul edilmiş ve 28 Nisan 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İç Tüzüğün 3bis maddesi ve 9. maddesinin 4. fıkrasına ilişkin değişiklikler, 30 Haziran 2025 tarihinde kabul edilmiş ve 15 Eylül 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İç Tüzük Eki¹ (Soruşturmalarla ilgili olarak)

Madde A1 – Soruşturma Tedbirleri

1. Daire, kendiliğinden veya taraflardan birinin talebi üzerine, davanın olaylarına açıklık getirebileceğini düşündüğü soruşturma tedbirlerini alabilir. Daire, başka şeylerin yanı sıra, taraflardan yazılı delil sunmalarını isteyebilir ve ifadelerinin veya beyanlarının Dairenin görevlerini yerine getirmesine yardımcı olacağını düşündüğü bir kişiyi tanık, bilirkişi veya başka sıfatla dinlemeye karar verebilir.
2. Daire ayrıca, istediği bir kişi veya kurumdan, davayla ilgili olduğu kanaatine vardığı herhangi bir konuda, bir görüş belirtmesini veya yazılı bir rapor vermesini isteyebilir.
3. Daire, davanın kabul edilebilir olduğu beyanından sonra veya istisnai olarak kabul edilebilirlik kararından önce, üyelerinden birini veya birkaçını veya Mahkemenin diğer hâkimlerini, delil toplamaları veya yerinde inceleme yapma ya da başka bir soruşturma tedbiri almaları için görevlendirebilir. Daire uygun gördüğü takdirde ayrıca, bu heyete yardımcı olması için herhangi bir kişi veya kurum atayabilir.
4. Bir heyet tarafından alınan soruşturma tedbirleriyle ilgili bu Kısım hükümleri, söz konusu *davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)*, Dairenin bizzat aldığı soruşturma tedbirlerine de uygulanır.
5. Soruşturma tedbiri kapsamında bir Daire veya heyet tarafından yürütülen işlemler, Daire Başkanı ve heyet başkanı aksine karar vermedikçe, gizli olarak yürütülür.
6. Daire Başkanı, uygun gördüğü takdirde, bir soruşturma tedbirine üçüncü bir tarafı davet edebilir veya katılmasına izin verebilir. Başkan bu katılımın koşullarını belirler ve bu koşullara uyulmadığı takdirde katılımı kısıtlayabilir.

Madde A2 – Tarafların Soruşturma Tedbirlerine İlişkin Yükümlülükleri

1. Başvuran ve ilgili Sözleşmeci Taraf, soruşturma tedbirlerinin uygulanmasında Mahkemeye yardımcı olur.
2. Soruşturmaların, Sözleşmeci Tarafın kendi ülkesinde bir heyet tarafından yürütülmesine karar verilmesi durumunda, Sözleşmeci Taraf, soruşturma sürecinin düzgün bir şekilde yürütülmesi için heyete gerekli kolaylıkları sağlar ve iş birliği yapar. Bu iş birliği ve kolaylıklar arasında, heyet, başvuran, bütün tanıklar ve bilirkişiler ile heyet tarafından dinlenebilecek diğer kişilerin, ülke içinde serbestçe dolaşabilmeleri ve güvenliklerinin yeterli ölçüde ve tam olarak sağlanması yer alır. Bir kişi veya kuruluşun heyete verdiği bir

¹ Mahkeme tarafından 7 Temmuz 2003 tarihinde eklenmiştir.

ifade veya sağladığı yardım hususunda herhangi bir olumsuz sonuçla karşılaşmaması için gerekli tedbirleri almak, ilgili Sözleşmeci Tarafın sorumluluğundadır.

Madde A3 – Heyet Karşısına Çıkmama

Heyetin karşısına çıkması gereken bir taraf veya diğer kişinin bunu yapmaması halinde, heyet, bu durumda yargılamaya devam etmenin, adaletin usulüne göre işleyişiyle bağdaşabileceği kanaatine varırsa, soruşturma sürecine devam edebilir.

Madde A4 – Yargılamanın Heyet Önünde Yürütülmesi

1. Delegeler, Sözleşme veya işbu İç Tüzük tarafından Daireye verilmiş olan yetkileri kullanırlar ve heyet önündeki süreçte yargılamanın kontrolü delegelerdedir.

2. Heyet başkanı, heyet önünde yargılamaya başlanmadan önce, taraflarla veya onların temsilcileriyle bir hazırlık toplantısı yapılmasına karar verebilir.

Madde A5 – Tanık, Bilirkişi ve Diğer Kişilerin Heyet Önüne Çağırılmaları

1. Heyet tarafından dinlenecek olan tanıklar, bilirkişiler ve diğer kişiler, Yazı İşleri Müdürü tarafından davet edilirler.

2. Davette şu hususlar belirtilir:

a) Söz konusu edilen dava,

b) Daire veya Daire Başkanı tarafından karar verilen soruşturmanın, incelemenin veya diğer soruşturma tedbirinin konusu,

c) Davet edilen kişiye ödenecek ücretle ilgili hükümler.

3. Taraflar, tanıkların, bilirkişilerin veya davet edilecek diğer kişilerin kimlikleri ve adresleri hakkında mümkün olduğunca yeterli bilgi verirler.

4. İç Tüzüğün 37. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, tanığın kendi ülkesinde ikamet ettiği bir Sözleşmeci Taraf, Dairenin kendisine gönderdiği daveti tanığa tebliğ etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesinin mümkün olmaması halinde, Sözleşmeci Taraf bunun sebeplerini yazılı olarak bildirir. Sözleşmeci Taraf, kendi otoritesi veya kontrolü altında bulunan davet edilmiş kişilerin katılımlarını sağlamak için gerekli tüm makul tedbirleri almakla yükümlüdür.

5. Heyet başkanı, *söz konusu yerde (in situ)* heyet önündeki yargılama işlemleri sırasında tanıkların, bilirkişilerin veya diğer kişilerin soruşturma işlemlerine katılımlarını talep edebilir. Böyle bir talebin olması durumunda, ülkesinde yargılama işlemleri yapılan Sözleşmeci Taraf, katılımı kolaylaştırmak adına tüm makul adımları atmalıdır.

6. Sözleşmeci Tarafın talebi üzerine veya onun namına davet edilen bir tanığın, bilirkişinin veya diğer kişinin katılım masrafları, Daire tarafından aksine karar verilmediği takdirde,

İlgili Tarafça karşılanır. Kendi ülkesinde heyet önünde yargılama işleminin yapılacağı Sözleşmecî Devlette tutuklu bulunan bir kişinin katılım masrafları, Daire aksine karar vermediği takdirde ilgili Tarafça karşılanır. Diğer bütün hallerde Daire, masrafların Avrupa Konseyi tarafından karşılanması gerekip gerekmediğine ya da masrafların başvuran veya kişinin gelmesini talep eden üçüncü tarafça mı karşılanıp karşılanmayacağına karar verir. Her türlü durumda, bütün masrafların miktarı Daire Başkanı tarafından belirlenir.

Madde A6 – Heyetin Dinleyeceği Tanıkların veya Bilirkişilerin Yeminleri ya da Resmi Beyanları

1. Kimliği tespit edildikten sonra ve ifadesi alınmadan önce, her bir tanık aşağıdaki şekilde yemin eder veya resmi beyanda bulunur:

“Gerçeği, tüm gerçeği ve sadece gerçeği söyleyeceğime”, “şerefim ve vicdanım üzerine yemin ederim” veya “yemin ederim.”

Bu beyan, tutanak tutularak kaydedilir.

2. Her bilirkişi, kimliği tespit edildikten sonra ve heyet için görevini yerine getirmeden önce, aşağıdaki şekilde yemin eder veya resmi beyanda bulunur.

“Bir bilirkişi olarak görevimi şerefimle ve vicdanımla yerine getireceğime yemin ederim” veya “ant içerim.”

Bu beyan, tutanak tutularak kaydedilir.

Madde A7 – Heyetin Tanık, Bilirkişi veya Diğer Kişileri Dinlemesi

1. Herhangi bir delege, tarafların temsilcilerine, avukatlarına ve danışmanlarına, başvurana, tanıklara ve bilirkişilere ve heyet önüne çıkan herhangi bir diğer kişiye soru sorabilir.

2. Tanıklar, bilirkişiler ve heyet önüne çıkan diğer kişiler, heyet başkanının kontrolüne tabi olarak, tarafların temsilcileri, avukatları ve danışmanları tarafından sorgulanabilirler. Yöneltilen bir soruya itiraz edilmesi halinde, heyet başkanı karar verir.

3. İstisnai durumlar dışında, heyet başkanı rıza göstermedikçe, tanıklar, bilirkişiler ve heyet tarafından dinlenecek diğer kişiler, ifade vermeden önce duruşma salonuna alınmazlar.

4. Adaletin usulüne göre uygulanmasının gerektirmesi halinde, tanıkların, bilirkişilerin veya diğer kişilerin, tarafların yokluğunda dinlenmeleri için heyet başkanı özel düzenlemeler yapabilir.

5. Herhangi bir tanık veya bilirkişiye itiraz edilmesinden doğan bir uyuşmazlık halinde, heyet başkanı karar verir. Heyet, bir tanık veya bilirkişi niteliğine sahip olmayan bir kişiyi, bilgi edinmek amacıyla dinleyebilir.

Madde A8 –Heyet Önünde Gerçekleştirilen Duruşmaların Tutanağı

1. Yazı İşleri Müdürü, bir soruşturma tedbiri kapsamında, heyet tarafından yürütülen bütün duruşmalarla ilgili tutanak düzenler. Söz konusu tutanakta şunlar yer alır:

- a) Heyetin oluşumu,
- b) Heyet önüne çıkanların, yani yer alan tarafların temsilcilerinin, avukatlarının ve danışmanlarının bir listesi,
- c) Her bir tanığın, bilirkişinin veya dinlenen diğer kişinin adı, soyadı, eşkâli ve adresi,
- d) Verilen ifadenin, sorulan soruların ve verilen cevapların metni,
- e) Heyet önündeki yargılama işlemleri sırasında verilen veya heyet başkanı tarafından verilen herhangi bir kararın metni.

2. Tutanakların tamamı veya bir kısmı resmi olmayan bir dilde ise, Yazı İşleri Müdürü bunun resmi dillerden birine çevrilmesini sağlar.

3. Tutanakların bir nüshası, Yazı İşleri Müdürünün veya heyet Başkanının kontrolü altında, düzeltmeler yapabilmeleri için, tarafların temsilcilerine gönderilir; ancak hiçbir koşulda bu düzeltmeler, söylenen sözün anlamını etkileyemez. Yazı İşleri Müdürü, heyet Başkanının talimatları doğrultusunda, bu amaç için bir süre tayin eder.

4. Tutanaklar, bu şekilde düzeltildikten sonra, heyet Başkanı ve Yazı İşleri Müdürü tarafından imzalanır ve bundan sonra onaylı belgeler haline gelir.

Uygulama Yönergeleri

İhtiyati Tedbir Talepleri¹

(Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. Maddesi)

I. Giriş

1. Sözleşme sistemi kapsamında, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, telafisi mümkün olmayan bir zarar riskinin bulunduğu istisnai durumlarda, Mahkeme, taraflardan birinin veya ilgili herhangi bir kişinin talebi üzerine ya da resen ihtiyati tedbir kararları verebilir. Bu kararlar, ulusal mahkemelerin ve/veya Mahkemenin Sözleşme'ye ilişkin şikâyetleri gerektiği gibi incelemesini engelleyecek geri dönülemez durumların önlenmesinde ve uygun olduğu hallerde, başvuranın ileri sürdüğü Sözleşme haklarından pratik ve etkili bir şekilde yararlanmasını sağlamada hayati bir rol oynamaktadır.

2. Davalı Sözleşmeci Tarafın ihtiyati tedbir kararlarına uymaması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 34. maddesi ile güvence altına alınan bireysel başvuru hakkının ve Devletin Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlükleri korumak için 1. maddede verdiği resmi taahhüdün etkinliğini zayıflatmaktadır. Mahkeme, ihtiyati tedbir kararı verirken, 19. madde uyarınca, Yüksek Sözleşmeci Tarafların Sözleşme ve Protokollerinde üstlendikleri taahhütlere uyulmasını sağlamak için yargı yetkisini kullanır; bu yargı yetkisi, Sözleşme'nin 32. maddesinde belirtildiği üzere, bunların yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin tüm konuları kapsar (diğer kararlar arasında bk. *(inter alia)*, *Mamatkulov ve Askarov/Türkiye* [BD], no. 46827/99 ve 46951/99, §§ 128-29, AİHM 2005-I; *Paladi/Moldova* [BD], no. 39806/05, §§ 84-106, 10 Mart 2009; *M.K. ve diğerleri/Polonya* no. 40503/17 ve diğer 2 başvuru, §§ 229-38, 23 Temmuz 2020 ve *K.I./Fransa*, no. 5560/19, § 115, 15 Nisan 2021). Dolayısıyla ihtiyati tedbirler taraflar açısından bağlayıcı niteliktedir.

3. İç Tüzüğü'nün 39. maddesi, hangi durumlarda ihtiyati tedbir kararı verilebileceğini ve bu tedbirlerin talep edilmesi ve uygulanmasıyla ilgili olarak ulaşılmaması gereken eşığı daha da netleştirmek amacıyla 23 Şubat 2024 tarihinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ayrıca İç Tüzük metnini Mahkemenin ihtiyati tedbirlere ilişkin yerleşik içtihadı ve uygulamasıyla uyumlu hale getirmeyi amaçlamıştır.

4. Bu gözden geçirilmiş Uygulama Yönergesi, ihtiyati tedbirlere ilişkin yargılamaların yürütülmesine daha fazla açıklık ve şeffaflık getirmeyi ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca Mahkemenin ihtiyati tedbir prosedürünün maddi ve usuli yönlerine, bu tür tedbirlerin verilebileceği istisnai durumlara ve ne zaman yeniden değerlendirilebileceklerine ilişkin ayrıntılı rehberlik sağlamayı amaçlamaktadır. İhtiyati

¹ Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca 5 Mart 2003 tarihinde Mahkeme Başkanı tarafından hazırlanan ve 16 Ekim 2009, 7 Temmuz 2011, 3 Mayıs 2022 ve 28 Mart 2024 tarihlerinde değiştirilen Uygulama Yönergesi.

tedbirlere ilişkin Uygulama Yönergesi, (potansiyel) başvuranlara, temsilcilerine, Sözleşmeci Taraflara ve genel olarak ilgili paydaşlara yöneliktir.

II. İhtiyati Tedbir Prosedürünün Kapsamı ve İşleyişi

A. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. Maddesinin Kapsamı

5. Mahkeme istisnai durumlarda ihtiyati bir tedbir kararı verdiğinde, telafisi mümkün olmayan bir zararın yakın riskine karşı koruma sağlamayı amaçlar. Bu nedenle Mahkeme, yargılamaya katılan tarafları, yalnızca tüm mevcut bilgileri inceledikten sonra, tedbirin tarafların menfaatleri veya yargılamanın uygun şekilde yürütülmesi açısından gerekli olduğunu düşünürse böyle bir tedbiri uygulamaya yönlendirir. Mahkeme tarafından belirtilen ihtiyati tedbirler, tarafların belirli eylemleri yapmaktan kaçınmasını gerektirebilir veya onlara belirli tedbirler almaları yönünde talimat verebilir.

6. 39. Maddenin yeni düzenlenmiş versiyonu, ihtiyati tedbirlerin "Sözleşme hakkına telafisi mümkün olmayan zarar riski" durumlarında uygulanabilir olduğuna atıfta bulunmaktadır. "Sözleşme hakkına telafisi mümkün olmayan zarar" kavramı, doğası gereği telafi, eski halin iadesi veya yeterli tazminata tabi olmayacak zarar olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, "eski halin iadesi" terimi, herhangi bir zarar meydana gelmeden önceki duruma geri dönmeyi ifade eden bir terim olarak anlaşılmalıdır. Bu nedenle, ihtiyati tedbirler, Mahkeme tarafından, bu tür tedbirlerin yokluğunun, Mahkemenin önündeki yargılamaların sonunda bunları gerekli görmesi halinde, *eski halin iadesi (restitutio in integrum)* ve diğer telafi biçimlerinin mümkün olmayacağı bir duruma yol açma riskinin bulunduğu durumlarda belirtilir. Dolayısıyla, 39. maddenin devreye girmesi için bir davanın koşullarının yüksek bir ciddiyet eşiğini aşması gerekir. İhtiyati tedbirler, yalnızca başvuranların ihtiyati tedbirlerin yokluğunda zorluklara katlanacakları durumlarda değil, telafisi mümkün olmayan bir zarar riskinin yakın olduğuna dair *ilk bakışta (prima facie)* kanıtların bulunduğu durumlarda da belirtilir. İç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin olarak, bk. aşağıdaki III. C Bölümü.

7. Bu nedenle Mahkeme, ilke olarak, yalnızca istisnai durumlarda ve ilgili tüm koşulların titizlikle incelenmesi temelinde ihtiyati tedbirlere işaret etmektedir. Bu davaların çoğunda, mevcut deliller, Sözleşme'nin temel hükümlerini ihlal eden ciddi bir zarar riski ile birlikte, yaşam ve uzuvlara yönelik gerçek bir tehdit olduğuna dair açıkça tartışılabilir bir duruma işaret etmektedir.

B. 39. Madde Prosedürüne İlişkin Olarak Karar Verme Yetkisi Olan Organlar

8. Mahkemenin ihtiyati tedbir talepleri hakkında karar verme yetkisi, nöbetçi hâkimler veya uygun hallerde Bölüm Başkanı, Daire, Büyük Daire Başkanı, Büyük Daire ya da Mahkeme Başkanı tarafından kullanılır (İç Tüzük 39 § 2).

9. Nöbetçi hâkimler, İç Tüzüğü'nün 8. maddesinin 1 ve 2. fıkraları uyarınca beş Bölümün

Başkan Yardımcısı olarak seçilen hâkimlerdir. İhtiyati tedbir talepleri hakkında karar vermek üzere İç Tüzüğün 39. maddesinin 5. fıkrası uyarınca Mahkeme Başkanı tarafından atanırlar. 2022 yılından bu yana, Bölümlerin beş Başkan Yardımcısı da nöbetçi hâkim olarak görev yapmaktadır. Uygulama gereği, nöbetçi hâkimler, hâkimin seçildiği veya vatandaşı olduğu Sözleşmecî Taraf aleyhindeki ihtiyati tedbir taleplerini incelememektedir.

10. Mahkeme Genel Kurulu, İç Tüzüğün 39. maddesinin değiştirilmiş halinde, Mahkeme Başkanı'nın gerektiğinde ihtiyati tedbirleri belirtmesine imkân tanıyan özel bir yasal dayanak getirmeye karar vermiştir.

11. Yeni bireysel başvurularda ihtiyati tedbir talepleri öncelikle Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü bünyesindeki uzman bir birimin yardımıyla nöbetçi hâkimler tarafından incelenir. Nöbetçi hâkimler, ihtiyati tedbir talebini İç Tüzüğün 39. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen diğer karar mercilerinden birine, meslektaş organlar da dâhil olmak üzere, sevk etme imkânını saklı tutarlar. Sevk işlemi çeşitli durumlarda gerçekleşebilir ve talebin niteliğine, talebin yapıldığı davaya ve gerekli ivedilik derecesine bağlı olacaktır. Sonucusu, bir meslektaş organa sevk mümkün olmadığı anlamına gelebilir, öyle ki nöbetçi hâkim, diğer hususların yanı sıra, ihtiyati tedbir talebinin böyle bir organ tarafından daha sonra incelenmesini kolaylaştırmak amacıyla geçici olarak İç Tüzüğün 39. maddesini uygulamaya karar verebilir. Bir talebin, meslektaş bir organ tarafından incelenmesi, Mahkemenin takdirine bağlıdır.

12. Devletlerarası başvurularda, Büyük Daire önünde derdest olan bireysel başvurularda ve Bölümlere iletilmiş olan bireysel başvurularda, ihtiyati tedbir talepleri ilke olarak Mahkeme Başkanı, Büyük Daire Başkanı veya Bölüm Başkanları tarafından incelenir. Karar verme yetkisinin ilk etapta Mahkeme Başkanı, Büyük Daire Başkanı veya Bölüm Başkanlarında olduğu hallerde de yine bir meslektaş organa sevk etme olasılığı geçerlidir.

C. İhtiyati Tedbir Taleplerine İlişkin Karar Verme Süreci

13. Mahkeme Genel Kurulu tarafından 2023 yılında İç Tüzüğün 39. maddesinde ele alınan karar verme sürecinin gözden geçirilmesinin ardından, verilen kararın niteliğine bakılmaksızın (örneğin, ihtiyati tedbirlerin verilmesi, taleplerin reddedilmesi, taleplerin incelenmesinin ertelenmesi, mevcut ihtiyati tedbirlerin kaldırılması), Mahkemenin ihtiyati tedbirlere ilişkin tüm kararları, duruma göre nöbetçi hâkim, Bölüm veya Büyük Daire Başkanı ya da Mahkeme Başkanı tarafından imzalanan bir karar şeklinde taraflara bildirilir. İhtiyati tedbir prosedüründe karar veren hâkimlerin isimleri kararlarda sistematik olarak belirtilir.

14. Kararlara, Yazı İşleri Müdürlüğünden gelen ve prosedüre ilişkin bilgilerin yanı sıra taraflara verilen talimatları veya taraflardan yapılan talepleri içeren bir yazı eşlik eder.

15. İhtiyati tedbir taleplerine ilişkin Mahkeme kararları, başvuranlara AİHM İç Tüzüğü 39. Madde sitesi üzerinden, faks veya posta yoluyla bildirilir.

16. Mahkeme, ikinci bir talimata kadar, Mahkeme önündeki yargılama süresince veya davanın koşullarına bağlı olarak sınırlı bir süre için ihtiyati tedbir kararı verebilir.

17. İhtiyati tedbirlerin sınırlı bir süre için verildiği durumlarda, bu, Mahkemenin talebi üzerine taraflardan ilgili bilgilerin alınmasını beklemek; yerel mahkemelerin geçici tedbir talebine konu olan meseleyi devam eden yargılamalarda tam olarak değerlendirebilmelerini sağlamak; bir talebin meslektaş bir organ tarafından incelenmesi gerektiği ve bir toplantı planlamak için daha fazla zamana ihtiyaç duyulduğu için; veya nöbetçi hâkimin bir karar vermeden önce daha fazla zamana ihtiyaç duyulduğunu düşünmesi gibi çeşitli nedenlerle yapılır.

18. Mahkemenin daha fazla bilgi talep ettiği durumlarda, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 54. maddesinin 2. fıkrasının a) bendi uyarınca her iki taraf da belirli bir süre içerisinde gerekli bilgileri sunmaya davet edilir. Söz konusu sürenin uzunluğu, davanın koşullarına ve talebin ivedi olup olmadığına bağlıdır. Bu gibi durumlarda, taraflardan bilgi alındıktan sonra, Mahkeme sürenin uzatılmasına, uzatılmamasına ya da yürürlükteki herhangi bir ihtiyati tedbirin kaldırılmasına karar verebilir.

19. Mahkeme ayrıca, ivedilik derecesinin izin verdiği durumlarda, başvuranların Mahkemeye sunabildikleri bilgilerin, Mahkemenin talebi incelemesi için yeterli olmadığı ve herhangi bir karar verilmeden önce davalı Sözleşmeci Taraftan bilgi talep edilmesinin uygun görüldüğü hallerde, ihtiyati tedbir taleplerinin incelenmesini ertelemeye ve tarafları bilgi vermeye davet etmeye karar verebilir.

20. Talebin incelenmesi ertelendiğinde, davalı Sözleşmeci Taraf veya her iki taraf, İç Tüzüğü'nün 54. maddesinin 2. fıkrasının a) bendi uyarınca, belirli bir süre içinde gerekli bilgileri sunmaya davet edilir. Söz konusu sürenin uzunluğu, davanın koşullarına ve talebin ivedilik derecesine bağlıdır. Taraflardan bilgi alınmasının ardından Mahkeme, talebin incelenmesini tekrar erteleyebilir ve taraflara başka sorular yöneltebilir ya da ihtiyati tedbir talebine ilişkin kararını verebilir.

21. Mahkeme ayrıca, ihtiyati tedbire karar veren yargı organının bildirimde bulunmayı haklı görmesi halinde, İç Tüzüğü'nün 39. maddesinin 3. fıkrası uyarınca ihtiyati tedbirin Bakanlar Komitesine bildirilmesine karar verebilir. Bu tür durumlarda, taraflar bu bildirim hakkında bilgilendirilir.

22. Davalı Sözleşmeci Tarafın ihtiyati tedbir kararına uymadığının iddia edildiği ve Mahkemenin başvuruyu veya başvurunun bir kısmını davalı Sözleşmeci Tarafa tebliğ etmeye karar verdiği hallerde, Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamındaki yükümlülüklere uyulup uyulmadığına ilişkin olarak sorulan herhangi bir soru Bakanlar Komitesine de

bildirilebilir.

23. Her iki taraf da yargılamaların yürütülmesinde tam bir iş birliği yapmak ve özellikle de Mahkemenin adaletin düzgün bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli gördüğü her türlü tedbir almakla yükümlüdür (bk. İç Tüzüğün 44A maddesi). Başvuranlar açısından bu, ihtiyati tedbir taleplerinin zamanında yapılmasını ve gerekli tüm bilgi ve belgeleri içermesini sağlama yükümlülüğü anlamına gelmektedir (bk. aşağıdaki 32-37. paragraflar). Başvuranların, daha büyük bir ivedilik derecesi yaratmak amacıyla taleplerini sunmayı geciktirmemeleri çok önemlidir. Bu tür gecikmeler, başvuranların hak ve menfaatlerini ve Mahkeme'nin geçici tedbir taleplerini etkili bir şekilde ele alma kabiliyetini olumsuz etkileyebilir. Bu tür gecikmeler, başvuranların hak ve menfaatlerini ve Mahkemenin ihtiyati tedbir taleplerini etkili bir şekilde ele alma kabiliyetini olumsuz etkileyebilir.

Sözleşmeci Taraflar açısından, her durumda olmasa da birçok durumda, ivedilik derecesinin kontrolü kendi yetkileri dâhilinde olabilir. Mahkeme, Sözleşmeci Tarafların, İç Tüzüğün 39. maddesine ilişkin bir talebin muhtemel olduğunu düşündükleri durumlarda Mahkemeye önceden bildirimde bulunmalarının ve bunu yaparken ilgili her türlü bilgiyi sunmalarının her zaman mümkün olduğunu vurgulamaktadır.

24. Yukarıda 13. paragrafta açıklandığı üzere, Mahkemenin ihtiyati tedbir taleplerine ilişkin kararları, kararı veren yargı organı tarafından imzalanan bir karar şeklinde taraflara tebliğ edilir. Karara ilişkin ilave gerekçeler, söz konusu yargı organının takdirine bağlı olarak sunulabilir.

25. İhtiyati tedbir taleplerine ilişkin herhangi bir karara karşı itirazda bulunulamaz.

26. Bununla birlikte, davalı bir Sözleşmeci Taraf, tedbirlerin artık gerekli olmadığını düşünmesi veya ilgili zamanda mevcut olmayan veya zamanında Mahkemeye sunulmayan bilgilere sahip olması halinde, Mahkemeden ihtiyati tedbir kararını yeniden gözden geçirmesini talep edebilir. Bu tür taleplerin sunulması için belirli bir zaman sınırı yoktur. Bir yeniden değerlendirme talebi alındığında, belirli bir süre içinde karşı taraftan görüş istenebilir. Mahkeme daha sonra tarafların görüşlerini inceler ve güncellenmiş ve ilgili olgusal ve hukuki bilgilere dayanarak yeniden değerlendirme talebine ilişkin kararını verir.

27. Koşullarda bir değişiklik olması halinde, ilk talebin kabul edilmediği durumlarda, başvuranlar ihtiyati tedbirler alınması için yeni bir talepte bulunabilirler.

28. İç Tüzüğün 39. maddesi kapsamındaki bir tedbir, Mahkemenin kararıyla her zaman kaldırılabilir. Özellikle, İç Tüzüğün 39. maddesi uyarınca verilen bir karar Mahkeme önündeki yargılamalarla bağlantılı olduğundan, başvurunun takip edilmemesi halinde tedbir kaldırılacaktır.

29. Mahkeme, gerekli gördüğü hallerde, geçici tedbir talebini reddederken aynı zamanda bir başvurunun kabul edilemez olduğuna da karar verebilir.

30. Mahkemenin öncelik politikası uyarınca, ihtiyati tedbirlerin belirtildiği başvurular “Acil başvurular” kategorisine (I. kategori) girer. Bu nedenle diğer kategorilerdeki başvurulara göre önceliklidirler ve mümkün olan en kısa sürede işleme alınır ve karara bağlanırlar (bk. ayrıca [Mahkemenin Öncelik Politikası](#)).

III. İhtiyati Tedbirlere İlişkin Pratik Bilgiler

31. İhtiyati tedbir talepleri, yazılı prosedür çerçevesinde ayrı ayrı incelenir. Bu talepler öncelik sırasına göre ele alınır. Mahkemenin uygulamasına göre, açıkça İç Tüzüğün 39. maddesinin kapsamı dışında kalan talepler, vaktinden önce yapılan talepler, ya da eksik veya dayanaksız talepler, normalde karar için bir hâkime sunulmaz ve reddedilir. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca ihtiyati tedbir talebinde bulunan başvuranlar veya temsilcileri¹ aşağıda belirtilen gerekliliklere uymalıdır.

A. Talep Edilen Bilgi ve Belgeler

32. Talepler, mümkünse, Sözleşmeci Tarafların resmi dillerinden birinde sunulmalı ve *AIHM İç Tüzüğü 39. Madde Sitesi* üzerinden veya *faks ya da posta* yoluyla yapılmalıdır. Mahkeme e-posta ile gönderilen taleplerle ilgilenmeyecektir.

33. İhtiyati tedbir talepleri şu bilgileri içermelidir:

- Başvuranın adı (adları)
- Başvuranın soyadı (soyadları)
- Başvuranın güncel ikamet adresi veya tutulduğu yerin adresi
- Başvuranın doğum tarihi
- Başvuranın uyruğu (uyrukları)
- Başvuranların birden fazla kişi olması durumunda, “Ad(lar)”, “Soyad(lar)”, “Güncel adres”, “Doğum tarihi” ve “Uyruk(lar)” bilgilerinin her bir başvuran için ayrı ayrı doldurulması gerekmektedir.
- Gerektiği takdirde, temsilcinin adı (adları), soyadı (soyadları), unvanı
- Kendisine karşı ihtiyati talepte bulunulan Devlet(ler)

34. Talep ile birlikte aşağıda belirtilen bilgi ve belgelerin de sunulması gerekmektedir.

A. İhtiyati tedbir talebinin gerekçeleri:

1. Mevcut durumun ayrıntılı açıklaması,
2. İddia edilen telafisi mümkün olmayan yakın zarar riskinin niteliği,
3. İlgili tüm belgelerin nüshası (yakın tarihli tıbbi raporlar, fotoğraflar, başvuranın hassas durumunu kanıtlayıcı belgeler, başvuranın durumuyla ilgili basın makaleleri veya raporları, vb.)

¹ Bu bağlamda bütün bilgilerin açık bir şekilde sağlanması gerekmektedir.

4. Uzaklaştırma/sınır dışı/iade durumları için:
- Başvuranın çıkış ülkesini/variş ülkesini terk etmesinin ayrıntılı nedenleri;
 - Başvuranın çıkış ülkesine/variş ülkesine dönmekten korkma nedenlerinin beyanı;
 - Sözleşmeci Tarafın topraklarına variş tarihi ve koşullarına ilişkin bilgiler;
 - Variş ülkesi;
 - Planlanan uzaklaştırma/sınır dışı edilme/iade edilme tarihi;
 - İlgili tüm belgelerin nüshası (arama emirleri, yakalama kararları, ceza mahkûmiyetleri, başvuru sahibiyle ilgili basın makaleleri veya raporları vb.)

B. Sözleşmeci Tarafın iç hukuk prosedürlerine ilişkin bilgiler:

- Yargı kararlarının ve temyiz başvurularının tarihi ve içeriği de dâhil olmak üzere iç hukuktaki yargılamalara ilişkin bilgiler;
- Yerel makamlar nezdindeki işlemlere ilişkin diğer tüm ilgili bilgiler;
- İlgili tüm belgelerin bir nüshası (ulusal makamların kararlarının nüshaları, yargı kararları, ulusal makamlara ve mahkemelere sunulan dilekçeler vb.);
- Uzaklaştırma/sınır dışı edilme/iade edilme durumlarında
 - Varsa, iltica işlemine ilişkin bilgiler;
 - Uzaklaştırma işlemine ilişkin bilgiler;
 - İlgili tüm belgelerin bir nüshası.

C. İleri sürülen Sözleşme maddeleri

D. Başvuru bir temsilci tarafından yapılıyorsa usulüne uygun olarak doldurulmuş yetki belgesi. Vekâlete ilişkin form, başvuru yapıldıktan sonra gönderilebilir. İhtiyati tedbir talepleri için başvuranın rızası gerekmektedir.

E. Bu başvuruyla ilgili olarak daha önce bir mahkeme referans numarası tahsis edilmişse bu numara.

F. Gerekli görülen diğer bilgi ve belgeler.

35. Yukarıda belirtilen bilgi ve belgelerin ibraz edilememesi, Mahkemenin ihtiyati tedbir talebini dayanaktan yoksun veya eksik olarak değerlendirmesine yol açabilir.

36. Sadece diğer belgelerde sunulan argümanlara veya iç hukuktaki yargılamalara atıfta bulunulması yeterli değildir. Yukarıda belirtilen bilgi ve belgeler her türlü talebe eklenmelidir.

37. Mahkemenin ihtiyati tedbir talepleri eksik olan başvurularla iletişime geçmek gibi bir

uygulaması bulunmamaktadır.

B. Taleplerin Zamanında Sunulması

38. İhtiyati tedbir talepleri, Mahkemenin ve Yazı İşleri Müdürlüğünün konuyu incelemek için yeterli zamana sahip olmasını sağlamak amacıyla, normalde iç hukukta nihai karar verildikten sonra mümkün olan en kısa sürede gönderilmelidir. Mahkeme, sınır dışı etme veya iade davalarında, planlanan sınır dışı etme zamanından bir iş gününden daha kısa bir süre önce alınan taleplerle ilgilenemeyebilir¹.

39. İç hukukta nihai kararın yakın olduğu ve özellikle sınır dışı veya iade davalarında derhal uygulanma riski bulunduğu durumlarda, başvuranlar ve temsilcileri, bu kararı beklemeden, kararın verileceği tarihi ve talebin, iç hukukta verilecek nihai kararın olumsuz olmasına tabi olduğunu açıkça belirterek ihtiyati tedbir talebinde bulunmalıdır.

C. Askıya Alma Etkisi Olan İç Hukuk Yolları

40. Mahkeme, Mahkeme, ulusal mahkemelerin kararlarına karşı başvuranların itirazlarını sunabileceği bir temyiz organı değildir. Sınır dışı veya iade davalarındaki başvuranlar, ihtiyati tedbirler için Mahkemeye başvurmadan önce, sınır dışı edilmeyi askıya alabilecek iç hukuk yollarını takip etmelidir. Başvuranın, askıya alma etkisi olan iç hukuk yollarını kullanması gerektiğinin açık olduğu durumlarda, Mahkeme, sınır dışı edilmeyi önlemek için İç Tüzüğün 39. maddesini uygulamayacaktır.

D. Bir Kişinin Başka Bir Sözleşmeci Tarafa Gönderilmesi

41. İhtiyati tedbir talebi reddedilen bir kişi başka bir Sözleşmeci Taraf'a gönderilirse, gerekirse Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca o Devlet aleyhine yeni bir talepte bulunabilir veya Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca başvuruda bulunabilir.

E. Taleplerin Takibi

42. İhtiyati tedbir talebi sunulduktan sonra, başvuran veya temsilcisinin bu başvuruyu takip etmesi ve Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğünden gelen yazışmalara cevap vermesi gerekmektedir.

43. Bir başvuran, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü ile yazışmalarında özenli olmalıdır. Başvuranın idari statüsünde veya diğer koşullarında meydana gelen herhangi bir değişiklikten Mahkemenin derhal haberdar edilmesi önemlidir (örneğin, başvurana oturma izni verilmesi, çıkış ülkesine dönmesi veya başka bir şekilde adres değiştirmesi, sınır dışı edilme tarihi ve saatinde bir değişiklik olması veya başvuranın talebiyle ilgili yeni bir yargı kararı veya başka bir gelişme olması gibi).

¹ Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğünün kapalı olduğu resmi günlerin ve diğer tatil günlerinin listesine Mahkemenin internet sitesinden ulaşılabilir: www.echr.coe.int/contact.

44. Bir tedbirin uygulandığı durumlarda, başvuran veya temsilcisi Mahkemeyi iç hukukta görülmeye devam eden davalarının durumu hakkında düzenli olarak ve derhal bilgilendirmelidir. Bunun yapılmaması, Mahkemenin dava hakkında kayıttan düşme kararı vermesine yol açabilir.

45. İhtiyati tedbir talebinin reddedilmesi halinde, başvuran veya temsilcisi başvuruyu sürdürmek isteyip istemediklerini Mahkemeye bildirmelidir. Başvuranın temsilcisi de kendi inisiyatifiyle başvurulanla irtibatını kaybetme ihtimaline karşı Mahkemeyi derhal bilgilendirmelidir.

46. İhtiyati tedbir talebinin, AİHM İç Tüzüğü 39. Madde Sitesi üzerinden sunulduğu ve kararın başvurana veya temsilcisine tebliğ edilmesinin ardından sitenin kapatıldığı durumlarda, Mahkeme ile yapılacak diğer yazışmalar faks veya posta yoluyla gönderilmelidir. Doğrudan bir hâkime, bir Bölüm Başkanına, Mahkeme Başkanına veya bir Yazı İşleri Müdürlüğü personeline e-posta yoluyla gönderilen yazışmalar dikkate alınmayacaktır.

Başvurunun Yapılması¹

(Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca sunulan bireysel başvurular)

I. Genel

1. Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca bir başvuru yazılı olarak yapılmalıdır. Hiçbir başvuru telefonla yapılamaz. Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen dört aylık süre sınırının işleyişini, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 47. maddesinin aksini öngördüğü haller dışında, yalnızca tamamlanmış bir başvuru formu durdurabilir. Başvuru formuna Mahkemenin web sitesi üzerinden ulaşılabilir². Başvuranların, posta aracılığıyla yazılı bir nüsha alabilmek üzere Mahkeme ile temasa geçmek yerine, başvuru formunu indirmeleri ve formun çıktısını almaları önemle tavsiye olunur. Başvuranlar bu şekilde zamandan kazanacak ve tamamlanmış başvuru formlarının dört aylık süre sınır içerisinde teslim edilmesini sağlama anlamında daha iyi bir konumda bulunacaklardır. Mahkemenin web sitesinde, formun çeşitli alanlarını doldurması için bir yardım sayfası da bulunmaktadır.

2. Bütün başvurular aşağıdaki adrese gönderilmelidir:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
FRANCE

3. Faks yoluyla gönderilen başvurular, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında belirlenen dört aylık süre sınırının işleyişini durdurmaz. Başvuranlar aynı zamanda aynı dört aylık süre sınırı içerisinde imzalı asıl nüshayı posta yoluyla göndermek zorundadırlar.

4. Başvuran, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü ile yapılan yazışmalarda özenli olmalıdır. Cevabın gecikmesi veya cevap verilmemesi, başvuranın artık başvurusuyla ilgilenmediğinin işareti olarak değerlendirilebilir.

II. Biçim ve İçerik

5. Olaylar, şikâyetler ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekliliklerine ve süre sınırına uygunluk ile ilgili olarak, başvuru formunda yer alan ibrazlar, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 47. maddesinde öngörülen koşullara riayet etmelidir. Olası ek beyanlar, 20 sayfayı geçmemeli (İç Tüzüğün 47 § 2 b) maddesi) ve

¹ 1 Kasım 2003 tarihinde Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca Mahkeme Başkanı tarafından hazırlanan ve 22 Eylül 2008, 24 Haziran 2009, 6 Kasım 2013, 5 Ekim 2015, 27 Kasım 2019, 25 Ocak 2021 ve 1 Şubat 2022 tarihlerinde değiştirilen uygulama yönergesi. Bu uygulama yönergesi, 45 ve 47. maddeleri tamamlamaktadır.

² www.echr.coe.int

aşağıdaki hususları içermelidir:

- a. Kenar boşlukları en az 3,5 cm. olacak şekilde A4 sayfa formatında olmalıdır;
- b. Tümüyle okunabilir ve eğer daktilo edilmişse, metin belge gövde kısmında en az 12 pt, dipnotlarda 10 pt ve 1,5 satır aralığında olmalıdır;
- c. Sayılar rakam olarak ifade edilmeli ve harfle belirtilmemelidir;
- d. Sayfalar (ardışık olarak) numaralandırılmalıdır;
- e. Numaralandırılmış paragraflarla bölünmelidir;
- f. “Olaylar”, “Şikâyetler veya İhlaller”, “35 § 1 maddesinde öngörülen iç hukuk yollarının tüketilmesi ve süre sınırına riayet hakkında açıklamalar” şeklinde başlıklara bölünmelidir.

6. Başvuru formunda yer alan tüm alanlar sözcükler kullanılmak suretiyle doldurulmalıdır. Sembol, işaret veya kısaltmalar kullanmaktan kaçınınız. Sorulan soru size ilgisiz gözükse ve cevabınız olumsuz olsa bile, her cevabı sözcüklerle açıklayınız.

7. Başvuran, başvuruya konu olayları, şikâyetlerini açıklamalı ve bu amaçla öngörülen başvuru formunda yer alan kabul edilebilirlik kriterlerine riayet edilmesine ilişkin açıklamaları belirtmelidir. Bu bilgiler, Mahkemenin başvurunun mahiyetini ve konusunu belirleyebilmesine yönelik olarak yeterli şekilde verilmelidir. Tamamlanmış başvuru formu tek başına yeterli olacak nitelikte olmalıdır. Olay ve olgular, şikâyetler ve kriterlere uyulmasına ilişkin bilgilerin, “bakınız ek” ibaresi ile bile forma eklenmesi yeterli değildir. Bu bilgilerin başvuru formunda bulunması, Mahkeme tarafından inceleme yapılmasına ve yeni başvuruların hızlı şekilde tahsis edilmesine yardımcı olma amacını taşır. Ek bilgiler, şayet gerekliyse, 20 sayfayı geçmeyen başka bir belge halinde sunulabilir. Bu türden bir ek, hiçbir şekilde başvuru formunda zorunlu olarak yer alması gereken olay özeti, şikâyetler ve kabul edilebilirlik kriterlerine uyulmasına ilişkin açıklamaların yerini alamaz. Bu bilgileri içermeyen bir başvuru formunun, İç Tüzüğün 47. maddesine uygun olduğu kanaatine varılamaz.

8. Mahkemeye başvurmak isteyen tüzel bir kişi (yani bir şirket, bir sivil toplum kuruluşu veya bir dernek) başvurusunu, başvuru formunda kimliği uygun şekilde belirtilmesi gereken bir temsilci aracılığıyla yapabilir; ayrıca söz konusu temsilcinin iletişim bilgileri ve tüzel kişilik adına hangi sıfatla başvurduğu veya tüzel kişi ile bağı da açıklanmalıdır. Başvuru formuyla birlikte temsilcinin tüzel kişi adına hareket etmeye yetkili olduğuna dair bir belge, örneğin ticaret sicil kaydı örneği veya yönetim kurulu tarafından verilmiş bir karar sunulması zorunludur. Tüzel kişinin temsilcisi, Mahkeme önünde savunma yapmak için yetkilendirilmiş avukatla aynı kişi değildir. Tüzel kişinin temsilcisi, bir avukat veya hukukçu olabilir ve ayrıca yasal temsilcinin işlevini yerine getirebilmesi için yetkili olması

gerekmektedir. Her durumda, başvuru formunun temsil edilmeye ilişkin iki kısmının da doldurulmuş olması ve tüzel kişinin temsili için yetki verildiğini kanıtlayan gerekli belgelerin de başvuru formuna eklenmesi gerekmektedir.

9. Bir başvuranın, başvurusunu yaptığı sırada bir temsilci tarafından savunulması zorunlu değildir. Şayet başvuran bir avukata yetki verirse, başvuru formunun yetkilendirmeye ilişkin kısmının doldurulması gerekmektedir. Bu durumda söz konusu kısımda başvuranın ve temsilcisinin de imzalarının bulunması gerekmektedir. Mahkemenin tüm önemli bilgilerin başvuru formunda yer almasını istemesi sebebiyle, bu aşamada ayrı bir yetki belgesi sunulması kabul edilmez. Şayet bazı aşılama zorlukları sebebiyle, başvuru formunun ilgili kısmını başvuranın imzalamayacağı iddia edilirse, bu zorlukların neden kaynaklandığı, kanıtlayıcı belgelerle birlikte Mahkemeye açıklanmalıdır. Başvuranın imzasının bulunmaması durumunda, dört aylık süre kuralına riayet edilebilmesi amacıyla formun hızlı bir şekilde doldurulması gerekliliğinden kaynaklanan bir zaman yokluğu gerekçe olarak ileri sürülemez.

10. Başvuru formu aşağıda belirtilen ilgili belgelerle birlikte sunulmalıdır:

- a) Şikâyet edilen karar veya tedbirlere ilişkin belgeler,
- b) Başvuranın iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralına ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen süreye riayet ettiğini kanıtlayan belgeler,
- c) eğer başvurulmuşsa, başka uluslararası yargılamalar hakkında bilgileri içeren belgeler.

Başvuranın bu belgelerden birinin nüshasını Mahkemeye ibraz edememesi durumunda, her halükârda tatmin edici bir açıklamada bulunması gerekmektedir; şayet açıklamaların, mağduriyetin kanıtı olarak, başvuran için söz konusu belgeyi elde etmenin imkânsızlığını gösteren bir karar veya başka bir unsur verilmesinin makamlar tarafından reddedilmesi gibi belgelerle desteklenmesini beklemek makul ise, sadece bu bağlamda zorlukları sıralamak yeterli olmayacaktır. Herhangi bir açıklamanın yapılmaması veya açıklamanın yetersiz olması durumunda, başvuru yargısal bir oluşuma tahsis edilmeyecektir.

Belgelerin elektronik yoldan gönderilmesi durumunda, bu uygulama yönergesinde istenilen şekle riayet edilmelidir ve belgeler, başvuru formunda yer alan liste düzenine uygun olarak sınıflandırılmalı ve numaralandırılmalıdır.

11. Önceki başvurusu veya başvuruları Mahkeme tarafından hükme bağlanmış veya Mahkeme önünde derdest başvuru veya başvuruları bulunan bir başvuran, başvuru numara veya numaralarını belirtmek suretiyle Yazı İşleri Müdürlüğünü gereğince bilgilendirmelidir.

12. a) Başvuran kimliğinin açıklanmasını istemiyorsa, dilekçesinde İç Tüzüğün 47. maddesinin 4. fıkrası uyarınca bu talebinin gerekçesini belirtmelidir.

b) Başvuran ayrıca, Daire Başkanı tarafından gizlilik izni verildiğinde, isminin baş harfleri ile mi yoksa tek bir harfle mi (örn. “X”, “Y”, “Z” vb.) anılmak istediğini belirtmelidir.

13. Başvuran veya başvuranın temsilcisi başvuru formunu imzalamalıdır. Temsil edilmesi durumunda başvuran ve temsilcisinin başvuru formunun bir kısmını oluşturan yetki yazısını imzalamaları gerekmektedir. Ne başvuru formu ne de yetki yazısı “vekâleten” (p.p.) imzalanamaz.

III. Grup halinde yapılan başvurular ve çoklu başvurular

14. Bir başvuran veya bir temsilcinin, birçok başvuran adına farklı olaylara dayanan başvurularda bulunması durumunda, her birey için istenen tüm bilgileri veren ayrı bir başvuru formu doldurulmalıdır. Her bir başvuran ile ilgili belgeler de söz konusu bireyin başvuru formuna eklenmelidir.

15. Ondan (10) fazla başvuran olması halinde, temsilci, başvuru formlarına ve belgelere ilâveten, her bir başvuran için gerekli kişiler bilgilerin verildiği bir tablo sunmalıdır; bu tablo, Mahkeme'nin web sitesinden indirilebilir¹. Temsilci eğer bir avukatsa, bu tablo aynı zamanda elektronik formatta da sunulmalıdır.

16. Başvuran veya başvuru gruplarının fazla olması halinde, Mahkeme başvuranlara veya temsilcilerine, ibrazlarının metnini veya belgeleri elektronik ya da diğer yoldan sunmaları talimatı verebilir. Mahkeme, başvuruların etkili bir biçimde ve ivedilikle işleme alınmasını kolaylaştırmak için atılması gereken adımlarla ilgili olarak başka talimatlar da verebilir.

IV. Bilgi taleplerine cevap verilmemesi veya talimatlara uyulmaması

17. Belirli bir süre içerisinde Mahkemenin talep ettiği ek bilgi veya belgelerin sunulmaması veya grup halinde yapılan başvurular veya çoklu başvuran tarafından yapılan başvurular dâhil olmak üzere başvuruda bulunma biçimi veya şekli ilgili olarak Mahkemenin talimatlarına uyulmaması neticesinde, yargılamalarda gelinen aşamaya bağlı olarak, şikâyetler Mahkeme tarafından incelenmeyebilir, başvurunun ya da başvuruların kabul edilemez olduğuna veya başvuru ya da başvuruların kayıttan düşürülmesine karar verilebilir.

¹ www.echr.coe.int

Yazılı Görüşler¹

I. Görüşlerin sunulması

Genel

1. Görüşler, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 38. maddesi doğrultusunda belirlenen süre içerisinde ve aynı maddenin 2. fıkrasında belirtilen şekilde Yazı İşleri Müdürlüğüne verilmek zorundadır.
2. Görüşlerin veya başka bir belgenin Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü'ne teslim edildiği tarih, alındı mührüyle belgenin üzerinde belirtilir.
3. Elektronik posta sistemiyle ulaştırılan görüşler ve belgeler hariç (bk. ilgili uygulama yönergeleri), görüşleri ve ekli belgeleri içeren tüm diğer belgeler, posta yoluyla üç nüsha olmak üzere veya faks yoluyla bir nüsha² ve faks çekilmesinin ardından posta yoluyla üç nüsha gönderilmesi suretiyle Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderilmelidir.
4. Elektronik posta ile gönderilen görüşler veya diğer belgeler kabul edilmez.
5. Gizli belgeler taahhütlü posta ile gönderilmelidir.
6. Daire Başkanı aksine karar vermedikçe, Mahkemenin talebi olmaksızın sunulan görüşler dava dosyasına konulmaz (bk. İç Tüzüğü'nün 38 § 1 maddesi).

Faks yoluyla gönderim

7. Bir taraf, görüşleri veya diğer belgeleri faks yoluyla Mahkeme'ye gönderebilir.
8. Görüşleri imzalayan kişinin kim olduğunun belirlenebilmesi için, adının faks üzerinde baskı karakterleri ile yazılması gerekmektedir.

E-posta yoluyla gönderim

9. Mahkeme, bir Sözleşmeci Tarafın Hükümetine veya başvurunun tebliğ edilmesinin ardından başvurana, elektronik yolla görüşleri ve diğer belgeleri göndermesi için izin verebilir. Bu durumda, yazılı görüşlere ilişkin uygulama yönergesi, elektronik göndermeye ilişkin uygulama yönergesiyle birlikte uygulanır.

¹ 1 Kasım 2003 tarihinde Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca Mahkeme Başkanı tarafından hazırlanan ve 22 Eylül 2008 ve 29 Eylül 2014 tarihlerinde değiştirilen uygulama yönergesi.

² Faks no. +33 (0)3 88 41 37 30; diğer faks numaralarına Mahkemenin web sitesinden ulaşılabilir (www.echr.coe.int)

II. Biçim ve İçerik

Biçim

10. Görüşleri içeren bütün belgelerde aşağıda belirtilen unsurlar yer almalıdır:

a) Başvuru numarası ve dava adı,

b) İçeriğin niteliğini belirten bir başlık (örn. kabul edilebilirlik [ve esas] üzerine görüşler, Hükümet'in/başvuranın kabul edilebilirlik [ve esas] üzerine görüşlerine cevap, esas bakımından görüşler, kabul edilebilirlik [ve esas] üzerine ek görüşler, bildiri vs.).

11. Ayrıca görüşler gönderilirken normal olarak aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

a) A4 kâğıda, kenarlarında en az 3,5 cm boşlukla yazılmalıdır,

b) Bilgisayarda yazılmış ve tamamen okunaklı olmalıdır, belge metni en az 12 punto ile dipnotlar 10 punto ile yazılmalıdır, satır aralığı 1,5 olmalıdır,

c) Bütün sayılar rakamla ifade edilmelidir,

d) Sayfalar ardışık olarak numaralandırılmalıdır,

e) Numaralandırılmış paragraflara ayrılmalıdır;

f) Mahkemenin karar ve hükümlerinin biçimlerine uygun şekilde bölümlere ve/veya başlıklara ayrılmalıdır ("Olaylar"/ "İç hukuk [ve uygulanması]"/ "Şikâyetler"/ "Hukuki Değerlendirme"; bu bölüm duruma göre "... hakkında ilk itiraz", "... maddesinin ihlali iddiası" gibi başlıklı bölümlerden oluşmalıdır),

g) Mahkeme tarafından sorulan bir soruya veya karşı tarafın itirazlarına ayrı bir başlık altında cevap vermelidir,

h) görüşlerde bahsedilen veya görüşlere eklenen bütün belgelere veya kanıtlara referans gösterilmelidir,

i) posta yoluyla yapılan gönderilerde, görüş metnini sayfanın sadece tek bir yüzüne yazdırınız ve ekleri (yapıştırmadan veya zımbalamadan kaçınılması gerekmektedir) kolayca ayrılabilir şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir.

12. İstisnai olarak görüşlerin otuz sayfayı aşması halinde, yanında kısa bir özet sunulmalıdır.

13. Bir tarafın, görüşlerin yanında belge ve/veya başka ekler sunması halinde, tüm belgeler ayrı bir ek olarak listelenmelidir.

İçerik

14. Tarafların, başvurunun iletilmesinden sonra gönderecekleri görüşleri şu hususları içermelidir:

a) Davanın olayları hakkında gerekli olduğu kanaatine varılan görüşler, bununla birlikte,

(i) Bir tarafın, Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanan olaylar özetinde yer alan olaylara itirazının olmaması halinde söz konusu taraf, görüşlerini bu anlamda yapılacak kısa bir beyanla sınırlı tutmalıdır.

(ii) Bir tarafın, Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından tespit edilen olaylara itiraz etmesi veya bunlara ilave yapmak istemesi halinde söz konusu taraf, görüşlerini bu belirli konularla sınırlı tutmalıdır,

(iii) Bir tarafın, karşı tarafın sunduğu olay özetine veya olay özetinin bir kısmına itiraz etmesi halinde, söz konusu taraf, hangi olayları kabul ettiğini açık bir şekilde belirtmeli ve görüşlerini itiraz ettiği konularla sınırlı tutmalıdır,

b) hukuki iddialar, öncelikle kabul edilebilirlik konusunda, ardından davanın esası konusunda sunulmalıdır, bununla birlikte

(i) Bir tarafa fiili veya kanuni bir konuya ilişkin belirli soruların sorulması halinde, söz konusu taraf, İç Tüzüğün 55. maddesine hâlel getirmeksizin iddialarını bu sorularla sınırlı tutmalıdır,

(ii) Görüşlerin karşı tarafın iddialarına cevap vermesi halinde, görüşler bu belirli iddialara atıfta bulunma suretiyle yukarıda belirtilen düzende sunulmalıdır.

15. a) Başvurunun kabul edilmesinden sonra, tarafların gönderecekleri görüşlerde şu unsurlar yer almalıdır:

(i) Kabul edilebilirlik kararında tespit edildiği şekliyle dava konusu olaylar hakkında ortaya konulan görüşü teyit eden kısa bir beyan,

(ii) Davanın esasına ilişkin hukuki iddialar,

(iii) Mahkeme tarafından fiili veya kanuni bir konuya ilişkin olarak yöneltilen belirli sorulara verilecek cevaplar.

b) Aynı zamanda adil tazmin talebinde bulunan taraf, bunu adil tazmin taleplerinde bulunmaya ilişkin uygulama yönergelerinde belirtilen şekilde yapmalıdır.

16. Dostane çözüm sürecinin gizliliği açısından (bk. Sözleşme'nin 39. maddesinin 2. fıkrası ve İç Tüzüğün 62. maddesinin 2. fıkrası), dostane çözümü amaçlayan süreç kapsamında

sunulan bütün görüşler ve belgeler, yazılı görüşlerden ayrı olarak sunulmalıdır.

17. Çekişmeli yargılama kapsamında sunulan görüşlerde, dostane çözümle ilgili olarak sunulan tekliflere, imtiyazlara veya diğer beyanlara herhangi bir atıfta bulunulamaz.

III. Süreler

Genel

18. Görüşlerin ve diğer bütün belgelerin veya bunlara ekli belgelerin Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne zamanında ulaşmasını sağlamak taraflar sorumludur.

Sürenin uzatılması

19. İç Tüzüğün 38. maddesi uyarınca belirlenen süre, tarafın talebi üzerine uzatılabilir.

20. Bu türden bir süre uzatımı talebinde bulunmak isteyen her taraf, sürenin uzatılmasını gerektiren koşulları saptar saptamaz ve her halükarda, söz konusu sürenin bitiminden önce bu bağlamda talepte bulunmalıdır. Söz konusu taraf, gecikmenin gerekçelerini belirtmelidir.

21. Süre uzatım talebinin kabul edilmesi halinde, yeni belirlenecek süre, talepte bulunmayanlar da dâhil olmak üzere ilgili süreye tabi olan tüm taraflar için geçerlidir.

IV. Görüşlerin sunulması hakkında öngörülen şartlara uyulmaması

22. Görüşlerin, bu uygulama yönergesinin 8-15 paragraflarında belirtilen şartlara uygun olmayan şekilde sunulması halinde, Daire Başkanı ilgili taraftan dilekçesini bu şartlara uygun şekilde düzenleyerek yeniden sunmasını isteyebilir.

23. Yukarıda sıralanan şartların yerine getirilmemesi halinde, Mahkeme, görüşlerin kendisine usulüne göre sunulmadığı kanaatine varabilir (bk. İç Tüzüğün 38. maddesinin 1. fıkrası).

Adil Tazmin Talepleri¹

I. Giriş

1. Başvuranlara adil tazmin yoluyla meblağlar ödenmesi Mahkemenin ana görevlerinden biri olmayıp, Sözleşme'nin 19. maddesi kapsamındaki Devletlerin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerine uymasını sağlama göreviyle bağlantılıdır.

2. Mahkeme, Sözleşme'nin 41. maddesi bağlamında tazminat ödenmesine hükmederken, amacı başvuranın maruz kaldığı ihlalin fiili zararlı sonuçlarını telafi etmektir. Bu nedenle, Sözleşme'nin ihlal edilmediği tespit edilen olay veya durumlardan kaynaklanan zararlar veya Mahkeme tarafından kabul edilemez bulunan şikâyetlerle ilgili zararlar için tazminat ödenemez. Ayrıca Mahkeme, sorumlu Sözleşmeci tarafı cezalandırma niyeti de taşımamaktadır. Bu nedenle Mahkeme, "cezalandırıcı", "ağırlaştırılmış" veya "ibret verici" gibi etiketlerle sunulan tazminat taleplerinin kabul edilmesinin uygun olmadığı kanaatine varmıştır; öte yandan, Mahkeme sembolik tazminatlar ödenmesine de hükmetmez.

3. Ayrıca Sözleşme'nin 41. maddesi, Mahkemeye adil tazmin konusunda takdir yetkisi vermektedir. Mahkeme, yalnızca "ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukukunun yalnızca kısmi tazminat ödenmesine izin vermesi" durumunda ve hatta bu durumda bile yalnızca "gerektiği takdirde" adil tazmin kararı vereceğini açıkça belirtmektedir (İngilizce metinde *if necessary*; Fransızca metinde *s'il y a lieu*). Bununla birlikte, Mahkeme, yalnızca "adil" (İngilizce metinde *just*; Fransızca metinde *équitable*) olduğunu düşündüğü, yani içinde bulunulan şartlara göre kendisine uygun görüldüğü takdirde böyle bir tazminat ödenmesine karar verecektir. Sonuç olarak, Mahkeme, ihlal varsa şayet, ne kadar tazminat ödeneceğine karar vermeden önce davayı incelerken, her davanın kendine özgü koşullarını ve bağlamı, tespit edilen ihlalin niteliği ve sonuçlarının oynadığı önemli rolü ve davalı Devletlerdeki benzer davalar ve farklı ekonomik durumlardaki uygulamalarını dikkate alacaktır.

4. Mahkeme ayrıca, maruz kalınan fiili zararın veya fiilen yapılan masraf ve giderlerin değerinden daha azına hükmedilmesi için hakkaniyet nedenleri olduğuna veya iddia edilen bazı zararlar için maddi tazminat ödenmesine karar vermeksizin, ihlal tespitinin tek başına yeterli adil tazmin teşkil ettiğine karar verebilir. Bu konuyla ilgili olarak, Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca, Mahkemenin örneğin, yargılamanın yeniden başlatılması veya yerel düzeyde başka bir tazminat alınması olasılığının olduğu durumlarda, tespit edilen ihlalin küçük veya şartlı nitelikte olduğu durumlarda, genel önlemlerin en uygun tazmini teşkil edeceği durumlarda veya şikâyet edilen durumun genel veya özel bağlamı nedeniyle, herhangi bir karar verilmemesine hükmetmekte özgür olduğu hatırlatılır. Sözleşmeci Devleti bağlayan bir kararda başvuranın maruz kaldığı haksızlığın alenen kanıtlanmasının,

¹ 28 Mart 2007 tarihinde Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca Mahkeme Başkanı tarafından düzenlenen ve 9 Haziran 2022 tarihinde değiştirilen uygulama yönergesi.

başlı başı güçlü bir telafi biçimi olduğu unutulmamalıdır.

II. Adil Tazmin Talepleri: Kapsam

A. Genel İlkeler

5. Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca adil tazmin kararı, bir ihlalin sonucu olarak tespit edilen fiili zararın başvurana tazmin edilmesi amacıyla verilmektedir; bu itibarla maddi zararı, manevi zararı ve masraflar ve giderleri kapsayabilir (bk. aşağıdaki paragraflar). Davanın özel koşullarına bağlı olarak Mahkeme, maddi ve manevi zarar için toplu bir tazminat ödenmesini uygun görebilir.

6. Mahkeme, hükmedeceği miktarı belirlerken, ihlalden zarar gören taraf olarak başvuranın ve kamu yararından sorumlu olarak Sözleşmeci Tarafın durumlarını göz önüne alabilir. Bu bağlamda ve önündeki dava mükerrer nitelikte olduğu sürece, Mahkeme, adil tazmin kararlarını, ilgili öncül veya pilot davada hâlihazırda verilmiş olan referans miktarlara dayandırabilir ve aynı zamanda bu tür takip davalarının işlenmesine ilişkin basitleştirilmiş ve standartlaştırılmış yaklaşımı da dikkate alabilir.

7. Mahkeme, *ne ultra petita* ilkesine uygun olarak, başvuranın fiilen iddia ettiğiinden daha fazlasına hükmetmez.

B. Maddi Zarar

8. Maddi zarara ilişkin ilke şudur: başvuran mümkün olduğunca, tespit edilen ihlalin gerçekleşmemesi durumunda içinde bulunacağı duruma, diğer deyişle *eski hale iade (restitutio in integrum)* durumuna getirilmelidir. Bu, hem gerçekte uğranılan zararı (*damnum emergens/fiili zarar*) hem de gelecekte gerçekleşmesi beklenen kazanç azalmalarını veya kayıplarını (*lucrum cessans/kaçırılan kazanç, kâr mahrumiyeti*) kapsar.

9. Maddi zararın, iddia edilen ihlal ya da ihlallerden kaynaklandığını kanıtlamak başvurana düşer. Zarar ile tespit edilen ihlal arasında doğrudan illiyet bağı kurulmalıdır. Sadece zayıf veya spekülatif bir bağlantı yeterli değildir. Başvuran mümkün olduğunca, sadece zararın varlığını değil, zararın miktarını ya da değerini de kanıtlayacak ilgili belgeler sunmalıdır. Mahkeme'nin hükmettiği miktar, ilke olarak, hakkaniyete uygun olarak daha az bir tazminata hükmetmek için gerekçeler bulunmadığı sürece, hesaplanan zararın tamamını yansıtır (bk. yukarıda 4. paragraf). Bununla birlikte, gerçek zarar kesin bir şekilde hesaplanamazsa veya tarafların hesaplamaları arasında önemli farklar bulunması durumunda, Mahkeme kendisine sunulan olay ve olgular temelinde mümkün olduğunca doğru bir tahminde bulunur.

C. Manevi Zarar

10. Mahkemenin manevi zarara ilişkin hükmü, temel bir hakkın ihlalinin, ruhsal veya

fiziksel acılar gibi maddi olmayan zararlara sebep olduğunun kabul edilmesini amaçlar ve bu bağlamdaki miktarlar, söz konusu zararın ciddiyetini yaklaşık olarak yansıtabilecek şekilde hesaplanır. Bu nedenle, iddia edilen ihlal ile manevi zarar arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığını tespit etmek genellikle makuldür, başvuranlardan çektikleri acıya ilişkin herhangi bir ek kanıt sunmaları istenmez.

11. Manevi zarar, niteliği gereği, kesin olarak hesaplanmaya elverişli değildir. Bu nedenle, maruz kalınan manevi zarara ilişkin iddianın miktarının belirlenmesi veya kanıtlanması gerekmez, başvuran, miktarı Mahkemenin takdirine bırakabilir.

12. Mahkeme, manevi tazminat olarak bir miktara hükmedilmesi gerektiği kanaatine varması durumunda, içtihatlarından doğan kuralları dikkate alarak hakkaniyete uygun bir değerlendirmede bulunur, bu değerlendirme, sadece başvuranın durumunu değil, aynı zamanda başvuranın bu duruma olası bir katkısı ve ihlalin yapıldığı genel bağlam da dâhil olmak üzere davanın koşullarının tamamını dikkate alarak, neyin adil, hakkaniyete uygun ve makul olduğuna dair belirli bir esneklik ve nesnel bir inceleme gerektirir.

13. Mahkeme, takdir yetkisini kullanırken, her davanın kendi koşullarına uygun tazminat miktarı belirlenmesi için gerekli bir çıkış noktası olarak dâhili kullanıma yönelik ilkeler türetmek amacıyla benzer ihlaller konusunda kendi ilgili uygulamasına güvenmektedir. Mahkeme tarafından bu tür tazminatların miktarını belirlemek için dikkate alınan faktörler arasında ihlalin niteliği ve ciddiyeti, süresi ve etkileri; korunan hakların birkaç kez ihlal edilip edilmediği; davalı Devlet tarafından en uygun tazmin yolunu oluşturduğu kabul edilebilecek başka önlemlerin alınıp alınmadığı veya ulusal bir kararın verilip verilmediği ve dikkate alınması gereken diğer bağlam veya duruma özgü koşullar bulunmaktadır.

14. Ayrıca Mahkeme, tazminat miktarı hesaplamalarında “adil tazminin” bir yönü olarak, davalı Devletlerdeki yerel ekonomik koşulları dikkate almaktadır. Bunu yaparken, Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yayınlananlar gibi kamuya açık ve güncellenmiş makroekonomik verileri de dikkate alır. İlgili ülkelere göre değişen bu ekonomik koşullar göz önüne alındığında, benzer koşullarda zarar gören taraflara verilen tazminat miktarları, farklı davalı Devletlere göre ve belirli bir süre boyunca değişebilir.

D. Masraf ve Giderler

15. Mahkeme, başvuranın ihlalin meydana gelmesini önlemek veya meydana gelmiş ihlalin giderilmesini sağlamak için önce iç hukukta ve sonra da Mahkeme önündeki yargılama sırasında yaptığı masraf ve giderlerin başvurana geri ödenmesine karar verebilir. Bu masraf ve giderler, olağan avukatlık ücretlerini, mahkeme harçlarını ve tercüme masrafları ile posta masrafları gibi ödemeleri kapsar. Özellikle Mahkeme önündeki bir duruşmaya katılmak için kaçınılmaz olarak yapılan yolculuk ve konaklama masrafları da buna dâhildir.

16. Başvuranın “görevini icra etmeye yetkili bir avukat” dışında herhangi bir kişi tarafından

temsil edilmesi halinde, ücretler ancak bu kişinin daha önce bu temsil için izin almış olması halinde iade edilebilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 36. maddesinin 2. fıkrası ve 4. fıkrasının a) bendi).

17. Mahkeme tespit edilen ihlallerle bağlantılı olduğu sürece, masraf ve gider taleplerini kabul edecektir. Mahkeme, ihlalin tespitiyle ilgili olmayan ya da kabul edilemez bulunan şikâyetlere ilişkin talepleri reddedecektir. Bu sebeple, başvuranlar ileri sürdükleri farklı şikâyetler için ayrı ayrı taleplerde bulunmak isteyebilirler.

18. Masraf ve giderler, gerçekten yapılmış olmalıdır. Diğer deyişle başvuran, yasal bir yükümlülük veya sözleşmeye dayanan bir yükümlülük uyarınca bunları ödemiş veya ödeme taahhüdünde bulunmuş olmalıdır. Başvuranın bu ücretleri ödediğini veya ödeme yükümlülüğü altında olduğunu gösteren belgeler sunulmalıdır. Sonuç olarak, başvuru sahiplerinin kendileri tarafından yürütülen saatler veya çalışmalar fiilen yapılan masraflar olarak kabul edilemez. İç hukuk mercileri ya da Avrupa Konseyi tarafından adli yardım olarak ödenmiş ya da ödenmesi gereken her miktar, masraf ve giderler bağlamında hükmedilen miktardan düşülecektir.

19. Masraf ve giderler, miktar bakımından makul olmalıdırlar. Mahkeme, bunların aşırı olduğunu tespit etmesi halinde, kendi değerlendirmesine göre makul gördüğü bir miktara hükmeder. Avukatlar tarafından alınan ücretlerde ülkeler arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında, Mahkeme neyin makul bir karar olduğunun değerlendirilmesi için aynı ülkeye karşı benzer davalarda ileri sürülen iddiaları ve verilen kararları dikkate alabilir. Mahkeme, tespit edilen ihlalin “yerleşik içtihat” kategorisine girip girmediğini de dikkate alabilir.

III. Resmi Koşullar

20. Adil tazmin taleplerinin sunulması için süre sınırları, kesinlik, ilgili destekleyici belgeler ve diğer resmi gereklilikler Mahkeme İç Tüzüğü'nün 60. maddesinde belirtilmiştir. Adil tazmin talebinde bulunmak isteyen her başvuran, Sözleşme'den ve Mahkeme İç Tüzüğü'nden kaynaklanan biçimsel ve maddi gerekliliklere uyulmasının adil tazmin kararının temel ön koşulu olduğu konusunda uyarılır.

21. Taraflara aksi bildirilmedikçe (özellikle tekrarlayan konularla ilgili davalarda bk. aşağıda 23. paragraf), Mahkeme ilk olarak, açık ve kapsamlı iddiaların, Daire Başkanı tarafından belirlenen ve taraflara tebliğ mektubunda belirtilen süreler içinde sunulmasını; ikinci olarak, maddi zarar ile masraflar ve giderlerle ilgili iddiaların mümkün olduğu ve taraflar için makul ölçüde, şayet mevcutsa, uygun belgelerle desteklenmesini (örn. bilirkişi raporları, ayrıntılı faturalar, faturalar vb.) ister ve üçüncü olarak, uygun bir gerekçe olmaksızın bu koşulların yerine getirilmemesi durumunda, Mahkemenin normal olarak herhangi bir karar vermeyeceğini belirtir. Başvuranın taleplerine ilişkin olarak yapmış olduğu sınıflandırma Mahkemeyi bağlamaz ve örneğin bazı talepleri, masraf ve giderler yerine maddi tazminat kapsamında değerlendirmeyi daha uygun bulabilir.

22. Bazı istisnai durumlarda kendi takdirine bağlı olarak, Daire Başkanı tarafından belirtildiği gibi, Mahkeme normalde başvuru formunda belirtilen ancak yargılamanın uygun aşamasında yeniden sunulmayan ve gerekçesiz olarak verilen süre içerisinde sunulmayan talepleri reddedecektir.

23. Mahkemenin yerleşik ilgili içtihadına uygun olarak basitleştirilmiş bir şekilde ele alınan ve tekrar eden konuları gündeme getiren davalarda, başvuranlar ayrı bir adil tazmin talebinde bulunma zorunluluğundan muaf tutulabilir. Böyle bir durumda, taraflara, bir yazıyla, adil tazmin kararının, öncü davadaki uygun tazminatlara veya dostane çözüm teklifine dayandırılabilir veya Mahkemenin, ihlal tespitinin tek başına bir adil tazmin teşkil ettiğine karar verebileceği bildirilecektir. Mahkemenin Sözleşme'nin 19. maddesi kapsamındaki "Sözleşme ve Protokollerinde Yüksek Sözleşmeci Taraflar tarafından üstlenilen taahhütlere uyulmasını sağlama görevinin", mutlak suretle aynı tespitleri tekrarlayarak ve tekrarlayan dava serilerinde nispeten önemli ve bireyselleştirilmiş tazminatlar verilmesine hükmederek en iyi şekilde yerine getirilmediği yeniden hatırlatılmaktadır.

24. Başvuranlar, kendisine ödenmesine karar verilen miktarın yatırılabilirliği bir banka hesabı bildirmeye davet edilirler. Başvuranlar masraf ve giderlere ilişkin olarak hükmedilen miktarlar gibi belirli bir miktarın, örneğin doğrudan temsilcisinin banka hesabına yatırılmasını isterlerse, bu hususu da bildirmelidirler. Başvurunun birden fazla başvuran tarafından yapılması durumunda, başvuranlar, tazminatın kendilerine müştereken mi yoksa ayrı ayrı mı verilmesini istediklerini de belirtmelidirler. Mahkeme normal şartlarda, tazminatın, aynı hanenin üyelerine müştereken ödenmesine hükmetmektedir.

IV. Mahkemenin Hükmettiği Tazminatların Ödenme Şekli

25. Adil tazmin bağlamında hükmedilen tazminat miktarının, ihlal tespit edilen davalarda dolaylı mağdurlar da dâhil olmak üzere bu ihlalden mağdur olan kişilere ödenmesine hükmedilebilir. Mahkeme, herhangi bir nedenle öngörülen süre içerisinde tazminat ödemesini alamayan başvuranlar için tazminat miktarının emanete alınmasına karar verebilir.

26. Mahkemenin bir tazminata hükmetmesi durumunda, bu tazminat, davalı Sözleşmeci Tarafın, tespit edilen ihlalin mağdur ya da mağdurlarına bir miktar para ödemesi şeklinde olacaktır. Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca tazminat bağlamında hükmedilen para miktarı, ilke olarak, başvuranın tazminat taleplerini hangi para biriminde ileri sürdüğünden bağımsız olarak normalde Avro (EUR, €) cinsinden belirtilir. Başvuranın tazminatını avrodan başka bir para biriminde alması gerekmesi durumunda, Mahkeme ödeme tarihinde geçerli olan döviz kuru üzerinden diğer kura çevrilerek avro olarak belirtilen miktarların ödenmesini emreder. Başvuran taleplerini belirtirken, gerektiği takdirde, farklı bir para birimi cinsinden ifade edilen miktarların avroya dönüştürülmesi veya avro

cinsinden ifade edilen miktarların başka bir para birimine çevrilmesine ilişkin bu politikanın sonuçlarını dikkate almalıdır.

27. Mahkeme, resen, yapılması gerekebilecek herhangi bir ödeme için, kararının nihai ve bağlayıcı hale geldiği tarihten itibaren normal olarak üç aylık bir süre sınırı belirleyecektir. Mahkeme ayrıca, ödemenin belirlenen sürenin bitiminden sonra yapılması halinde, gecikme faizi ödenmesine karar verir, gecikme süresi için Avrupa Merkez Bankasının söz konusu dönem için geçerli olan olağan faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına hükmeder.

V. Kararların Bağlayıcılığı ve İcrası

28. Mahkemenin kararları, esasen doğası gereği beyan niteliğindedir. İlke olarak, davalı Devletin, Bakalar Komitesinin denetimi altında, Sözleşme'nin 46. maddesi kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirmek için kendi iç hukuk düzeninde kullanılacak yöntemleri seçmek, Mahkemenin vardığı sonuçlar ve verilen karara uygun olması şartıyla, öncelikle söz konusu Devlet'in görevidir. Uygulama açısından bu ilke, Sözleşme'nin 41. maddesi bağlamında adil tazmin ödenmesi dışında, Mahkemenin yalnızca belirli özel durumlarda ihlal tespitine yol açan duruma son vermek için alınabilecek önlemlerin türünü davalı Devlete belirtmeyi yararlı bulduğu anlamına gelir. Çoğu zaman bu durum, sistemik sorunları ele alan davalarda, özellikle de pilot kararlarda meydana gelir.

29. Davalı Hükümetin nihai kararda belirtilen yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğine ilişkin herhangi bir sorun, Bakanlar Komitesi ve gerekirse Mahkeme tarafından değerlendirilir (Sözleşme'nin 46. maddesinin 3 ila 5. fıkraları).

Hükümetler Tarafından Belgelerin Elektronik Yoldan Güvenli Şekilde Gönderimi¹

I. Uygulama Alanı

1. Mahkeme tarafından oluşturulan güvenli e-posta sistemini seçen Sözleşmeci Devletlerin Hükümetleri, aşağıda belirtilen istisnalar saklı kalmak üzere, Mahkeme ile bütün yazılı iletişimlerini bu amaçla kurulmuş güvenli internet sitesine yükleyerek gönderir ve Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından gönderilen yazılı belgeleri bu siteden yükleyerek kabul eder:

a) Güvenli sitenin işleyişinde herhangi bir sorun meydana gelmesi durumunda, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca sunulan ihtiyati tedbir talepleriyle ilgili belgelerin, faks veya e-posta yoluyla gönderilmesi zorunludur; dolayısıyla bu bağlamda gönderilen belgelerin üzerine açıkça "**39. Madde. Acil**" ibaresinin yazılması gerekmektedir,

b) Planlar, kılavuzlar gibi elektronik formatta tam olarak görüntülenemeyen ekler posta yoluyla gönderilmelidir,

c) Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü bir belgenin ya da eklentinin posta yoluyla sunulmasını talep edebilir.

2. Eğer Hükümet bir belgeyi posta ya da faks yoluyla göndermişse, mümkün olan en kısa sürede, elektronik yoldan, posta ya da faks yoluyla gönderilen belgenin içeriğini, gönderilme tarihini belirten ve elektronik yoldan göndermenin neden mümkün olmadığını gerekçelerini açıklayan bir bildirim gönderir.

II. Teknik Gereklilikler

3. Hükümet, gerekli teknik ekipmana sahip olmak ve Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından gönderilen kullanıcı kılavuzuna uymak durumundadır.

III. Biçim ve Adlandırma Kuralları

4. Elektronik olarak gönderilen bir belge PDF formatında, tercihen arama yapılabilir PDF formatında gönderilecektir.

5. İmzalanmamış mektup ve görüşler kabul edilmez. Elektronik yoldan gönderilmesi gereken imzalı belgeler, belgenin orijinal kâğıt örneği üzerinden taranarak üretilir.

¹ 22 Eylül 2008 tarihinde Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca Mahkeme Başkanı tarafından hazırlanan ve 29 Eylül 2014 ve 5 Temmuz 2018 tarihlerinde değiştirilen uygulama yönergesi.

Hükümet, belgenin orijinal kâğıt örneğini dosyasında saklar.

6. Elektronik olarak gönderilmiş bir belge, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından Latin harfleriyle yazıldığı şekliyle başvuranın ismini ardından başvuru numarasını ve belgenin içeriğini belirtecek şekilde adlandırılır¹.

IV. Süre Sınırı İçin Belirlenen Tarih

7. Hükümetin belgeyi güvenli internet sitesine başarılı bir şekilde yüklediği tarih, İç Tüzüğün 38. maddesinin 2. fıkrası anlamında sevk tarihi ya da 73. maddesinin 1. fıkrası bakımından gönderilme tarihi olarak kabul edilir.

8. Yapılan yazışmaların izlenebilirliğini kolaylaştırmak amacıyla, güvenli sunucu, her gün gece yarısından hemen önce son yirmi dört saat içinde elektronik olarak gönderilen belgeleri listeleyen elektronik bir posta mesajı oluşturur.

V. Tek Bir Belgenin Farklı Versiyonları

9. Güvenli elektronik site, yüklenmiş bir belgenin dönüştürülmesine, değiştirilmesine ya da silinmesine izin vermez. Eğer Hükümet, kendisi tarafından yüklenen bir belgeyi değiştirme gereği duyarsa, farklı adla yeni bir belge oluşturur (örneğin birinci belgenin adına “değiştirilmiş” sözcüğünü ekleyerek). Bu olanak ancak gerçekten gerekli olduğunda kullanılmalı ve küçük hataların düzeltilmesinde buna başvurulmamalıdır.

10. Hükümetin aynı belgenin birden fazla versiyonunu göndermesi durumunda, sadece süresinde gönderilen belge dikkate alınır. Birden fazla versiyon süresinde gönderildiğinde, Daire Başkanı aksine karar vermediği takdirde, belgenin sonuncu versiyonu dikkate alınır.

¹ Örneğin, 65051/01 Karagözov Görüş. Kabul Edil. Esas.

Gizlilik Talepleri¹

(Mahkeme İç Tüzüğü'nün 33 ve 47. maddeleri)

Genel İlkeler

Taraflara, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 33 ya da 47. maddeleri uyarınca istisnai bir durum bulunmadıkça, Mahkeme önündeki yargılamalara ilişkin belgelerin aleni olduğu hatırlatılır. Bu nedenle, yazılı ya da sözlü yargılamalar kapsamında bir başvuruyla ilgili olan, başvuran veya üçüncü taraflar hakkındaki bilgiler de dâhil olmak üzere, bütün bilgiler halkın erişimine açıktır.

Taraflar ayrıca, olaylar bildirisinin, Mahkemenin karar ve hükümlerinin genellikle Mahkemenin internet sitesi HUDOC'ta² yayınlandığının da farkında olmalıdır (İç Tüzüğün 104A maddesi).

Derdest Davalara İlişkin Talepler

Herhangi bir başvuran tarafından yapılacak gizlilik talebi, başvuru formu doldurulurken ya da bundan hemen sonra yapılmalıdır. Her iki durumda da başvuran, talebinin gerekçelerini belirtmeli ve kimliğinin ifşa edilmesinin kendisi üzerinde doğurabileceği etkileri açıklamalıdır.

Geçmişe Dönük Talepler

Eğer bir başvuran, 1 Ocak 2010 tarihinden önce HUDOC'ta yayımlanmış bir dava ya da davalara ilişkin olarak gizlilik talep ediyorsa, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne talebinin gerekçelerini ve kimliğinin ifşa edilmesinin kendisi üzerinde doğurabileceği etkileri açıklamalıdır. Başvuran ayrıca, neden davanın Mahkeme önünde derdest olduğu süre içerisinde gizlilik talebinde bulunmadığını da açıklamalıdır.

Başkan talep hakkında karar verirken, başvuranın açıklamalarını, verilmiş olan karar ya da hükmün aleniyet düzeyini ve özellikle uygulamada talebin karşılanmasının mümkün olup olmadığını göz önüne alır.

Başkan talebi kabul ederse, aynı zamanda başvurunu, kimliğinin ifşa edilmesinden korumak amacıyla alınacak tedbirleri de belirler. Örneğin, diğer tedbirleri yanı sıra (*inter alia*); karar ya da hüküm, Mahkemenin internet sitesinden kaldırılabilir ya da yayınlanmış olan belgedeki kişisel veriler silinebilir.

¹ 14 Ocak 2010 tarihinde Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca Mahkeme Başkanı tarafından hazırlanan uygulama yönergesi.

² <http://hudoc.echr.coe.int/>

Diğer Tedbirler

Başkan, özel hayata saygı hakkının güvence altına alınması amacıyla, Mahkeme tarafından yayınlanmış herhangi bir belgeyle ilgili olarak zorunlu ya da makbul olduğunu düşündüğü başka bir tedbir de alabilir.

Başvuranlar Tarafından Belgelerin Elektronik Yoldan Gönderimi¹

I. Uygulamanın Kapsamı

1. Bir davanın tebliğ edilmesinin ardından, belgelerini elektronik yoldan göndermek isteyen başvuranlar, aşağıda belirtilen istisnai durumlar dışında, Mahkemeye göndereceği bütün yazılı iletileri, Mahkemenin Elektronik Haberleşme Servisini (eComms) kullanarak gönderir ve Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından kendisine gönderilen yazılı iletileri EHS aracılığıyla alır:

a) Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca yapılan ihtiyati tedbir talepleriyle ilgili bütün yazılı iletiler yalnızca faks veya posta yoluyla gönderilir,

b) Planlar, kılavuzlar gibi elektronik formatta kapsamlı bir şekilde görüntülenemeyen ekler posta yoluyla gönderilebilir,

c) Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü bir belgenin ya da eklentinin posta yoluyla sunulmasını talep edebilir.

2. Eğer başvuran bir belgeyi posta ya da faks yoluyla göndermişse, mümkün olan en kısa sürede, posta ya da faks yoluyla gönderilen belgenin içeriğini, gönderilme tarihini belirten ve elektronik yoldan göndermenin neden mümkün olmadığının gerekçelerini açıklayan elektronik bir bildirim gönderir.

II. Teknik Gereklilikler

3. Başvuranlar, gerekli teknik ekipmana sahip olmak ve eComms İnternet sitesinde mevcut olan kullanım kılavuzuna uymalıdır.

III. Biçim ve Adlandırma Kuralları

4. Elektronik olarak gönderilen bir belge PDF formatında olmalıdır. PDF belgeleri "Görüntü PDF" yerine "Metin PDF" türünde olmalıdır.

5. İmzalanmamış mektup ve yazılı görüşler kabul edilmez. Elektronik yoldan gönderilmesi gereken imzalı belgeler, belgenin orijinal kâğıt örneği üzerinden taranarak üretilir. Başvuran, belgenin orijinal kâğıt örneğini dosyasında saklar.

6. Elektronik olarak gönderilmiş bir belge, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından Latin harfleriyle yazıldığı şekliyle başvuranın ismini ardından başvuru numarasını ve belgenin içeriğini belirtecek şekilde adlandırılır.²

IV. Süre Sınırı İçin Belirlenen Tarih

¹ Mahkeme Başkanı tarafından Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca, 29 Eylül 2014 tarihinde düzenlenen Uygulama Yönergesi. Bu Uygulama Yönergesi, 6 Eylül 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

² Örnek olarak 65051/01 *Karagyozov* Görş. Kabul Edil. Esas.

7. Başvuranın bir belgeyi Mahkemeye elektronik ortamda başarılı bir şekilde yüklediği tarih, Strazburg saatine göre, İç Tüzüğün 38. maddesinin 2. fıkrası bakımından sevk tarihi ya da 73. maddesinin 1. fıkrası bakımından gönderilme tarihi olarak kabul edilir.

8. Yapılan yazışmaların izlenebilirliğini kolaylaştırmak ve Mahkeme tarafından belirlenen süre sınırlarına uyulmasını sağlamak amacıyla, başvuran e-posta ve eComms hesabını düzenli olarak kontrol etmelidir.

V. Tek ve Aynı Belgenin Farklı Versiyonları

9. eComms, yüklenmiş bir belgenin dönüştürülmesine, değiştirilmesine ya da silinmesine izin vermez. Eğer başvuran, kendisi tarafından yüklenen bir belgeyi değiştirme gereği duyarsa, farklı adla yeni bir belge oluşturur (örneğin birinci belgenin adına “değiştirilmiş” sözcüğünü ekleyerek). Bu olanak ancak gerçekten gerekli olduğunda kullanılmalı ve küçük hataların düzeltilmesinde buna başvurulmamalıdır.

10. Başvuranın aynı belgenin birden fazla versiyonunu göndermesi durumunda, sadece süresinde gönderilen belge dikkate alınır. Birden fazla versiyon süresinde gönderildiğinde, Daire Başkanı aksine karar vermediği takdirde, belgenin sonuncu versiyonu dikkate alınır.

Mahkemeye Kitlesele Başvuru Akını Yaşanması Durumunda Başvuruların İncelenmesi¹

(Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamında bireysel başvurular)

I. Giriş

1. Geçtiğimiz yıllarda, Mahkeme, genellikle Sözleşme'ye bir Taraf Devlette çok sayıda kişiyi etkileyen çeşitli yapısal veya sistemik sorunlardan² ya da belirli olgusal gelişmelerden³ kaynaklanan kitlesele bir başvuru akışıyla karşı karşıya kalmıştır. Mahkemeye yapılan kitlesele bir başvuru akışının, bu tür başvuruların Mahkemeye ileildiği andan itibaren ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 52. maddesi uyarınca Bölümlere tahsis edilmesinden önce ele alınması için özel tedbirler alınmadığı sürece, Mahkemenin Sözleşme'nin 19. maddesinde öngörülen görevini yerine getirme kabiliyetini etkileyebileceği açıktır.

II. Çok Sayıda Başvuru Yapılmasının Ardından Uygulanabilecek Özel Tedbirler

2. Yazı İşleri Müdürlüğü, çok sayıda benzer başvuru yapılması durumunda, Mahkeme Başkanının yetkisi altında, adaletin doğru yönetilmesi amacıyla, bir yargı oluşumu tarafından ilgili başvuruların nasıl işleme alınacağı, bir veya daha fazla ilke davasında karara bağlanana kadar, bu başvuruların bir kısmının veya tamamının kaydının geçici olarak askıya alınmasına karar verebilir.

3. İlgili başvuruların benzer olgulara dayanması ve/veya benzer şikâyetleri içermesi halinde, Yazı İşleri Müdürü, gerekirse, başvuruların ulusal düzeyde koordineli olarak sunulmasını ve gruplandırılmış başvuruların belirli bir süre içinde, belirli bir biçimde yeniden sunulmasını isteyebilir⁴. Mahkeme İç Tüzüğü ve diğer ilgili Uygulama Yönergeleri uyarınca, başvuruların etkili ve hızlı bir şekilde işleme alınmasını kolaylaştırmak için gerekli adımlarla ilgili olarak Yazı İşleri Müdürü tarafından daha fazla talimat verilebilir.

4. Bir başvurunun yönlendirmelere uygun olarak yeniden sunulmaması, Mahkemenin söz konu başvuruyu incelememesine sebep olabilir.

III. Başvurunun Mahkemeye Sunulduğu Tarih

5. Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, başvurunun Mahkemeye sunulduğu

¹ Mahkeme Başkanı tarafından, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca 25 Ağustos 2022 tarihinde düzenlenen uygulama yönergesi.

² Örneğin bk. *Burmych ve diğerleri/Ukrayna* (kayıttan düşme kararı) [BD], no. 46852/13 ve diğer başvurular, §§ 8-44, 12 Ekim 2017.

³ Örneğin bk. *Zambrano/Fransa* (k.k.), no. 41994/21, §§ 4-11, 20, 36 ve 37, 21 Eylül 2021.

⁴ Gruplandırılmış ve birden çok başvuran tarafından sunulan başvurularla ilgili daha fazla bilgi için Davaların Açılması hakkında düzenlenen uygulama yönergesine bakınız.

tarih, ilke olarak, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 45 ve 47. maddelerinde veya Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından verilen diğer talimatlarda bildirilen kurallara uygun şekilde gerektiği gibi doldurulan başvuru formunun Mahkemeye sunulduğu tarihtir.

6. Bununla birlikte Mahkeme bu tarihi, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 47. maddesinin 6. fıkrasının b) bendi uyarınca, haklı gösterildiğine kanaat ettiği başka bir tarih olarak belirleyebilir.

IV. Başvuranlarla İletişim

7. Mahkeme, kendisine bireysel başvuruda bulunan kişilerle yazışmak veya bireysel sorulara yanıt vermek yerine, bu başvurulara ilişkin bilgilerin basın açıklamaları yoluyla iletilmesine karar verebilir.

Sözleşme'nin 43. maddesi açısından sunulan talepler¹

1. Bu uygulama yönergesi, Sözleşme'nin 43. maddesi ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 73. maddesi uyarınca bir davanın Büyük Daireye gönderilmesi talepleriyle ilgilidir.
2. Yazılı Görüşler Uygulama Yönergesi'nin 2, 3, 4, 7, 8 ve 9. paragraflarında belirtilen dilekçelerin verilmesine ilişkin yönergeler, 43. maddeye ilişkin talepler için de geçerlidir.

Süre sınırları

3. Talebin, Sözleşme'nin 43. maddesinde belirtilen süre sınırı içerisinde sunulması için, üç aylık sürenin son günü bitmeden Mahkemeye iletilmesi gerektiği tarafların dikkatine sunulmuştur. Bu süre uzatılamaz. Süre dolduğunda, Daire kararı otomatik olarak kesinleşir (Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrasının (b bendi)).

İçerik

4. Sözleşme'nin 43. maddesi kapsamındaki talepler, bu hükmün özel hükümleri ışığında gerekçelendirilmelidir. Bu bağlamdaki taleplerde, ilgili davanın hangi açıdan istisnai olarak kabul edilebileceği belirtilmeli ve Sözleşme veya Protokolleri'nin yorumlanmasını veya uygulanmasını etkileyen ciddi sorunlar ve/veya davanın gündeme getirdiği genel öneme sahip ciddi konular belirlenmelidir. Büyük Dairenin beş hâkimden oluşan heyeti, kararını yalnızca mevcut dava dosyasına, yani Dairenin kararına ve taraf (veya taraflar) tarafından Büyük Daireye gönderme lehinde ileri sürülen iddialara dayandırır (İç Tüzüğü'nün 73. maddesinin 2. fıkrası).

Dil

5. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 34. maddesi uyarınca, bir Sözleşmeci Devletin resmi dilini kullanmasına izin verilen bir başvuran, Sözleşme'nin 43. maddesi açısından sunduğu talebinde bu dili kullanabilir (bk. İç Tüzüğü'nün 34. maddesinin 3. fıkrasının d) bendi). Mahkemenin resmi dillerinden birine çeviri ile ilgili olarak, İç Tüzüğü'nün 34. maddesinin 3. fıkrasının b)-c) bentleri uygulanacaktır.

Talebin sunulma şekli ve azami uzunluk

6. Bu bağlamda sunulan taleplerde aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:
 - a) Kenar boşluğu 3,5 cm'den az olmayan A4 sayfa formatında olmalıdır;
 - b) Bilgisayar yazısıyla tamamen okunaklı olmalı ve gövde metni bir buçuk satır aralığı ile en az 12 punto ve dipnotlarda 10 punto olmalıdır;

¹ Mahkeme Başkanı tarafından, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca 3 Şubat 2023 tarihinde düzenlenen uygulama yönergesi.

- c) Bütün sayılar rakam olarak ifade edilmelidir;
- d) Sayfalar ardışık olarak numaralandırılmalıdır;
- e) Paragraflar numaralandırılarak bölünmelidir;
- f) Posta ile gönderilecekse, metin sayfanın yalnızca bir yüzüne yazdırılmalı ve sayfala ve ekler kolayca ayrılabilir şekilde bir araya getirilmelidir (yapıştırılmamalı veya zımbalanmamalıdır).

7. Sözleşme'nin 43. maddesi bağlamında sunulan talepler, ilke olarak 10 sayfayı geçmemelidir.

Sözleşme'nin 36. Maddesinin 2. Fıkrası veya 16 No.lu Protokol'ün 3. Maddesinin 2. Cümlesi Açısından Üçüncü Tarafların Davaya Müdahil Olması¹

I. Bu Uygulama Yönergesinin Amacı

1. Bu uygulama yönergesinin amacı, Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası veya 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi uyarınca, üçüncü tarafların davaya nasıl müdahil olabileceğini, uygulanabilecek usul ve gereklilikler ile bu tür bir müdahalenin Mahkemenin çalışmasındaki rolünü açıklamaktır.

II. Mahkeme Önünde Görülen Yargılamalarda Üçüncü Tarafların Rolü

A. Sözleşme'nin 36. Maddesinin 2. Fıkrası Bağlamında Davaya Müdahil Olma

2. Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası bağlamında üçüncü tarafların davaya müdahil olması, Mahkemenin, kendi önünde görülen davada daha önceki süreçte taraf olmayan devletlerin ve diğer kişilerin, davanın içerdiği konularla ilgili olabilecek görüşlerini dikkate almasını ve Taraflarca öne sürülenlerden daha genel veya farklı olabilecek bilgi ya da iddiaları dinlemesini sağlamaya yönelik usuli bir mekanizmadır. Bu tür bir müdahale, Mahkemenin inisiyatifiyle (Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrasıyla açıkça amaçlanan imkân) ya da potansiyel müdahil tarafın inisiyatifiyle gerçekleşebilir. Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası uyarınca davaya müdahil olması için davet edilen veya müdahil olmasına izin verilen üçüncü taraflar, Mahkemenin incelemesine sunulan anlaşmazlığı daha açık bir şekilde çözmeye yardımcı olabilecek hukuki ve fiili unsurları Mahkemeye mümkün olduğu kadar tarafsız ve objektif bir şekilde sunmakla görevlidirler. Sonuç olarak müdahil taraflar, her iki tarafa da doğrudan destek veremezler, Mahkeme önünde görülen işlemlerle ilgili talepte bulunamazlar, Mahkemedен tazminat talebinde bulunamazlar, taraflar arasında dostane çözüm sağlanması amacıyla yürütülen müzakerelere katılamazlar, davadan el çekilmesini veya davanın Büyük Daireye gönderilmesini talep edemezler.

3. Müdahil tarafların sunduğu bütün görüşler, fark gözetilmeksizin Mahkemenin davadan sorumlu biriminde bulunan dosyaya eklenir ve daha sonra verilen kararlarda özet olarak da olsa bu görüşler de belirtilir.

B. 16 No.lu Protokol'ün 3. Maddesinin İkinci Cümlesi Bağlamında Davaya Müdahil Olma

4. 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi bağlamında davaya müdahil olma da aynı amacı taşır ancak bu Protokol tarafından öngörülen davanın özel niteliğine uygun olmalıdır. Bütün müdahil taraf görüşleri, Mahkeme tarafından çekişmeli yargılama

¹ Mahkeme Başkanı tarafından Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi bağlamında 13 Mart 2023 tarihinde düzenlenen uygulama yönergesi.

sürecindekiyle aynı şekilde kullanılmaktadır (yukarıda 3. paragraf).

III. Sözleşme'nin 36. Maddesinin 2. Fıkrası Bağlamında Kimler Davaya Müdahil Taraf Olarak Katılabilir?

5. Müdahil taraf olarak davaya katılma imkânı, “davaya taraf olmayan herhangi bir [Yüksek] Sözleşmeci Tarafa” veya “başvuran dışında davayla ilgili herhangi bir kişiye” açıktır (Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi; “Mahkeme İç Tüzüğü”). “İlgili herhangi bir kişi” ifadesi şunları içerebilir: a) “*amici curiae*” (“Mahkemenin dostları” – aşağıda 10. paragraf) ve b) ilgili üçüncü kişiler (aşağıda 12. paragraf). Sözleşme'nin 36. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen, başvuran veya başvuranların vatandaşı olduğu Sözleşmeci Devletin müdahalesinden farklı olarak, Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası bağlamında müdahil olma, yasal hükümlere dayanmamaktadır, Mahkemenin takdirine bırakılmıştır ve ancak Mahkemenin, müdahalenin, “adaletin iyi yönetilmesinin yararına” olacağına ikna olması halinde mümkündür. Diğer mahkemelerden farklı olarak, Mahkeme, potansiyel müdahil tarafın, davanın sonucuna göre doğrudan bir menfaati bulunmasını gerekli kılmaz.

6. Potansiyel müdahil tarafın, davada ucu daha açık hatta somut bile olmayan dolaylı bir menfaati bulunabilir. Bu durum söz konusu müdahil tarafın bir Sözleşmeci Devlet, *amicus curiae* (Mahkeme dostları) veya “üçüncü bir şahıs” olup olmadığına bağlı olarak değişebilir (aşağıda 8, 10 ve 12. paragraflar).

7. Ayrıca potansiyel müdahil tarafın, resmi olarak Sözleşmeci Devletlerden birinin vatandaşı olması, Sözleşmeci Devletlerden birinde ikamet etmesi veya merkez üssünün Sözleşmeci Devletlerden birinde bulunması gerekmemektedir.

A. Başvuran veya Başvuranların Vatandaşı Oldukları Devlet Dışındaki Sözleşmeci Devletler ve Diğer Devletler

8. Mahkeme kararları resmi olarak sadece davalı Sözleşmeci Taraf açısından bağlayıcı olsa bile (Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. fıkrası), başvuran veya başvuranların vatandaşı oldukları devlet dışındaki Sözleşmeci Devletlerin davaya müdahil taraf sıfatıyla katılmaları, Sözleşme ve Protokollerinde bildirilen kuralları açıklığa kavuşturmaları ve onları geliştirmeleri açısından fayda sağlamaktadır. Bu nedenle Sözleşmeci Devletlerin, Sözleşme ve Protokollerinde öngörülen yükümlülüklerden sorumlu olmaları sebebiyle, incelenen başvuru kendilerine karşı yapılmamış olsa bile, ilke olarak, Mahkemeye sunulan bir davada ileri sürülen hukuki bir sorun hakkındaki görüşlerinin, belli bir platformda duyurulmasında meşru menfaatleri bulunmaktadır.

9. Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası bağlamında Sözleşmeci olmayan devletler de davaya müdahil olmayı talep edebilirler, zira onlar da “ilgili kişi[ler]” kategorisine dâhil edilebilirler. Bununla birlikte Sözleşmeci olmayan devletlerin de bunu yaparken meşru bir

sebebi olması gerekmektedir.

B. Amici curiae (Mahkemenin dostları)

10. “İlgili herhangi bir kişi” ifadesi, hükümet dışı kuruluşları, üniversiteleri, şahısları, şirketleri, başka uluslararası kuruluşları, Avrupa Konseyi’nin diğer organlarını, insan haklarını savunan bağımsız ulusal kurumları vb. kapsayabilir. Bu üçüncü taraflar için, müdahil olma, normal olarak Mahkemeye yardımcı olabilecek görüşler sunma ve dolayısıyla “adaletin iyi yönetilmesinin yararına” hizmet etme imkânı sağlar. Bu anlamda “Mahkemenin dostları” (*amici curiae*) söz konusudur.

11. Örneğin yasama organları, mahkemeler veya yerel veya bölgesel makamlar gibi devlet makamlarının, her ne kadar “ilgili herhangi bir kişi” başlığı altında yer alabilseler de, normalde müdahil taraf olarak davaya katılma hakkına sahip olmadığı düşünülmektedir. Bunun nedeni, bir Devletin makamlarının, uluslararası davalarda ilke olarak merkezi hükümeti tarafından temsil edilmesidir (*Assanidzé/Gürcistan* [BD], no. 71503/01, § 12, AİHM 2004-II). Bu durum, hem davalı Devletin makamları hem de Sözleşmeciler olan veya olmayan başka bir devletin makamları için geçerlidir.

C. “İlgili Üçüncü Taraflar”

12. “İlgili herhangi bir kişi” terimi, Mahkemenin Sözleşme veya Protokolleri’nin ihlal edildiğini tespit etmesi durumunda, dolaylı da olsa, yasal hakları etkilenebilecek kişileri de – örneğin, Mahkeme önünde bireysel başvuru yapılmasına yol açan ulusal hukuk davalarında başvuranın davalılarını veya çocukların velayetiyle ilgili davalarda diğer ebeveyni de kapsayabilir. Bu tür “ilgili üçüncü taraflar” için, “adaletin menfaati”, dolaylı olarak da olsa haklarını etkileyebilecek bir sorun hakkında Mahkeme kararı vermeden önce onların da dinlenmesini gerektirebilir. Bu tür kişilerin davaya müdahil olmak istemelerinin olağan nedeni, Mahkeme tarafından ihlal tespit edilmesinin, a) Mahkeme önünde görülen davanın başladığı ulusal mahkeme önünde davanın yeniden açılmasına veya b) Mahkeme kararının infazına yönelik olarak iç hukuktaki durumlarını doğrudan etkileyebilecek diğer bireysel tedbirler alınmasına yol açabilmesidir.

IV. 16 No.lu Protokol’ün 3. Maddesinin İkinci Cümlesi Açısından Kimler Davaya Müdahil Taraf Olarak Katılabilir?

13. 16 No.lu Protokol kapsamındaki yargılamalarda, istişari görüş talebi, bir Sözleşmeciler Devletin mahkemesinden gelir ve bu mahkeme önünde devam eden bir davayla ilgili olmalıdır (16 No.lu Protokol’ün 1. maddesinin 1 ve 2. fıkraları). Diğer taraftan, Mahkeme tarafından sunulan istişari görüş, bağlayıcı olmamakla birlikte (16 No.lu Protokol’ün 5. maddesi), ilgili ulusal mahkemeye Sözleşmenin veya Protokollerinin uygulanması konusunda rehberlik sağlamayı ve dolayısıyla bu görüşün verildiği ulusal davanın daha sonraki gidişatını ve sonucunu etkilemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, ulusal davanın

tarafları özel bir konumdadır ve devlet makamları söz konusu olsa dahi, ilke olarak Mahkeme önündeki yargılamalara müdahil taraf sıfatıyla katılabilmeleri gerekmektedir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 94. maddesinin 3. fıkrası). Mahkemenin uygulaması, onları sistematik olarak davaya müdahil olmaya davet etmeye yöneliktir.

14. Herhangi bir Sözleşmeci Devlet veya herhangi başka bir “kişi” de davaya müdahil taraf olarak davet edilebilir veya müdahil taraf olarak katılmasına izin verilebilir (16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci fıkrası ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 7. fıkrasıyla birlikte 3. fıkrası). Böyle bir durumda davaya müdahil taraf olarak katılma talebinin sebepleri, genel olarak Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası bağlamında davaya müdahil olmak için belirtilebilecek sebeplere benzerdir.

V. Üçüncü Bir Taraf Yargılamaya Müdahil Taraf Olarak Katılmaya Ne Zaman Davet Edilebilir veya Üçüncü Bir Tarafın Yargılamaya Müdahil Taraf Olarak Katılmasına Ne Zaman İzin Verilir?

15. Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası veya 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi uyarınca üçüncü tarafların davaya müdahil olmasının, sadece Mahkemenin “adaletin iyi yönetilmesinin yararına olacağı” konusunda tatmin olması durumunda üçüncü taraflar davet edilecek veya buna izin verilecektir (Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası; 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi).

16. Mahkeme, üçüncü bir tarafı davaya müdahil taraf olarak davet edip etmeyeceğine veya buna izin verip vermeyeceğine karar vermeden önce taraflara danışmaz.

VI. Üçüncü Tarafların Temsili

17. Üçüncü tarafın bir Sözleşmeci Devlet olması halinde, avukat ve danışmanların yardımından faydalanabilecek kendi temsilcisi tarafından temsil edilmesi gerekir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 35. maddesi). Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası veya 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi uyarınca davaya müdahil olan diğer üçüncü tarafların, yargılamanın hiçbir aşamasında temsil edilmesine gerek yoktur.

Şayet üçüncü taraf temsil edilmeyi seçerse, davanın taraflarının tabi tutulduğu aynı yasaklara tabidir, yani Mahkemenin eski bir hâkimi, görevi devam eden bir *ad hoc* hâkim veya bir Sözleşmeci Tarafın *ad hoc* hâkim olarak görev yapmaya uygun bulunduğu kişileri belirlediği güncel listede yer alan bir kişi tarafından temsil edilemez (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 4. maddesinin 2. fıkrası ve 29. maddesinin 1. fıkrasının a) bendinin *sonu* ve c) bendinin *sonu (in fine)*).

18. Üçüncü tarafların, duruşmada ortak temsil edilmesiyle ilgili olarak aşağıda yer alan 43. paragrafa bakınız.

VII. Üçüncü Taraflar Davaya Ne Şekilde Müdahil Olabilir?

19. Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası veya 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi bağlamında davaya müdahil olan bir üçüncü tarafın, normal olarak yalnızca yazılı görüş sunmasına izin verilir. Üçüncü tarafların duruşmaya katılmasına ve sözlü görüş belirtmesine yalnızca "istisnai durumlarda" izin verilebilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi).

Mahkeme İç Tüzüğü'nün Eki uyarınca yapılan bir soruşturmaya üçüncü tarafın müdahalesi halinde, üçüncü taraf "bir soruşturma tedbirine katılabilir" (Mahkeme İç Tüzüğü Eki'nin A1 maddesinin 6. fıkrası). Bu katılımın niteliği ve kapsamı, hangi spesifik soruşturma tedbirinin yürütüldüğüne bağlı olacaktır: belgesel kanıtların üretilmesi, bir tanığın veya bilirkişinin dinlenmesi, bilgilerin toplanması ya da olay yeri incelemesi. Üçüncü taraflar, tanık veya bilirkişilerin dinlenmesini talep edebilir ancak böyle bir talebin değerlendirilmesi Mahkemenin takdirine bağlıdır (Mahkeme İç Tüzüğü Eki'nin A5 maddesinin 6. fıkrasıyla birlikte A1 maddesinin 1. fıkrası). Daire Başkanı veya soruşturmayı yürüten delegeler üçüncü tarafın katılım şartlarını belirleyebilir ve bu şartlara uyulmazsa katılımı sınırlayabilir.

VIII. Üçüncü Tarafların Davaya Müdahil Taraf Olarak Katılmasının Mümkün Olduğu Durumlarda Mahkeme Önündeki Yargılama Aşamaları Ve Davaya Müdahil Olma Talebinde Bulunmak İçin Süre Sınırları

A. Sözleşme'nin 33 veya 34. Maddeleri Bağlamında Çekişmeli Yargılamalar

20. Sözleşme'nin 33 veya 34. maddeleri bağlamında yürütülen çekişmeli yargılamalarda, üçüncü tarafların davaya katılması şu durumlarda mümkündür:

a) Başvurunun davalı Sözleşmeci Tarafa bildirilmesinden sonra (veya kısmen bildirilmesinden sonra) (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi). Bu durumda davaya müdahil olma talebinin sunulması için belirlenen on iki haftalık süre, başvurunun Sözleşmeci Tarafa bildirildiği bilgisinin Mahkemenin veri tabanı HUDOC'ta yayımlandığında işlemeye başlar (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendi). Ancak bazı durumlarda Daire Başkanı daha kısa veya daha uzun bir süre sınırı belirleyebilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendinin *sonu (in fine)*).

b) Daire önünde gerçekleştirilen duruşma sırasında (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının a) bendinin *sonu (in fine)*). Bu ancak "istisnai durumlarda" mümkündür (*ibid.*). Daire önünde gerçekleştirilen duruşmaya katılmak için sunulacak izin talepleri, Dairenin sözlü duruşma yapılmasına ilişkin kararına ilişkin bilginin Mahkemenin İnternet sitesinde yayınlanmasından sonra en geç dört hafta içinde sunulmalıdır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendi).

c) Bir Dairenin Büyük Daire lehine davadan el çekmeye karar vermesinin ardından

(Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 4. fıkrasının a) bendi). Süre sınırı yine on iki haftadır; bu süre, Dairenin davadan el çekme kararına ilişkin bilginin Mahkemenin İnternet sitesinde yayımlandığı tarihte işlemeye başlar (*ibid.*). Ancak bazı durumlarda Büyük Daire Başkanı, daha kısa veya daha uzun bir süre sınırı belirleyebilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 71. maddesinin 1. fıkrasıyla birlikte 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendinin *sonu (in fine)*).

d) Büyük Daire heyetinin, bir tarafın, davanın Büyük Daireye gönderilmesi talebini kabul etmesinin ardından (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 4. fıkrasının a) bendi). Süre sınırı yine on iki haftadır; bu süre, Büyük Daire heyetinin Büyük Daireye gönderim talebini kabul ettiğine dair bilginin Mahkemenin İnternet sitesinde yayımlandığı tarihte işlemeye başlar (*ibid.*). Ancak bazı durumlarda Büyük Daire Başkanı, daha kısa veya daha uzun bir süre sınırı belirleyebilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 71. maddesinin 1. fıkrasıyla birlikte 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendinin *sonu (in fine)*).

e) Mahkeme tarafından yürütülen soruşturma sırasında (Mahkeme İç Tüzüğü Eki'nin A1 maddesinin 6. fıkrası). Bu durumda süre sınırı, Daire Başkanı tarafından belirlenir (*ibid.*).

21. Sözleşme'nin 43. maddesi gereğince bir davanın Büyük Daireye gönderilmesi talebinin kabul edilip edilmemesine karar veren Büyük Daire heyeti önündeki süreçte üçüncü tarafların davaya müdahil olması mümkün değildir. Ayrıca aşağıdaki 42. paragrafa da bakınız.

B. 16 No.lu Protokol Gereğince Sunulan İstisari Görüş Taleplerine İlişkin Süreçte

22. 16 No.lu Protokol uyarınca sunulan istisari görüş taleplerine ilişkin süreçte, Büyük Dairenin beş yargıçtan oluşan heyetinin istisari görüş talebini kabul etmesinden sonra üçüncü tarafın davaya müdahil olması mümkündür (16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi). Ulusal davanın tarafları normal olarak davaya müdahil olmaya davet edilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 94. maddesinin 3. fıkrası; ayrıca yukarıdaki 13. paragrafa bakınız) ve bu nedenle ulusal davanın taraflarının izin istemelerine gerek yoktur. Diğer üçüncü taraflar için, davaya müdahil taraf olarak katılma izni isteme süresi normalde sekiz haftadır ve bu süre, heyetin talebi kabul etme kararına ilişkin bilginin Mahkemenin İnternet sitesinde yayınlandığı tarihten itibaren işlemeye başlar (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 4. fıkrasının a) bendiyle birlikte 44 maddesinin 7. fıkrası).

23. 16 No.lu Protokol gereğince istisari görüş talebinin kabul edilip edilmemesine karar veren Büyük Daire heyeti önündeki süreçte üçüncü tarafların davaya müdahil olması mümkün değildir.

C. Süre Sınırlarına Uyulması

24. Yukarıda belirtilen süre sınırlarına uymak amacıyla, davaya müdahil taraf olarak katılma talebinin somut tarihi olarak onaylı gönderim tarihi esas alınır, şayet onaylı gönderim tarihi bulunmuyorsa, talebin Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne ulaştığı tarih, yukarıda belirtilen

süre sınırlarının hesaplanmasında dikkate alınır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 38. maddesinin 2. fıkrası). Bununla birlikte, potansiyel müdahil tarafların, davaya katılma izni istemek için ilgili süre sınırının bitmesini beklememeleri ve taleplerini mümkün olan en kısa sürede sunmaları şiddetle tavsiye edilir.

D. Davaya Müdahil Taraf Olarak Katılma İzni Verilmesinin Etkileri

25. Yazılı görüş sunarak davaya müdahil taraf olarak katılma izni, yargılamanın Mahkeme önünde daha sonra görülecek bütün aşamalarında geçerlidir (örneğin Daire incelemesi sırasında verilen izin, Büyük Daire önünde görülen yargılama aşamalarında da geçerliliğini korur). Ayrıca aşağıdaki 41 ve 42. paragraflara bakınız.

IX. Davaya Müdahil Taraf Olarak Katılma Talebinin Dili, İçeriği ve Sunulma Şekli

A. Dil

26. Davaya müdahil taraf olarak katılma talebi, Mahkemenin resmi dillerinden birinde, İngilizce veya Fransızca dilinde yazılmalıdır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendi). Bununla birlikte ilk talep, Sözleşmeciler Devletlerin resmi dillerinden birinde sunulabilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 34. maddesinin 4. fıkrasıyla birlikte 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendi). Bu durumda, söz konusu talebin Mahkemenin resmi dillerinden birine tercüme edilmiş hali, Daire Başkanı (veya Büyük Daire Başkanı) tarafından belirlenen süre sınırı içerisinde Mahkemeye sunulmalıdır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 34. maddesinin 4. fıkrasının b) bendi).

B. İçerik

27. Bu talep kısa ve öz olmalı, normalde iki sayfayı geçmemelidir. İlgili davanın adı ve numarası belirtilmeli ve aşağıdaki hususlar hakkında yeterli bilgi verilmelidir:

- a) Muhtemel üçüncü taraf;
- b) Muhtemel üçüncü taraf ile davanın taraflarından herhangi biri arasındaki bağlantılar;
- c) Muhtemel üçüncü tarafın müdahil taraf olarak katılmak istemesinin nedenleri;
- d) Muhtemel üçüncü tarafın davayla ilgili olması şartıyla, bir konu veya davada ortaya çıkan konular hakkındaki özel bilgisi;
- e) Muhtemel üçüncü tarafın görüş bildirmeyi teklif ettiği konu(lar) ve mümkün olduğunca, bu görüşlerin Mahkeme için faydalı olacağına ve tarafların veya diğer üçüncü tarafların sundukları görüşlerden farklı olacağına inanmak için gerekçeleri ve
- f) Muhtemel üçüncü tarafın yazılı görüş sunmayı, duruşmaya katılmayı veya her ikisini birden yapmayı önerip önermediği hususları.

Bütün bu ayrıntılar, Mahkemenin, muhtemel üçüncü tarafın davaya müdahil taraf olarak katılmasına izin vermesinin, “adaletin iyi yönetilmesinin yararına olup olmayacağını” değerlendirmesine olanak sağlamak için gereklidir.

C. Talebin Sunulma Şekli

28. Talep yazılı olarak (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrasının b) bendi) posta yoluyla gönderilmelidir veya faks ve ardından posta yoluyla gönderilmelidir. Talepler elektronik posta yoluyla kabul edilmez (Yazılı Görüşler Hakkında Uygulama Yönergesi'nin 3 ve 4. paragrafları).

X. Üçüncü Tarafların Yazılı Görüşleri

A. Görüşlerin Sunulması İçin Süre Sınırları

29. Üçüncü bir tarafın yazılı görüşleri Daire Başkanı (veya Büyük Daire Başkanı) tarafından belirlenen süre içerisinde sunulmalıdır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 5. fıkrası). Bu süre sınırı genellikle üçüncü tarafa davaya müdahil olma izni verildiğini bildiren mektupta belirtilir.

30. Söz konusu süre sınırına uymak amacıyla, somut tarih olarak, yazılı görüşlerin onaylı gönderim tarihi veya eğer böyle bir tarih bulunmuyorsa, bu görüşlerin Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne ulaştığı tarih esas alınır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 38. maddesinin 2. fıkrası).

B. Dil

31. Üçüncü tarafın yazılı görüşleri, Mahkemenin resmi dillerinden birinde, yani İngilizce veya Fransızca dilinde sunulmalıdır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 6. fıkrası). Müdahil taraflar Sözleşmeci Devletlerin resmi dillerinden birini kullanmak için izin isteyebilirler (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 34. maddesinin d) bendi ile birlikte 34. maddesinin 4. fıkrasının a) bendi). Bu durumda yazılı görüşlerinin İngilizce veya Fransızca'ya tercümesini, Daire Başkanının (veya Büyük Daire Başkanının) belirleyeceği süre içerisinde sunmaları gerekmektedir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 34. maddesinin 4. fıkrasının d) bendiyle birlikte 34. maddesinin 4. fıkrasının b) bendinin (i) paragrafı).

C. Şekil ve İçerik

32. Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası veya 16 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ikinci cümlesi bağlamında sunulan her türlü davaya müdahil taraf olarak katılma daveti veya bu bağlamda izin verilmesi, Daire Başkanı (ya da Büyük Daire Başkanı) tarafından belirlenen koşullara tabidir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 5 ve 7. fıkraları).

33. Mahkemenin olağan uygulaması, üçüncü tarafların yazılı görüşlerine ilişkin olarak aşağıdaki koşulların yerine getirilip getirilmediğini belirlemektir:

- a) Yazılı görüşlerde, ilgili oldukları davanın adı ve numarası belirtilmelidir;
- b) Yazılı görüşlerin üçüncü taraf tarafından sunulduğunu açıkça belirten ve bu üçüncü tarafı tanımlayan bir başlık taşımaları gerekmektedir;
- c) Yazılı görüşler on sayfayı geçmemelidir (Sayfa sınırı hiçbir ek için geçerli değildir, ancak bu ekler görüşlerin devamı niteliğinde olmamalıdır);
- d) Yazılı görüşler beyaz zemin üzerine siyah yazıyla, A4 formatında ve sayfa kenar boşlukları 3,5 cm'den az olmayacak şekilde yazılmalıdır;
- e) Belgenin gövde metni en az 12 punto ve dipnotlar ise 10 punto olmalıdır;
- f) Sayfalar ardışık olarak numaralandırılmalıdır;
- g) Görüşlerde yer alan paragraflar numaralandırılarak ayrılmalıdır;
- h) Metinlerde elli kelimeyi aşan alıntılar, girintili şekilde eklenmelidir ve
- i) Yazılı görüşlerde bahsedilen her belgeye veya delil unsuruna ve eklere atıfta bulunmalıdır.

34. Mahkemenin olağan uygulaması, bu tür yazılı görüşlerin içeriğine ilişkin aşağıdaki koşulların yerine getirilip getirilmediğini belirlemektir:

- a) Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası bağlamında davaya müdahil taraf olarak katılan bir Sözleşmeci Devletin veya Sözleşmeci olmayan bir Devletin görüşleri, yalnızca davanın ilgili Devletin menfaatiyle ilgili yönleriyle ilgili olmalıdır.
- b) *Amicus curiae*'nin (Mahkeme dostlarının) yorumları, davanın özel koşullarına veya başvurunun kabul edilebilirliğine veya esasına değinmemelidir; daha ziyade genellikle üçüncü tarafın özel uzmanlığı veya bilgisi temelinde, davanın ortaya çıkardığı genel sorunlarla ilgili olmalıdır.
- c) "İlgili üçüncü tarafın" görüşleri, davanın, yalnızca üçüncü tarafın davadaki özel menfaatiyle ilgili fiili ve hukuki yönleriyle ilgili olmalıdır.

35. İki veya daha fazla üçüncü tarafın davaya müdahil olmasına izin verilen durumlarda Mahkeme, bu tarafları bireysel olarak görüş bildirmek yerine ortak yazılı görüş bildirmeye yönlendirebilir.

D. Yazılı Görüşlerin Sunulma Şekli

36. Üçüncü bir tarafın yazılı görüşleri ve bunların tüm ekleri, postayla üç nüsha halinde veya faksla bir nüsha ve ardından posta yoluyla gönderilen üç nüsha halinde sunulmalıdır. Elektronik posta yoluyla gönderilen talepler kabul edilmez (Yazılı Görüşler Hakkında Uygulama Yönergesi'nin 3 ve 4. paragrafları).

E. Yukarıda Belirtilen Şartlara Uyulmamasının Sonuçları

37. Yukarıdaki şartlara uyulmaması halinde, Daire Başkanı (veya Büyük Daire Başkanı) üçüncü tarafın yazılı görüşlerini dava dosyasına eklemeyi reddedebilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 5. fıkrası) veya uygun olması halinde, üçüncü tarafa yeni yazılı görüşler sunması talimatını verebilir.

F. Tarafların Cevap Hakkı (Çekişmeli Yargılamalarda) veya Talepte Bulunan Mahkemelerin Cevap Hakkı (İstisari Görüş Taleplerinde)

38. Çekişmeli yargılamalarda, üçüncü tarafın yazılı görüşleri davanın taraflarına gönderilir ve taraflar, süre sınırları da dâhil olmak üzere Daire Başkanı (veya Büyük Daire Başkanı) tarafından belirlenen her türlü koşula tabi olarak, bu görüşlere cevaben yazılı görüşlerini sunma veya uygun olduğu takdirde duruşma sırasında görüşlere cevap verme hakkına sahiptir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 6. fıkrası). Uygulamada, taraflar genellikle bu görüşlere cevaben görüşlerini, davanın kabul edilebilirliği veya esasına ilişkin görüşleriyle birlikte sunmaya davet edilir.

39. İstisari görüşlere ilişkin işlemlerde, üçüncü bir tarafın (iç hukukta görülen davanın tarafları dâhil olmak üzere) yazılı görüşleri, bu görüşler hakkında değerlendirmede bulunabilecek, istisari görüş talebinde bulunan mahkemeye gönderilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 94. maddesinin 5. fıkrası).

40. Üçüncü tarafların, cevaben sunulan yazılı görüşler hakkında cevaben görüş sunma veya yorum yapma hakkı yoktur.

G. Yargılamanın Daha Erken Bir Aşamasında Sunulan Yazılı Görüşler

41. Daire önünde görülen davaya üçüncü bir tarafın müdahil taraf olarak katılması ve daha sonra Daire'nin Büyük Daire lehine davadan el çekmesi ile yargı yetkisinin Büyük Daire'ye geçmesi veya davanın Büyük Daire heyeti tarafından Büyük Daire'ye gönderilmesine karar vermesi halinde, üçüncü tarafın Daire'ye göndermiş olduğu yazılı görüşler, normal olarak Büyük Daire'ye sevk edilen dava dosyasına eklenir. Bununla birlikte Mahkeme, üçüncü tarafa, Büyük Daire'ye yeni yazılı görüşler sunmak isteyip istemediğini sorar.

42. Buna karşılık, Daire önünde görülen davaya müdahil taraf olarak katılma izni verilen üçüncü taraflar da dâhil olmak üzere, üçüncü tarafın sunduğu herhangi bir yazılı görüş, Büyük Daire heyetinin Sözleşme'nin 43. maddesi uyarınca davanın Büyük Daire'ye gönderilip gönderilmeyeceğine karar verdiği sırada heyete sunulmaz.

XI. Duruşmalarda Üçüncü Tarafların Sözlü Beyanları

43. İstisnai olarak üçüncü bir tarafa duruşmaya katılma izni verilmişse, bu izin genellikle, üçüncü tarafın sözlü beyanlarının on dakikadan fazla sürmemesi şartına tabidir. İki veya

daha fazla üçüncü tarafa (özellikle Sözleşmeci Devletlere) duruşmaya katılma izni verilmesi durumunda, üçüncü tarafların hepsi adına ortak sözlü sunum yapacak bir veya iki konuşmacı belirlemeleri istenebilir. Bütün bu koşullar, üçüncü bir tarafın duruşmaya katılmasına izin verilmesiyle bozulmaması gereken, tarafların usul bakımından eşitliğine saygı gösterilmesi amacıyla belirlenmiştir.

44. Duruşmada üçüncü bir tarafın sözlü beyanlarının içeriği, üçüncü bir tarafın yazılı görüşleri için belirlenen içerikle aynı koşullara tabidir (bk. yukarıda 34. paragraf).

XII. Diğer Hususlar

A. Adil Tazmin (Özellikle Masraf ve Giderler)

45. Üçüncü taraflara adil tazmin sağlanmaz. Bu kural, adil tazminin yalnızca “mağdur tarafa”, yani başvuru veya başvuran adına başvuruyu takip eden kişilere sağlanabileceğine hükmeden Sözleşme’nin 41. maddesine dayanmaktadır. Bu, özellikle üçüncü tarafların kendi masraf ve harcamalarını üstlenmeleri gerektiği anlamına gelmektedir.

46. 16 No.lu Protokol’ün 3. maddesinin ikinci cümlesi bağlamında davaya müdahil taraf olarak davet edilen iç hukukta görülen davanın taraflarından birinin yaptığı masraf ve harcamalar, istisari görüş talebinin geldiği Sözleşmeci Devletin ulusal mahkemelerinin takdirine bırakılmış bir konudur ve söz konusu Sözleşmeci Devletin mevzuatına ve uygulamalarına uygun olarak ulusal mahkemeler tarafından incelenmelidir (Mahkeme İç Tüzüğü’nün 95. maddesinin 1. fıkrası).

47. Mahkeme tarafından yürütülen bir soruşturma sırasında, Mahkemenin talebi üzerine çağrılan bir tanığın, bilirkişinin veya başka bir kişinin Mahkeme huzuruna getirilmesi için yapılan masrafların üçüncü tarafa ödenmesine hükmedilebilir (Mahkeme İç Tüzüğü Eki’nin A5 maddesinin 6. fıkrası).

B. Adli Yardım

48. Sözleşme’nin 33 veya 34. maddeleri uyarınca çekişmeli yargılamalara müdahil taraf olarak katılan üçüncü tarafların Mahkemeden adli yardım alma hakkı yoktur; yalnızca başvuranlar bu hakka sahiptir (Mahkeme İç Tüzüğü’nün 105. maddesi).

49. Aynı durum, Mahkeme tarafından davaya müdahil olmaya davet edilen iç hukukta görülen davanın tarafları hariç olmak üzere 16 No.lu Protokol gereğince istisari görüş talebine ilişkin sürece müdahil olan üçüncü taraflar için de geçerlidir. Bu durumda üçüncü taraflar, Mahkeme önünde görülen yargılamalara müdahil olmanın gerektirdiği masrafların tamamını veya bir kısmını karşılamaya yetecek imkânlarla sahip olmadıkları takdirde, Mahkemeden adli yardım talep edebilirler (Mahkeme İç Tüzüğü’nün 95. maddesinin 2. fıkrası).

C. Üçüncü Tarafların Mahkemenin Daha Sonra Verdiği Kararlar veya İstişari Görüş Hakkında Bilgi Sahibi Olma ve Bunların Bir Nüshasını Alma Hakkı

50. Bütün üçüncü taraflar Mahkemenin daha sonra vereceği kararlar veya istişari görüş hakkında bilgilendirilecek ve bunların bir nüshası gönderilecektir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 56. maddesinin 2. fıkrası, 77. maddesinin 3. fıkrası ve 94. maddesinin 10. fıkrası). Bu aynı zamanda, Sözleşme'nin 46. maddesinin 3. fıkrası uyarınca bir kararın yorumlanması talebi üzerine verilen kararlara ve Sözleşme'nin 46. maddesinin 5. fıkrası uyarınca söz konusu hükme riayet edilmediğine dair bir başvuru üzerine verilen kararlara da uygulanır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 99 ve 104. maddeleri).

Hâkimin Reddi¹

I. Arka plan

1. Hâkimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığının korunması, hukukun üstünlüğünün sürdürülmesi, insan haklarının korunması ve adaletin adil ve hakkaniyete uygun yönetiminin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki davaları nitelendiren ve yasal olarak bağlayıcı bir dizi hükümde yer alan temel ilkelere biridir.

2. Sözleşme'nin 21. maddesi uyarınca hâkimler, görev süreleri boyunca bağımsızlık ve tarafsızlıklarıyla bağdaşmayacak hiçbir faaliyette bulunamazlar.

3. Sözleşme'nin 21. maddesinde belirtilen gerekliliğin açık ve şeffaf bir şekilde uygulanması amacıyla, Mahkeme, hâkimlerin dürüstlüğü, bağımsızlığı, tarafsızlığı, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması, ek faaliyetleri, iltimas, avantaj, nişan ve onurların kabulüne ilişkin bir dizi kuralı belirleyen Yargı Etiği ilkelerine dair kararını 2021 yılının Haziran ayında güncellemiştir. Bu kararın III. maddesine göre, hâkimler, görevlerini tarafsız bir şekilde yerine getirmeli, tarafsız şekilde görünmeli, Mahkeme içinde ve dışında menfaat çatışmasına yol açtığı algısı uyandıracak durumlar da dâhil olmak üzere menfaat çatışmalarından kaçınmalıdırlar. Hâkimler, kişisel menfaatlerinin bulunduğu bir davaya dâhil olmamalıdırlar. Hâkimler, kamuoyunun tarafsızlıklarına olan güvenini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülen her türlü faaliyet, ifade ve birliktelikten kaçınmalıdırlar. Bu kararın çeşitli hükümleri eski hâkimler için de geçerlidir.

4. Bağımsızlık ve tarafsızlıkla ilgili diğer güvenceler, Sözleşme'nin 26. maddesinin 3. fıkrasında ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 27A maddesinin 3. fıkrasında bulunabilir; bu hükümlere göre, bir hâkim, seçildiği veya vatandaşı olduğu Taraf Devleti ilgilendiren davalarda tek hâkim olarak görev alamaz. Ayrıca Mahkeme İç Tüzüğü'nün 13. maddesi, hâkimlerin vatandaşı oldukları veya adına seçtikleri Taraf Devletin, taraf olduğu davalara başkanlık edemeyeceklerini öngörmektedir. İç Tüzüğü'nün 24. maddesinin 5. fıkrasının c) bendi uyarınca, bir Taraf Devlet veya onun bir vatandaşı adına seçilen hâkim, o Devlete karşı açılan bir davada, davanın Büyük Daireye gönderilmesi talebini inceleyen heyete katılamaz.

5. Bir hâkimin belirli bir davaya bakamamasına ilişkin temel kriterler ve bütün Mahkeme oluşumları tarafından bütün davalarda aynı şekilde uygulanacak temel usul çerçevesi, Mahkeme İç Tüzüğü'nün yargı tarafsızlığı ilkesinin titizlikle uygulanmasını sağlamayı amaçlayan 28. maddesinde bildirilmiştir. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 28. maddesi, 2023 yılının Aralık ayında Mahkeme Genel Kurulu tarafından değiştirilmiş ve daha da güçlendirilmiştir.

¹ Mahkeme Başkanı tarafından, 22 Ocak 2024 tarihinde Mahkeme İç Tüzüğü'nün 32. maddesi uyarınca düzenlenen Uygulama Yönergesidir.

6. Bu uygulama yönergelerinin amacı, *diğer hususların yanı sıra (inter alia)*, yargılamanın taraflarına, bir hâkimin tarafsızlığıyla ilgili endişelerini dile getirmeleri ve bu tür davalarda izlenecek usul ile ilgili pratik ve etkili bir olanak sağlayan, söz konusu maddede öngörülen usulleri açıklık getirmektir.

II. Hâkimin kendi isteğiyle davadan çekilmesi

7. Bir hâkimin davaya bakıp bakmaması ilke olarak, hâkimin kendi takdirine bağlı bir mesele değildir; bu bir görev meselesidir. Bu nedenle Sözleşme'nin 28. maddesinin 1. fıkrası ilke olarak bir hâkimin kendisine verilen bütün davalara bakması gerekliliğine ilişkin yükümlülüğü yinelemektedir.

8. Bir hâkimin belirli bir davaya bakmamasının nedenleri, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 28. maddesinin 2. fıkrasında belirtilmiştir. Bu nedenler, diğer durumların yanı sıra, ilgili hâkimin kişisel menfaatinin olabileceği (eş, ebeveyn veya diğer yakın akrabalar) ya da daha önce görev yaptığı (hâkim, taraf, temsilci veya başka bir sıfatla yer aldığı) davalar veyahut da dava hakkında kendi görüşünü alenen belirttiği davaları kapsar.

9. Hâkim, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 28. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen sebeplerden birinden dolayı belirli bir davaya bakamayacağı kanaatinde ise, Daire Başkanı/Büyük Daire Başkanı'na endişelerinin nedenlerini açıklayarak durumu bildirmelidir. Durumun bir tarafsızlık görünümüne yol açıp açmadığını belirlemek ve böyle bir durum söz konusu ise hâkimin belirli bir davadan çekilme talebinin kabulüne karar vermek Daire Başkanı/Büyük Daire Başkanı'nın görevidir. Bu konuda şüphe duyulması halinde, Daire Başkanı/Büyük Daire Başkanı konuyu görüşmek ve karara bağlanmak üzere Daire/Büyük Daire'ye havale edebilir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 28. maddesinin 3. fıkrası).

III. Hâkimin reddi talebi

10. Mahkemenin yerleşik uygulaması, duruşmadaki tarafların – yani başvuran(lar) ve davalı Hükümet(ler)in – kendi davalarına bakmak üzere atanan hâkimin tarafsızlığına itiraz etmelerine imkân tanımak şeklindedir¹. Bu uygulamaya uygun olarak, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 28. maddesinin 4. fıkrasında, yargılamanın taraflarının – yani başvuran(lar) ve davalı Hükümet(ler)in –, kendi davalarında görevlendirilen herhangi bir Mahkeme hâkiminin görevden alınmasını talep edebileceği açıkça belirtilmiştir. Görülmekte olan davanın tarafı olmayan başka bir kişi, Devlet veya kuruluş tarafından bir hâkimin görevden alınması talep edilemez. Bu kural, Mahkemenin dikkatine sunulan bilgilerin, gerekli olduğu hallerde dikkate alınmayacağı anlamına gelmez.

11. Taraflardan biri tarafından tarafsızlığı sorgulanan hâkimin, dışarıdan yapılan red

¹ Örneğin bk. [Kıbrıs/Türkiye](#) [BD], no. 25781/94, § 8, AİHM 2001-IV; [Lekić/Slovenya](#) [BD], no. 36480/07, § 4, 11 Aralık 2018 ve [Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve diğerleri/Gürcistan](#), no. 16812/17, § 6, 18 Temmuz 2019.

talebinde belirtilen sebepleri kabul etmesi ve söz konusu davadan derhal çekilmek istemesi halinde, hâkimin kendi isteğiyle davadan çekilme taleplerine ilişkin öngörülen usul uygulanacaktır (bk. yukarıda II. başlık).

12. Diğer bütün durumlarda, dışarıdan gelen hâkimin reddi talepleri aşağıdaki şekilde karara bağlanır.

13. Komiteye veya Daireye verilen bütün davalarda, davanın tahsis edildiği Bölümün Dairesi, söz konusu reddi talebine ilişkin olarak reddi istenen hâkimin görüşlerini dinler. Daire daha sonra, ilgili hâkimin katılmadığı bir oturumla, talep üzerinde müzakere eder ve oylama gerçekleştirir.

14. Benzer şekilde, Büyük Daire davalarında ilgili Büyük Daire heyeti, önce reddi istenen hâkimin görüşlerini dinler. Daire daha sonra ilgili hâkimin katılmadığı bir oturumda dışarıdan yapılan hâkimin reddi talebini müzakere ederek oylamayı gerçekleştirir.

15. Tek hâkim oluşumuyla karara bağlanacak davalarda, hâkimin reddi talepleri Mahkeme Başkanı tarafından, başka bir deyişle, bir veya daha fazla Sözleşmecî Taraf bakımından tek hâkim olarak davaya bakan bireysel hâkimleri atayan makam tarafından karara bağlanır.

16. Her durumda, hâkimin reddini talep eden tarafa, Mahkemenin kararı yazılı olarak zamanı gelince bildirilir ve hâkimin reddine ilişkin herhangi bir karar, Mahkemenin kararında usulüne uygun olarak bahsedilir.

17. Mahkeme ayrıca, hâkimin davadan kendi isteğiyle çekildiği ve dışarıdan alınan hâkimin reddi talepleri ile bunlara ilişkin verilen kararların kaydını tutar.

IV. Hâkimin reddi talebinin sunulma şekli ve zamanı

18. Dışarıdan sunulan herhangi bir hâkimin reddi talebi, usulüne uygun olarak gerekçelendirilmeli ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 34. maddesinde belirtildiği gibi resmi dillerden birinde yazılı olarak Mahkemeye sunulmalıdır. Bu türden bir talep, ilgili tarafın, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 28. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen ve belirli bir hâkimin belirli bir davaya bakamamasına neden olan sebeplerden birinin varlığından haberdar olması üzerine yapılmalıdır.

19. Dışarıdan bu tür taleplerde bulunmak için belirlenmiş bir süre sınırı yoktur; Mahkeme, İç Tüzüğü'nün 28. maddesinin ve özellikle nesnel tarafsızlık ilkesinin uygulanmasına ilişkin sorumluluğun yalnızca tarafların inisiyatifine bırakılmayacağını açıklığa kavuşturmuştur¹. Bununla birlikte, davanın özel koşullarının haklı kıldığı durumlarda belirli bir esnekliğe izin verilse bile Mahkeme, hâkimin reddi prosedürünün kötüye kullanılıp kullanılmadığını denetleyecektir (ayrıca bk. aşağıdaki husus).

¹ Bk. [X/Çek Cumhuriyeti](#) (gözden geçirme), no. 64886/19, § 15, 30 Mart 2023.

20. Başvuranlar açısından bu, normalde herhangi bir hâkimin reddi talebini mümkün olan en kısa sürede sunmaları gerektiği anlamına gelecektir. Ayrıca yargılamanın daha sonraki bir aşamasında da, örneğin bu arada yeni bir hâkimin göreve başlaması veya davaya *ad hoc* bir hâkimin atanması durumunda, hâkimin reddi talebi sunabilirler. Davalı Hükümet, tarafsızlıkla ilgili endişelerini, ilke olarak, Mahkemeye görüşlerini sunarken ve yalnızca istisnai durumlarda bu aşamadan sonra hâkimin reddine ilişkin beyanda bulunmalıdır.

V. Dava hakkında karar veren mekanizma

21. Yargılamanın tarafları, davaları incelenmeden önce hâkimin tarafsızlığına ilişkin olası endişelerini dile getirmek için gerçek ve etkili bir fırsata sahip olmak amacıyla, davalarına hangi hâkimlerin bakacağını bilme olanağına sahip olmalıdır. Mahkemenin ilgilenmesi gereken davaların yoğunluğu ve çalışma yöntemleri nedeniyle, her davada karar verecek hâkimlerin isimlerinin taraflara önceden bildirilmesi mümkün değildir. Aslında bu tür bir bildirim yalnızca Büyük Daire davalarında sistematik olarak yapılabilir ve yapılmaktadır.

22. Bununla birlikte Mahkeme, önündeki yargı sürecinin mümkün olan en üst düzeyde şeffaflığını ve erişilebilirliğini sağlamak amacıyla, Devlet tarafından atanan tek hâkimlerin listesi de dâhil olmak üzere, beş Dairesinin her birinde faaliyet gösteren farklı yargı oluşumlarının tam listelerini çevrimiçi olarak yayınlamış, dolayısıyla çoğu durumda tarafların davalarına karar verecek hâkimleri önceden bilmelerini mümkün kılmıştır.

23. Bu, uygulamada, bütün başvuranların bir veya daha fazla davalı Sözleşmeci Tarafa karşı açılan davalara karar vermek üzere atanan tek hâkimlerden oluşan listeyi görebildikleri anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 54. maddesinin 2. fıkrasının b) bendi uyarınca davalı Sözleşmeci Tarafa bildirilmemiş olsa da, başvuranlar davalarına hangi hâkimin bakabileceğini önceden bilecek durumdadırlar.

24. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 54. maddesinin 2. fıkrasının b) bendi uyarınca davalı Sözleşmeci Tarafa bildirilen davalarla ilgili olarak, taraflara o anda davalarının belirli bir Bölüme tahsis edildiği bildirilir. Taraflar davalarına karar verecek olası yargı oluşumlarını doğrulamak amacıyla, ilgili Bölümde faaliyet gösteren Daire ve Komite oluşumlarının kamuya açık listelerine başvurabilirler. Tarafların, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 28. maddesinde bildirilen nedenlerde biri sebebiyle, ilgili hâkimin davalarına bakamayacağı kanaatine varmaları halinde, hâkimin reddi taleplerini, gerekçelerini belirterek sunmaları mümkündür.

25. Belirli bir Sözleşmeci Tarafa karşı açılan bir davaya bakması için *ad hoc* bir hâkim atandığında, bu durum taraflara yazılı olarak derhal bildirilir. Taraflar bu durumda da, İç Tüzüğü'nün 28. maddesinde belirtilen nedenler ve usule göre, *ad hoc* hâkimin reddi talebi sunabilirler.

VI. Davanın karara bağlanmasından sonra izlenebilecek istisnai yollar

26. Tarafların, davalarının karara bağlanmasında hangi hâkim(ler)in yer alacağını bilmedikleri çok nadir durumlar olabilir.

27. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 80. maddesi uyarınca, bir karar verildikten sonra niteliği itibarıyla belirleyici etkiye sahip olabilecek ve kararın verildiği sırada Mahkeme tarafından bilinmeyen ve makul olarak talebi ileri süren tarafça da bilinemeyecek olan bir olgunun ortaya çıkması halinde taraflar, kararın gözden geçirilmesini talep edebilir. Bununla birlikte, Sözleşme'nin 44. maddesinde öngörülen koşullarda kararların kesinliği ilkesi göz önüne alındığında, Sözleşme tarafından öngörülmemen ve Mahkeme İç Tüzüğü ile oluşturulan gözden geçirme usulü, istisnai niteliğini korumalıdır. Bu nedenle, kararların gözden geçirilmesine yönelik talepler sıkı bir denetime tabi tutulmaktadır (bk. *Pardo/Fransa* (gözden geçirme – kabul edilebilirlik), 10 Temmuz 1996, § 21, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-III). Mahkemenin son içtihatlarında da gösterildiği gibi, gözden geçirme imkânı tarafsızlık konularını içerebilir (bk. *X/Çek Cumhuriyeti* (gözden geçirme), no. 64886/19, §§ 7-21, 30 Mart 2023). Objektif tarafsızlık ilkesinin titizlikle uygulanması zorunluluğu, bir hâkimin davaya bakamamasına ilişkin gerekçelerin mevcut olduğu durumlarda, istisnai olarak, Mahkeme kararının gözden geçirilmesini gerektirebilir.

28. Bununla birlikte, niteliği itibarıyla kesinleşmiş olan ve itiraz edilmesi mümkün olmayan kabul edilemezlik kararlarına ilişkin olarak gözden geçirme talebinde bulunulması mümkün değildir. Bu gibi durumlarda Mahkemenin davayı yeniden incelemesi mümkündür. Her ne kadar ne Sözleşme ne de Mahkeme İç Tüzüğü yargılamanın bu şekilde yenilenmesini açıkça öngörmese de, Mahkemenin içtihatlarından, çok istisnai durumlarda, açık bir maddi hatanın olduğu veya ilgili kabul edilebilirlik koşullarının değerlendirilmesinde, adaletin sağlanması adına Mahkemenin, kabul edilemez olduğuna karar verdiği bir davayı yeniden inceleme ve tespit edilen hataları düzeltme konusunda asli bir yetkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır (örneğin bk. *Boelens ve diğerleri/Belçika* (k.k.), no. 20007/09 ve diğer başvurular, § 21, 11 Eylül 2012). Bu tür hataların aynı zamanda bir hâkimin tarafsızlığıyla da ilgili olabileceği unutulmamalıdır.

29. Öte yandan, bu başvuru yollarından hiçbirinin, Mahkemenin herhangi bir kararına karşı itiraz yolu teşkil etmediğini vurgulamak önemlidir. Yukarıda açıklandığı üzere, bu yollar yalnızca tarafların davalarında belirli bir hâkimin karar vereceğini bilmelerinin mümkün olmadığı ve bu hâkimin, İç Tüzüğü'nün 28. maddesinde listelenen bir sebepten dolayı davaya bakamayacağını bilmelerinin mümkün olmadığı çok nadir ve istisnai durumlarda kullanılmalıdır. Mahkeme, bir dava karara bağlandıktan sonra tarafsızlık endişesi taşıyan her türlü talebi dikkatle inceleyecektir. Bu hususta kötü niyetli, asılsız, rahatsız edici veya dayanaktan yoksun şikâyetlerin dikkate alınmamasını sağlayacaktır (*davaya uygun olduğu ölçüde (mutatis mutandis)* bk. İç Tüzüğü'nün 36. maddesinin 4. fıkrasının b) bendi).